

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Επιστήμες της Αγωγής: Επαγγελματική Μάθηση και

Καινοτομίες στην Εκπαίδευση

Διπλωματική εργασία

Τα Παιδιά Με το Κλειδί στο Χέρι

του

Βογδάνου Δημητρίου

Επιβλέπων καθηγητής: Ιωάννης Θωίδης, Αναπληρωτής καθηγητής

Βαθμολογητές:

1. Βασιλική Παπαδοπούλου, Καθηγήτρια
2. Νικόλαος Χανιωτάκης, Αναπληρωτής Καθηγητής

Φλώρινα, 2020

ΔΗΛΩΣΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Copyright © Βογδάνος Δημήτριος, 2020.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν στην χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

ΔΗΛΩΣΗ ΤΗΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ

Όνοματεπώνυμο: Βογδάνος Δημήτριος

ΑΕΜ: 0917

Ηλεκτρονική διεύθυνση: Vogdanou@hotmail.com

Τίτλος διπλωματικής εργασίας: Τα παιδιά με το κλειδί στο χέρι

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία δεν αποτελεί προϊόν υποκλοπής και είναι προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας. Η βιβλιογραφία και οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει έχουν δηλωθεί κατάλληλα με παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Ημερομηνία 22 - 08 - 2020

Ο δηλών

(Βογδάνος Δημήτριος)

Περιεχόμενα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	9
SUMMARY	10
Πρόλογος	11
1.Εισαγωγή	12
2.Θεωρητική πλαισίωση	14
2.1. Εκπαιδευτικές και κοινωνικές πολιτικές αντιμετώπισης του προβλήματος «τα παιδιά με το κλειδί στο χέρι».....	16
2.1.1.Το ολόήμερο σχολείο και η συμβολή του στην αντιμετώπιση των παιδιών με το κλειδί στο χέρι.....	16
2.1.3.Τα μετασχολικά προγράμματα και η συμβολή τους στην αντιμετώπιση «των παιδιών με το κλειδί στο χέρι».....	17
2.1.3.Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών.....	19
2.2.«Τα παιδιά με το κλειδί στο χέρι».....	20
2.2.1.Σύγχρονες διαστάσεις του φαινομένου- (ερευνητικά δεδομένα).....	20
2.2.2. Θετικές και αρνητικές όψεις του φαινομένου «τα παιδιά με το κλειδί στο χέρι».....	21
2.2.3.Επικοινωνία μεταξύ ανηλίκων με το κλειδί στο χέρι και των γονέων τους.....	31
2.3.Συμπεράσματα που προκύπτουν από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση.....	32
2.4. Παρούσα έρευνα.....	33
3. Μέθοδος	35
3.1.Συμμετέχοντες.....	35
3.2.Μέσα συλλογής δεδομένων.....	36
3.3.Διαδικασία.....	37
4.Αποτελέσματα	38
4.1.Δημογραφικά στοιχεία.....	38
4.2.Παραμονή των παιδιών στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων.....	40
4.3.Λόγοι παραμονής των παιδιών στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων.....	40
4.4.Χρόνος παραμονής των παιδιών στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων.....	41

4.5. Άτομο που επιβλέπει τους μαθητές.....	42
4.6. Προτίμηση παραμονής στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων.....	42
4.7. Συμμετοχή των ερωτώμενων σε εξωσχολικές δραστηριότητες.....	43
4.8. Βαθμός ικανοποίησης από την απουσία επίβλεψης.....	56
4.9. Επίδραση του φαινομένου των παιδιών με το κλειδί στο χέρι στη σχολική επίδοση.....	57
4.10. Τρόπος επικοινωνίας των παιδιών με το κλειδί στο χέρι.....	57
4.11. Αυτονομία και ανεξαρτησία των παιδιών με το κλειδί στο χέρι.....	57
4.12. Φροντίδα μικρότερων αδερφιών.....	58
4.13. Ελευθερία ενασχόλησης με απαγορευμένες από τους γονείς δραστηριότητες...	58
4.14. Παραμονή στο ολόήμερο.....	58
4.15. Λόγοι παραμονής στο ολόήμερο σχολείο.....	59
4.16. Δυσάρεστο γεγονός.....	59
5. Συζήτηση.....	60
6. Τελικές παρατηρήσεις.....	64
Βιβλιογραφία.....	66
Ξενόγλωσση.....	66
Ελληνόγλωσση.....	69
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	70

Ευρετήριο πινάκων

Πίνακας 1: Θετικές και αρνητικές όψεις του φαινομένου των Παιδιών με το κλειδί στο χέρι.....	31
Πίνακας 2: Ατομικά χαρακτηριστικά των υποκειμένων του δείγματος.....	36
Πίνακας 3: Δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων.....	39
Πίνακας 4: Συμμετοχή μαθητών σε εξωσχολικές δραστηριότητες.....	44
Πίνακας 5: Εξωσχολικές δραστηριότητες- (Μ.Ο. και Τ.Α.).....	45
Πίνακας 6: Εξωσχολικές δραστηριότητες και φύλο(Μ.Ο. και Τ.Α.)..	46
Πίνακας 7: Εξωσχολικές δραστηριότητες και τάξη των συμμετεχόντων (Μ.Ο. και Τ.Α.) ..	47
Πίνακας 8: Εξωσχολικές δραστηριότητες και εκπαίδευση του πατέρα. (Μ.Ο.και Τ.Α.).....	49
Πίνακας 9: Εξωσχολικές δραστηριότητες και εκπαίδευση της μητέρας. (Μ.Ο.και Τ.Α.).....	50
Πίνακας 10: Εξωσχολικές δραστηριότητες και εργασία του πατέρα. (Μ.Ο.και Τ.Α.).....	52
Πίνακας 11: Εξωσχολικές δραστηριότητες και εργασία της μητέρας. (Μ.Ο και Τ.Α.).....	54
Πίνακας 12: Διαμονή των παιδιών στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων.....	75
Πίνακας 13: Διαμονή των παιδιών στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων και εργασία της μητέρας.....	75
Πίνακας 14: Λόγοι διαμονής στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων.....	75
Πίνακας 15: Ώρες διαμονής στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων.....	76
Πίνακας 16: Ώρες διαμονής των παιδιών στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων και το εργασιακό καθεστώς των γονέων.....	76
Πίνακας 17: Ώρες διαμονής των παιδιών στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων και εκπαίδευση του πατέρα.....	77
Πίνακας 18: Ώρες διαμονής των παιδιών στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων και .εργασία του πατέρα.....	77
Πίνακας 19: Ώρες διαμονής των παιδιών στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων και εργασία της μητέρας.....	78
Πίνακας 20: Παρουσία ατόμων στο σπίτι εκτός των συμμετεχόντων.....	78

Πίνακας 21: Προτίμηση διαμονής των παιδιών στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων.....	79
Πίνακας 22: Συμμετοχή σε εξωσχολικές δραστηριότητες και φύλο.....	79
Πίνακας 23: Χρήση του υπολογιστή και φύλο (Έλεγχος Mann- Whitney).....	80
Πίνακας 24: Συμμετοχή σε εξωσχολικές δραστηριότητες και τάξη στην οποία φοιτούν.....	81
Πίνακας 25: Ενασχόληση των συμμετεχόντων με το κινητό και τάξη των μαθητών (Μη παραμετρικός έλεγχος Kruskal- Wallis).....	82
Πίνακας 26: Συμμετοχή σε εξωσχολικές δραστηριότητες και εκπαίδευση του πατέρα.....	82
Πίνακας 27: Ενασχόληση με τον υπολογιστή και εκπαίδευση του πατέρα (Μη παραμετρικός έλεγχος Kruskal- Wallis).....	83
Πίνακας 28: Συμμετοχή σε εξωσχολικές δραστηριότητες και εκπαίδευση της μητέρας.....	83
Πίνακας 29: Συμμετοχή σε εξωσχολικές δραστηριότητες και εργασία του πατέρα.....	84
Πίνακας 30: Συμμετοχή σε εξωσχολικές δραστηριότητες και εργασία της μητέρας.....	85
Πίνακας 31: Συσχέτιση εξωσχολικών δραστηριοτήτων των μαθητών με το εργασιακό καθεστώς των γονέων (Μ.Ο. και Τ.Α).....	86
Πίνακας 32: Συμμετοχή σε εξωσχολικές δραστηριότητες και εργασιακό καθεστώς των γονέων.....	86
Πίνακας 33: Λόγοι για τους οποίους προτιμούν τα παιδιά την επίβλεψη των γονέων.....	88
Πίνακας 34: Αρνητικές όψεις της διαμονής στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων.....	88
Πίνακας 35: Μοναξιά λόγω της διαμονής των παιδιών στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων.....	89
Πίνακας 36: Λόγοι για τους οποίους προτιμούν τα παιδιά την επίβλεψη των γονέων και η τάξη των συμμετεχόντων.....	89
Πίνακας 37: Θετική ή αρνητική επίδραση της απουσίας επίβλεψης στην σχολική επίδοση.....	89

Πίνακας 38: Επίδραση της παρουσίας ενηλίκων στην ενασχόληση των παιδιών με τα μαθήματα.....	90
Πίνακας 39: Τρόποι επικοινωνίας με τους γονείς	90
Πίνακας 40: Θετικές επιπτώσεις της κατάστασης με το κλειδί στο χέρι.....	91
Πίνακας 41: Φροντίδα των αδερφιών των συμμετεχόντων.....	91
Πίνακας 42: Ελευθερία ενασχόλησης με δραστηριότητες.....	92
Πίνακας 43: Παραμονή στο ολόήμερο σχολείο.....	92
Πίνακας 44: Λόγοι παραμονής στο ολόήμερο σχολείο.....	92

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η φροντίδα των ανηλίκων όταν οι γονείς τους εργάζονται απασχολούσε πάντοτε τους επιστήμονες και ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια με τη μαζική είσοδο της γυναίκας στην αγορά εργασίας. Η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία πραγματεύεται την περίπτωση των παιδιών που αναγκάζονται να φροντίζουν μόνο τον εαυτό τους λόγω της πολύωρης απουσίας των γονέων για βιοποριστικούς λόγους. Πιο συγκεκριμένα, η έρευνα βασίστηκε στη διανομή ερωτηματολογίου σε μαθητές της τρίτης, τετάρτης, πέμπτης και έκτης Δημοτικού που φοιτούσαν σε σχολεία δύο επαρχιακών νομών. Έμφαση δόθηκε στην διερεύνηση ορισμένων παραμέτρων όπως η συμμετοχή των εν λόγω ανηλίκων σε συγκεκριμένες εξωσχολικές δραστηριότητες, τα συναισθήματα ικανοποίησης ή απογοήτευσης των ερωτώμενων λόγω της απουσίας των γονέων, οι τρόποι επικοινωνίας με τους γονείς όταν είναι μόνοι στο σπίτι, η πιθανότητα ενίσχυσης της αυτονομίας και της υπευθυνότητας των μαθητών λόγω της συγκεκριμένης κατάστασης και η επίδραση της απουσίας επίβλεψης στην σχολική επίδοσή τους. Έπειτα από την επεξεργασία των δεδομένων, προέκυψε ότι οι συγκεκριμένοι μαθητές δεν συμμετέχουν περισσότερο στις υπό διερεύνηση εξωσχολικές δραστηριότητες, όταν οι γονείς τους απουσιάζουν από το σπίτι. Ακόμη, φαίνεται να αισθάνονται πολλές φορές μοναξιά και να στεναχωριούνται που αναγκάζονται να ασχοληθούν με τα μαθήματα τους χωρίς τη βοήθεια των γονέων, ενώ από τους στατιστικούς ελέγχους προέκυψε ότι χρησιμοποιούν κυρίως το τηλέφωνο, τόσο το σταθερό όσο και το κινητό, για να επικοινωνήσουν με τους γονείς τους. Επιπλέον, σύμφωνα με την έρευνα η αυτονομία και η υπευθυνότητα των παιδιών φαίνεται να αυξάνεται λόγω της απουσίας επίβλεψης από ενήλικες. Τέλος, οι συγκεκριμένοι μαθητές απάντησαν ότι η σχολική επίδοσή τους επηρεάζεται θετικά από την έλλειψη εποπτείας, ενώ οι μισοί περίπου από αυτούς ανέφεραν ότι δεν θα διάβαζαν τα μαθήματά τους περισσότερο στην περίπτωση που επιτηρούνταν από τους γονείς τους.

Λέξεις- κλειδιά

Παιδιά με το κλειδί στο χέρι, εξωσχολικός χρόνος, ελεύθερος χρόνος, παιδική ηλικία

SUMMARY

The care of minors while their parents are working has always attracted the interest of scientists, especially, in the last few years, due to the massive entrance of women in the labour force. The current paper examines the case of children who are forced to take care of themselves because the parents are absent in order to provide for their family. This research was based on a questionnaire distribution to third, fourth, fifth and sixth grade students in schools of two rural areas. The focus of the investigation was on parameters such as the participation of the particular minors in certain afterschool activities, their feelings of content or disappointment resulting from the absence of parents from home, their ways of communication when they stay home alone, the possibility of enforcement of autonomy and responsibility of students because of the particular situation, and the influence of lack of supervision on their school performance. After processing the data, it is observed that the particular students don't participate in the afterschool activities that are being examined when their parents are absent from home. In addition they often seem to feel loneliness and sad to be obliged to do their homework without their parents' help, while by the statistical measurements it appeared that they mostly use the home telephone and cell phones in order to communicate with their parents. Moreover, according to the study the autonomy and responsibility of children seem to increase as a result of the absence of supervision by adults. Finally, students claimed that their school performance is positively influenced when their parents are absent. In fact, half of them stated that they would not study more in the case of parental supervision.

Key words

Latchkey children, afterschool time, free time, childhood

Πρόλογος

Τα δεδομένα πολλών ερευνών για συγκεκριμένα προβλήματα των παιδιών και εφήβων όπως η συμμετοχή τους σε επιβλαβείς εξωσχολικές δραστηριότητες, οι διάφοροι κίνδυνοι που απειλούν την υγεία και την ασφάλειά τους και οι χαμηλές ακαδημαϊκές τους επιδόσεις, καθώς και η συσχέτιση των παραπάνω φαινομένων με την ανατροφή που λαμβάνουν από τους γονείς αποτέλεσαν την αφορμή για την πραγματοποίηση της παρούσας εργασίας.

Η περίπτωση των παιδιών με το κλειδί στο χέρι παρουσιάζει σημαντικό ερευνητικό ενδιαφέρον, αφού ο προσδιορισμός της συχνότητας του φαινομένου και η διερεύνηση των αρνητικών συνεπειών του μπορεί να αποτελέσουν το πρώτο βήμα για την αντιμετώπιση δυσάρεστων καταστάσεων για τα παιδιά και την κοινωνία. Επιπλέον, το φαινόμενο έχει μεγάλη σημασία από εκπαιδευτική σκοπιά. Η φροντίδα των παιδιών τις μεταμεσημβρινές ώρες μπορεί να ανατεθεί σε εκπαιδευτικούς θεσμούς που αναπληρώνουν την απουσία των γονέων. Επομένως, τα δεδομένα των ερευνών που αφορούν τους συγκεκριμένους μαθητές μπορούν να ληφθούν υπόψη, ώστε να επεκταθούν εκπαιδευτικοί θεσμοί όπως το ολοήμερο σχολείο και τα μετασχολικά προγράμματα.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές που συνετέλεσαν στην ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας και ιδιαίτερα τον κ. Ιωάννη Θωίδη για τη συνεχή υποστήριξη και ανατροφοδότηση του, αλλά και τα υπόλοιπα μέλη της τριμελούς επιτροπής, την κα. Βασιλική Παπαδοπούλου και τον κ. Νικόλαο Χανιωτάκη για τη συμβολή τους. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου για την κατανόηση που παρείχε λόγω των υποχρεώσεων μου κατά τη διεξαγωγή της έρευνας μου.

1. Εισαγωγή

Με την παρούσα εργασία επιχειρείται η διερεύνηση του φαινομένου που αποδίδεται με τον όρο «παιδιά με το κλειδί στο χέρι» ή στην αγγλική γλώσσα με τον όρο «latchkey children». Στόχος είναι η καταγραφή των απόψεων των παιδιών για τις συνθήκες της ζωής τους αμέσως μετά το πέρας των σχολικών μαθημάτων στον χώρο κατοικίας. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζεται η επίδραση και οι συνέπειες που έχει για τα παιδιά αυτά η απουσία των ενηλίκων.

Στην σχετική βιβλιογραφία αναφέρεται ότι ο όρος «latchkey» σχετίζεται με μια κλειδαριά περασμένη στο λαιμό ενός παιδιού ή με ένα κλειδί που οι μαθητές ψάχνουν όταν γυρίζουν από το σχολείο. Το κλειδί έχει συνήθως τοποθετηθεί από τους γονείς, οι οποίοι και απουσιάζουν από τον χώρο κατοικίας, κάτω από ένα μικρό χαλί στην είσοδο του σπιτιού τους (Rajalakshmi, J. & Thanasekaran, P., 2015). Η ονομασία πρωτοακούστηκε το 1944 από το κανάλι NBC κατά τη διάρκεια ενός ντοκιμαντέρ που περιέγραφε ένα συγκεκριμένο φαινόμενο που είχε εμφανιστεί στις αγγλοσαξονικές χώρες κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Σύμφωνα με το φαινόμενο που προέβλεπε το εν λόγω πρόγραμμα, οι πατεράδες έπρεπε να καταταχθούν στον στρατό και να πολεμήσουν, ενώ οι μητέρες έπρεπε να στηρίζουν με τη δουλειά τους τις προσπάθειες των κυβερνήσεων για νίκη έναντι των Γερμανών. Άμεση συνέπεια της παραπάνω κατάστασης ήταν πολλά παιδιά να αναγκαστούν να στερηθούν την επίβλεψη κάποιου ενήλικα κατά τη διάρκεια των απογευματινών ωρών.

Σύμφωνα με το άρθρο του Berg (όπ. αναφ. Venter & Rambau, 2011), ως «παιδιά με το κλειδί στο χέρι» προσδιορίζονται τα παιδιά που φροντίζουν μόνο τον εαυτό τους όταν οι γονείς τους εργάζονται και τα οποία πολλές φορές δεν υπόκεινται στην επίβλεψη ενός ενήλικα μετά τη λήξη του σχολικού ωραρίου. Ο παραπάνω όρος αποδίδεται στο ίδιο άρθρο και με την λέξη αυτοφροντίδα.

Στην παρούσα εργασία θα διερευνηθεί η κατάσταση των παιδιών με το κλειδί στο χέρι σε σχέση με το θεσμό του ολοήμερου σχολείου, καθώς ο εν λόγω τύπος σχολικής μονάδας δημιουργήθηκε και για να καλύψει τις ανάγκες φύλαξης των μαθητών όταν οι γονείς απουσιάζουν από το σπίτι. Συγκεκριμένα, θα δοθεί έμφαση

στην ανάλυση του κοινωνικοπαιδαγωγικού ρόλου του ολοήμερου ως απάντηση τόσο από τη μεριά του σχολείου όσο και της πολιτείας. Επιπλέον, θα συζητηθεί και ο ρόλος των μετασχολικών προγραμμάτων και ιδίως των κέντρων δημιουργικής απασχόλησης τα οποία, επίσης, συνιστούν μία απάντηση στο θέμα της φροντίδας των ανηλίκων στις περιπτώσεις που τόσο ο πατέρας όσο και η μητέρα χρειάζεται να εργαστούν. Στη συνέχεια, θα γίνει εκτενής αναφορά στη συχνότητα, τις θετικές και αρνητικές όψεις του φαινομένου της αυτοφροντίδας, ενώ θα ακολουθήσει η μεθοδολογία της έρευνας και η παρουσίαση των αποτελεσμάτων. Στο τέλος, θα συζητηθούν τα συμπεράσματα του όλου εγχειρήματος για να επιβεβαιωθούν ή να απορριφθούν οι υποθέσεις που διατυπώθηκαν στο κομμάτι της μεθοδολογίας.

2. Θεωρητική πλαισίωση

Πριν την αναφορά στο υπό διερεύνηση φαινόμενο και τους εκπαιδευτικούς θεσμούς που δημιουργήθηκαν για την αντιμετώπιση του, θα αναφερθούν ορισμένα στοιχεία που αποτυπώνουν την εξέλιξη της παιδικής ηλικίας στη σύγχρονη εποχή. Ο προσδιορισμός των σύγχρονων κοινωνικών τάσεων που αφορά τα παιδιά θα δώσει μια πληρέστερη εικόνα σε σχέση με τον τρόπο ανατροφής και φροντίδας των σημερινών μαθητών και επομένως μπορεί να συνδεθεί με το θέμα που πραγματεύεται η παρούσα εργασία.

Όπως αναφέρεται στην έρευνα του Μακρυνιώτη (1986, 15-16, όπ. αναφ. Παπαδοπούλου Β., Κασίδου Στ., Γκόλια Π. & Δαϊκόπουλος Γ. , 2005), η παιδική ηλικία είναι το αποτέλεσμα κοινωνικών διεργασιών και μεταβολών που πραγματοποιήθηκαν στη Δύση στα τέλη του 18^{ου} και τον 19^ο αιώνα στα χρόνια της βιομηχανικής επανάστασης. Μέχρι την συγκεκριμένη περίοδο, δεν θεωρούνταν αυτονόητη ούτε η έκφραση συναισθημάτων των γονέων προς τους απογόνους τους, ούτε η κοινωνική αναγνώριση της παιδικής ηλικίας, λόγω κυρίως της υψηλής βρεφικής και παιδικής θνησιμότητας (Agiès 1990, όπ. αναφ. Πεχτελίδης, 2015). Με το πέρασμα στην καπιταλιστική εποχή και μετά, όμως, όποτε και μειώθηκε το ποσοστό θνησιμότητας των ανηλίκων, σημειώθηκαν αλλαγές σε σχέση με τον τρόπο αντιμετώπισης του παιδιού από τους ενήλικες. Οι συγκεκριμένες αλλαγές βοήθησαν στη διαμόρφωση της παιδικής ηλικίας ως ξεχωριστή κατηγορία, η οποία, από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα και μετά, μπορεί να γίνει αντιληπτή μόνο μέσω των θεσμών του σχολείου και της οικογένειας (Agiès, 1990, όπ. αναφ. Πεχτελίδης, 2015).

Όσον αφορά την οικογένεια, τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρούνται αλλαγές στη μορφή της που επηρεάζουν τον τρόπο ζωής των ανηλίκων. Χαρακτηριστικό φαινόμενο είναι η έξοδος της γυναίκας στην αγορά εργασίας που γίνεται ολοένα πιο σημαντική για την οικονομική στήριξη της οικογένειας και την ολοκλήρωση της προσωπικότητάς της. Ακόμη, παρατηρήθηκε αύξηση του αριθμού των διαζευγμένων ζευγαριών, των μονογονεϊκών οικογενειών, των παιδιών που είναι μοναχοπαίδια, καθώς και των παιδιών που προκύπτουν από δεύτερο γάμο των γονέων (Fthenakis,

1997, Höhmann, Holtapples, Kamski & Schnetzer, 2006, όπ. αναφ. Θωίδης & Χανιωτάκης, 2018).

Ταυτόχρονα, διαφοροποιήθηκαν οι απόψεις σε σχέση με τη φροντίδα και τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Όσον αφορά τους Έλληνες γονείς, ήδη από την δεκαετία του 1980 παρατηρήθηκαν τάσεις ενίσχυσης της ανεξαρτησίας των ανηλίκων και απομάκρυνση των ενηλίκων από τακτικές ανατροφής των παιδιών που ευνοούσαν την υπακοή και παθητικότητα των νεαρών ατόμων. Επομένως, οι σχέσεις γονέων και τέκνων άρχισαν, ολοένα και περισσότερο, να εκδημοκρατίζονται (Fthenakis, 1997, Holtapples, 1994, όπ. αναφ. Θωίδης & Χανιωτάκης, 2018).

Ένας από τους λόγους που διαμορφώθηκαν οι συγκεκριμένες σχέσεις γονέων και τέκνων ήταν η αύξηση του χρόνου που περνούν οι μαθητές με τους συνομηλίκους τους σε σχέση με την οικογένεια. Βασικό ρόλο στην παραπάνω κατάσταση έπαιξε η εξάπλωση του σχολικού θεσμού και η καθιέρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Πλέον, τα παιδιά προσανατολίζονται προς τους συμμαθητές τους και οι μεταξύ τους σχέσεις γίνονται πιο σημαντικές για την ανάπτυξη και εξέλιξή τους (Παπαδοπούλου Β., Κασίδου Στ., Γκόλια Π. & Δαϊκόπουλος Γ., 2005), ενώ το σχολείο μετατρέπεται σε βασικό φορέα κοινωνικοποίησης των παιδιών.

Ακόμη, τα σημερινά παιδιά μπορεί να απολαμβάνουν την ελευθερία και αυτονομία και να ικανοποιούν τις βασικές τους ανάγκες, αλλά βιώνουν δυσκολίες στην καθημερινότητά τους. Πολλές φορές οι οικογενειακές διαμάχες των γονέων οδηγούν ευκολότερα στο διαζύγιο (Παπαδοπούλου Β., Κασίδου Στ., Γκόλια Π. & Δαϊκόπουλος Γ., 2005), ενώ αυξάνεται η πίεση για καλούς βαθμούς και επομένως οι μαθητές αναγκάζονται να καταφεύγουν στη βοήθεια των φροντιστηρίων και να ενισχύονται στον μεταξύ τους ανταγωνισμό (Λουκέρης, 2005). Και οι δύο παράμετροι επηρεάζουν αρνητικά τη ψυχική υγεία των παιδιών και δημιουργούν νέα προβλήματα.

Τέλος, στη σύγχρονη εποχή διαμορφώθηκε ο χώρος για τους ανηλίκους με τρόπο που περιορίζει τον ρόλο της γειτονιάς. Τα παιδιά δεν δραστηριοποιούνται στους δρόμους, τις αλάνες και όλους τους εξωτερικούς χώρους, αλλά παίζουν στο δωμάτιο και τον προσωπικό τους χώρο, με αποτέλεσμα τη δραστική μείωση των ευκαιριών τους για κοινωνικές σχέσεις στον χώρο που περιβάλλει την κατοικία τους (Θωίδης & Χανιωτάκης, 2018). Ανάλογες προσαρμογές παρατηρούνται και σε σχέση με το χρόνο. Έτσι, ο σχολικός χρόνος δεν περιορίζεται στον χρόνο διδασκαλίας, αλλά

επεκτείνεται και πέρα από την ώρα των μαθημάτων, μέσω της ανάθεσης πολλών κατά οίκον εργασιών και την πίεση για καλύτερους βαθμούς και επιδόσεις (Παπαδοπούλου Β., Κασίδου Στ., Γκόλια Π. & Δαϊκόπουλος Γ. , 2005). Η σχολειοποίηση του χρόνου των μαθητών, ιδιαίτερα των μεγάλων τάξεων, ενίσχυσε ακόμα περισσότερο τη σημαντικότητα του ρόλου του σχολείου στη ζωή των μαθητών (Γογγάκη, Χριστόδουλος & Κάτσικας, 2004). .

Οι παραπάνω αλλαγές στον χώρο σε συνδυασμό με την εξωτερική εργασία των μητέρων δημιούργησαν το φαινόμενο κατά το οποίο πολλά παιδιά παρέμεναν στο σπίτι χωρίς εποπτεία. Ως απάντηση στο φαινόμενο των παραπάνω παιδιών, που χαρακτηρίζονται ως «παιδιά με το κλειδί στο χέρι», δημιουργήθηκαν εκπαιδευτικοί θεσμοί που αντιμετώπιζαν τα όποια προβλήματα μπορούσαν να δημιουργηθούν λόγω της απουσίας επίβλεψης των μαθητών από ενήλικες. Οι εν λόγω θεσμοί είναι το ολοήμερο σχολείο και τα μετασχολικά προγράμματα στα οποία πρωτεύουσα θέση κατέχουν τα κέντρα δημιουργικής απασχόλησης.

2.1. Εκπαιδευτικές και κοινωνικές πολιτικές αντιμετώπισης του προβλήματος «τα παιδιά με το κλειδί στο χέρι»

2.1.1. Το ολοήμερο σχολείο και η συμβολή του στην αντιμετώπιση του προβλήματος των παιδιών με το κλειδί στο χέρι

«Με τον όρο ολοήμερο σχολείο εννοούμε το σχολείο στο οποίο οι μαθητές δέχονται αγωγή και φροντίδα για περισσότερο χρόνο από ότι στο συμβατικό ημήμερο σχολείο, αφού οι μαθητικές δραστηριότητες επεκτείνονται και μετά το μεσημέρι. Η ολοήμερη σχολική αγωγή συνδέεται άμεσα με την διεύρυνση της αποστολής του σχολείου και την αναθεώρηση και την ανανέωση του παιδαγωγικού του χαρακτήρα» (Θωίδης & Χανιωτάκης 2018: 90).

Η πιο βασική αλλαγή στις σύγχρονες κοινωνίες είναι η έξοδος της γυναίκας από το σπίτι και η είσοδός της στην αγορά εργασίας. Η επιθυμία των γυναικών να κερδίσουν την οικονομική ανεξαρτησία τους και να χειραφετηθούν είχε σημαντικές συνέπειες στην ανατροφή των παιδιών. Σύμφωνα με τον ΥΠΕΠΘ (1985-1986, όπ. αναφ. Τότσα, 2016) οι οικογένειες με δύο εργαζόμενους γονείς αναγκάζονται συχνά να αναθέτουν την φροντίδα των παιδιών τους σε τρίτα πρόσωπα ή και να τα

εγκαταλείπουν χωρίς καμία επίβλεψη από ενήλικες. Δεν λείπουν μάλιστα και οι περιπτώσεις που οι γυναίκες δεν εργάζονται, γιατί δεν μπορούν να βρουν λύση στο πρόβλημα φύλαξης των ανηλίκων. (ΥΠΕΠΘ, 1985-86, όπ. αναφ. Τότσα, 2016). Η δυσκολία δημιουργείται επειδή το σχολικό ωράριο δεν συμπίπτει με το ωράριο των εργαζομένων γονέων στις ευρωπαϊκές χώρες (Λουκέρης, 2005) και καθιστά απαραίτητη μια λύση ώστε όλες οι μητέρες να μπορούν να εργαστούν, εφόσον το επιθυμούν, και ώστε να εξασφαλίζεται η φροντίδα όλων των μαθητών, κάτι που μπορεί να διευθετηθεί μόνο με την καταλληλότερη παιδαγωγικά παρέμβαση εκ μέρους της πολιτείας.

Ακόμη, η σύγχρονη οικογενειακή ζωή δεν χαρακτηρίζεται μόνο από την αύξηση του ποσοστού των εργαζομένων γυναικών. Λόγω του καινούργιου νομικού πλαισίου και των νέων ηθών παρατηρήθηκε αύξηση στον αριθμό των διαζυγίων και των γεννήσεων των παιδιών εκτός γάμου. Έτσι, απαντώνται πιο συχνά οι μονογονεϊκές οικογένειες στις οποίες ο μοναδικός ενήλικας είναι υποχρεωμένος να εργαστεί και ταυτόχρονα να αντιμετωπίσει το θέμα της φύλαξης των παιδιών του τις ώρες που ο ίδιος απουσιάζει από το σπίτι. Επιπλέον, πολλές φορές οι γονείς των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων επιδιώκουν την προσωπική τους ανέλιξη και δεν αφιερώνουν αρκετό χρόνο στην ανατροφή των παιδιών τους. Επομένως, θα έπρεπε να υπάρχει κάποιος μηχανισμός που θα βοηθούσε την ωρίμανση των μαθητών και θα κάλυπτε εν μέρει το κενό που δημιουργεί η απουσία των γονέων (Τότσα, 2016).

Από τα παραπάνω συνεπάγεται ότι οι αλλαγές στη δομή της οικογένειας που παρατηρήθηκαν στην εποχή μας επέβαλλαν το θεσμό του ολοήμερου σχολείου. Η αναγκαιότητα του συγκεκριμένου σχολείου φαίνεται και από την εμφάνιση του φαινομένου που περιγράφει ο όρος «παιδιά με το κλειδί στο χέρι» το οποίο πρωτοεμφανίστηκε στην Ευρώπη, αλλά επεκτάθηκε κατά τις τελευταίες δεκαετίες σε όλον τον κόσμο. Οι αιτίες της εξάπλωσής του εντοπίζονται στην αύξηση των διαζυγίων και των μονογονεϊκών οικογενειών, αλλά και στις φιλοδοξίες των γονέων για επαγγελματική ανέλιξη (Eberstadt, 2001).

2.1.2 Τα μετασχολικά προγράμματα και η συμβολή τους στην αντιμετώπιση των παιδιών με το κλειδί στο χέρι

Ως απάντηση στην αντιμετώπιση του υπό διερεύνηση φαινομένου αξιοποιήθηκε και ο θεσμός των μετασχολικών προγραμμάτων και των κέντρων δημιουργικής απασχόλησης.

«Ο όρος ‘After School Programs’ (ASP), που είναι ιδιαίτερα διαδεδομένος στις ΗΠΑ, χρησιμοποιείται για να περιγράψει οποιοδήποτε είδους οργανωμένη δραστηριότητα (structured activity) που προσφέρεται σε παιδιά και νέους (5-18 ετών) σε ώρες εκτός σχολείου (Little, Wimer & Weiss, 2008· Mahoney, Larson, Eccles & Lord, 2005, όπ. αναφ. Γεωργιάδου Στ. 2018:11). Τα προγράμματα αυτά εποπτεύονται και καθοδηγούνται από ενήλικες, περιλαμβάνουν τακτικές και προγραμματισμένες συναντήσεις και διαρθρώνονται γύρω από ομαδικές δραστηριότητες, ενώ η συμμετοχή σε αυτά είναι εθελοντική (Mahoney, Larson, Eccles & Lord, 2005· Vandell, Shernoff, Pierce, Bolt, Dadisman & Brown, 2005, όπ. αναφ. Γεωργιάδου Στ. 2018:11). Σε αντίθεση με τις εξωσχολικές δραστηριότητες (extra curricular activities), όπως τα αθλητικά ή ακαδημαϊκά σωματεία, που τείνουν να επικεντρώνονται σε μία μόνο δραστηριότητα, τα προγράμματα αυτά προσφέρουν μια μεγάλη ποικιλία δραστηριοτήτων όπως προετοιμασία των μαθημάτων για την επόμενη ημέρα, καλλιτεχνικά, μαγείρεμα, μουσική, δραστηριότητες παιχνιδιού και κοινωνικοποίησης (Halpern, 2002· Vandell et al., 2005, όπ. αναφ. Γεωργιάδου Στ. 2018:11)».

Η εμφάνιση των μετασχολικών προγραμμάτων στις ΗΠΑ στα τέλη του 19^{ου} αιώνα είχε σαν βασικό στόχο την φύλαξη των παιδιών των εργαζομένων γονέων. Σύμφωνα με έρευνα (Us Department of Education, 2000) η αύξηση του αριθμού των εργαζομένων γυναικών αλλά και των μονογονεϊκών οικογενειών συνετέλεσε ώστε πέντε με εφτά εκατομμύρια ανήλικοι να οδηγηθούν στην κατάσταση με «το κλειδί στο χέρι», ενώ στην ηλικία των δωδεκάχρονων παιδιών τα ποσοστά των μαθητών που δεν επιτηρούνταν άγγιζαν το 35%. Την ίδια περίοδο οι έρευνες έδειξαν ότι η παραβατικότητα των παιδιών ήταν πιο έντονη τις μεταμεσημβρινές ώρες που παρέμεναν μόνα στο σπίτι (Newman, Fox, Flynn & Christeson, 2000), ενώ προέκυψε ότι η απουσία εποπτείας επέδρασε αρνητικά στην ακαδημαϊκή επίδοση των μαθητών και οδήγησε στην αλόγιστη χρήση της τηλεόρασης, στην παχυσαρκία και στην αύξηση της επιθετικότητας των νέων (Mahoney, Parente & Zigler, 2009). Για την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων αξιοποιήθηκαν όχι μόνο τα ολοήμερα

αλλά και τα διάφορα είδη μετασχολικών προγραμμάτων(Mahoney, Parente, & Zigler, 2009).

Η παρακολούθηση δραστηριοτήτων τις ώρες εκτός σχολείου από τους μαθητές συνεισφέρει στην αντιμετώπιση του φαινομένου της αυτοφροντίδας και των συνεπειών του. Από έρευνες προκύπτει ότι η συμμετοχή σε μετασχολικά προγράμματα οδηγεί σε βελτιωμένες σχολικές επιδόσεις, ιδίως στα μαθηματικά και την ανάγνωση, αφού επιλύει το πρόβλημα της απουσίας επίβλεψης των μαθητών και παράλληλα συνεπάγεται την παροχή βοήθειας στα μαθήματα από ειδικευμένο προσωπικό (Lauer et al., 2006, Little, Wimer, & Weiss, 2008). Ακόμη, έχει διαπιστωθεί ότι η εξωσχολική ενασχόληση με δραστηριότητες συνεισφέρει στην αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των παιδιών σε χώρους όπου εποπτεύονται συστηματικά και, επομένως, στην αντιμετώπιση προβλημάτων όπως η κατανάλωση αλκοολούχων ποτών, η καταφυγή σε ναρκωτικά(StPierre, Mark, Kaltreider & Campbell, 2001)ή σε άλλες προβληματικές και παραβατικές συμπεριφορές (Newman, Fox, Flynn & Christeson, 2000). Επίσης, τα μετασχολικά προγράμματα προωθούν την υγεία των μαθητών και βοηθούν τα παιδιά στη μερική αποφυγή του κινδύνου της παχυσαρκίας. Οι ανήλικοι δεν παραμένουν αδρανείς στο σπίτι. Αντιθέτως, ενεργοποιούνται μέσω διαφόρων κινητικών ή αθλητικών δραστηριοτήτων, ενώ διδάσκονται τη σημασία της υγιεινής διατροφής (Little, Wimer, & Weiss, 2008) Επιπλέον, ο θεσμός των μετασχολικών προγραμμάτων απομακρύνει τα παιδιά από το σπίτι και τα φέρνει σε επαφή με τους συνομηλικούς τους, προωθώντας έτσι τη μεταξύ τους συνεργασία και αλληλεπίδραση μέσα από το αυθόρμητο παιχνίδι, ενώ παράλληλα μαθαίνουν κοινωνικές δεξιότητες και ηθικές αξίες (National Research Council and Institute of Medicine, 2000).

2.1.3 Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών

Αρχικά στην Ελλάδα το πρόβλημα φύλαξης των παιδιών, τις ώρες που οι γονείς εργάζονταν, αντιμετωπίστηκε με την ανάπτυξη του θεσμού του ολοήμερου σχολείου, το οποίο κάλυπτε ένα μεγάλο μέρος της ανάγκης για φροντίδα των παιδιών (Θωαίδης, & Χανιωτάκης, 2007). Παρόλα αυτά δεν αντιμετωπιζόταν το πρόβλημα στο σύνολό του, οπότε έπρεπε να δημιουργηθούν νέες δομές που θα αναλάμβαναν τη φύλαξη των παιδιών τις ώρες που το σχολείο θα ήταν κλειστό και οι γονείς θα

εργάζονταν. Έτσι, προέκυψαν τα κέντρα δημιουργικής απασχόλησης για τα παιδιά που φοιτούσαν στο νηπιαγωγείο και στο δημοτικό (Γεωργιάδου Στ., 2018).

Τα κέντρα δημιουργικής απασχόλησης ξεκίνησαν στα τέλη της δεκαετίας του 1980 από τους εργαζόμενους γονείς, ενώ αργότερα και συγκεκριμένα το 1994-95 το κράτος εγκαινίασε τα δοκιμαστικά προγράμματα δημιουργικής απασχόλησης (Πυργιωτάκης, 2001). Εξαιτίας των οικονομικών υποχρεώσεων των γονέων πολλά παιδιά οδηγούνταν στην κατάσταση με το κλειδί στο χέρι, οπότε ήταν επιτακτική η ανάγκη για την εύρεση μιας λύσης. Η απουσία επίβλεψης, εκτός των προβλημάτων που δημιουργούσε στην υγεία, τη συμπεριφορά και τη σχολική επίδοση, είχε σαν αποτέλεσμα την καθήλωση των παιδιών μπροστά από την τηλεόραση, γεγονός που δυσχέραινε τη σωστή αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου τους (Θωίδης & Χανιωτάκης, 2018). Με τα ΚΔΑΠ ενισχύθηκε η συμμετοχή των παιδιών σε ποικιλία δημιουργικών δραστηριοτήτων, όσο εργάζονταν οι γονείς, όπως σε παιχνίδια, αθλητικές δραστηριότητες, εικαστικά και μουσική, ενώ έγιναν προσπάθειες ώστε το πρόγραμμα να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των μαθητών και την ιδιαιτερότητα κάθε περιοχής. Παράλληλα, μεγάλο κομμάτι του συνολικού χρόνου αφιερωνόταν στην προετοιμασία των παιδιών για την επόμενη μέρα στο σχολείο και την ενίσχυση των μαθητών που δυσκολεύονταν στα μαθήματά τους (Θωίδης & Χανιωτάκης, 2018). Επομένως, τα κέντρα δημιουργικής απασχόλησης όχι μόνο αντιμετώπισαν σημαντικά το πρόβλημα της απουσίας επίβλεψης των παιδιών, αλλά επιχείρησαν να βελτιώσουν τις ακαδημαϊκές επιδόσεις των μαθητών και να ενθαρρύνουν τους ανηλίκους, ώστε να στραφούν προς δημιουργικότερες κατευθύνσεις

2.2. Τα παιδιά με το κλειδί στο χέρι

2.2.1 Σύγχρονες διαστάσεις του φαινομένου- (ερευνητικά δεδομένα)

Σύμφωνα με τους Rajalakshmi & Thanasekaran, (2015) 4.000.000 παιδιά στις ΗΠΑ ανήκουν στην κατηγορία των παιδιών με το κλειδί στο χέρι. Όπως επισημαίνεται από τους συγγραφείς, ο αριθμός αυτός μειώθηκε από το 1998 λόγω της επέκτασης των μετασχολικών προγραμμάτων.

Οι Coleman, Robinson & Rowland (1990) οι οποίοι μελέτησαν τη συχνότητα του φαινομένου σε σχολεία της Βόρειας Καρολίνας και τη σχέση του με συγκεκριμένες παραμέτρους, υποστηρίζουν ότι το 33% των ανηλίκων δεν επιβλέπονται από τους γονείς τους για περισσότερες από 7 ώρες. Όπως προκύπτει από την έρευνα τους, τα αγόρια αφήνονται περισσότερο μόνα στο σπίτι, ενώ τα παιδιά από οικογένειες της λευκής φυλής και με υψηλό εισόδημα λιγότερο.

Σύμφωνα με τους Kerrebrock & Lewit (1999) οι οποίοι ασχολήθηκαν με τη σταχυολόγηση 16 ερευνών, το 1% των νηπίων δεν επιβλέπεται από τους γονείς του μετά τη λήξη του σχολικού ωραρίου. Οι συγγραφείς δίνουν βαρύτητα σε μια μελέτη του 1990, που διεξήγαγε το Ινστιτούτο αστικοποίησης των ΗΠΑ σε συνεργασία με το υπουργείο υγείας των ΗΠΑ (εθνική μελέτη φροντίδας ανηλίκων), και σύμφωνα με την οποία το 2.2% των παιδιών 5-7 ετών, το 10.7% των μαθητών 8-10 ετών και το 31.5% των μαθητών 11-12 ετών στις ΗΠΑ είναι υποχρεωμένα να φροντίζουν μόνα τον εαυτό τους σε τακτική βάση.

Από την έρευνα της Alston προκύπτει ότι (2010) ο αριθμός των υπό διερεύνηση ανηλίκων ηλικίας 5 ως 13 ετών κυμαίνεται μεταξύ 5 και 7 εκατομμυρίων. Συγκεκριμένα, η ερευνήτρια διαπίστωσε ότι ορισμένα παιδιά δεν επιβλέπονται από τους γονείς τους πριν από την έναρξη των σχολικών μαθημάτων, ενώ το 76% των εν λόγω ανηλίκων φροντίζουν μόνα τον εαυτό τους κατά τις απογευματινές ώρες.

Σύμφωνα με τους Messer, Wuensch & Diamond (2010) που διερεύνησαν τη συχνότητα της υπό εξέταση κατάστασης σε δείγμα 188 φοιτητών, όταν οι συμμετέχοντες φοιτούσαν στο δημοτικό σχολείο ή το γυμνάσιο, το 18% ανήκε στην κατηγορία των παιδιών «με το κλειδί στο χέρι» για διάστημα τουλάχιστον ενός χρόνου. Το φαινόμενο παρατηρήθηκε πιο συχνά στους άντρες της λευκής φυλής που προέρχονταν από μονογονεϊκές οικογένειες και των οποίων η μητέρα εργαζόταν.

Από την έρευνα του ΥΠΕΠΘ (όπ. αναφ. Ι. Θωίδης & Ν. Χανιωτάκης, 2018) που διεξήχθη το 1985-1986 διαπιστώθηκε ότι 34.000 μαθητές Α, Β, και Γ, Δημοτικού στην Ελλάδα φροντίζουν μόνοι τον εαυτό τους, λόγω της εργασίας των γονέων, κατά τις πρώτες απογευματινές ώρες. Επιπλέον, ο Fthenakis, (1997, όπ. αναφ. Θωίδης & Χανιωτάκης, 2018) αναφέρει ότι 2.1 εκατομμύρια παιδιά που κατοικούν στις ΗΠΑ και φοιτούν στο Νηπιαγωγείο ή Δημοτικό αναγκάζονται να στερηθούν την επίβλεψη ενηλίκων όταν επιστρέψουν στο σπίτι μετά τη λήξη των σχολικών μαθημάτων.

2.2.2. Θετικές και αρνητικές όψεις του φαινομένου «τα παιδιά με το κλειδί στο χέρι»

Σύμφωνα με τους Rajalakshmi & Thanasekaran (2015), οι οποίοι μελέτησαν τις συνέπειες του φαινομένου, τα παιδιά κάτω των 10 ετών αισθάνονται συχνά φόβο, βαρεμάρα και μοναξιά, όταν είναι μόνα στο σπίτι. Από την έρευνα, διαπιστώνεται ότι οι ανήλικοι κατά τη διάρκεια της εφηβείας τους επηρεάζονται έντονα από τους συνομηλίκους τους είτε θετικά, είτε αρνητικά, με αποτέλεσμα κάποιες φορές να παρατηρείται συχνότερη κατανάλωση αλκοόλ, καταφυγή στο κάπνισμα και αυξημένες πιθανότητες χρήσης ναρκωτικών.

Στην εργασία της Alston (2010) ως αρνητικές συνέπειες του φαινομένου των παιδιών με το κλειδί στο χέρι αναφέρονται η σχολική αποτυχία, η μελαγχολία, η κατανάλωση σνακ και οι καβγάδες των ανηλίκων με τα αδέρφια τους. Η συγγραφέας παρατηρεί ότι τα παιδιά που μένουν μόνα για μεγάλο χρονικό διάστημα εκδηλώνουν πιο συχνά παραβατικές συμπεριφορές όπως η συμμετοχή σε εγκληματικές πράξεις, η πρώιμη σεξουαλική δραστηριότητα, το κάπνισμα, τα ναρκωτικά, ενώ σημειώνει ότι είναι πιο πιθανή η μετατροπή των εν λόγω μαθητών σε θύματα εγκληματικών πράξεων.

Σύμφωνα με τους Venter & Rambau (2011), το φαινόμενο της αυτοφροντίδας επιδρά αρνητικά στην σχολική πρόοδο των ανηλίκων και στην σχέση τους με τους γονείς και τους δασκάλους. Οι ερευνητές πήραν συνεντεύξεις από τρία παιδιά καθώς και από τον ένα γονέα τους και τον δάσκαλό τους. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι ο πρώτος και ο τρίτος μαθητής επηρεάζονται αρνητικά ως προς την επίδοσή τους και φαίνεται να οδηγούνται στη σχολική αποτυχία, ενώ ο δεύτερος διαπιστώθηκε ότι εκδήλωνε επιθετική συμπεριφορά. Επίσης, προέκυψε ότι και στις τρεις περιπτώσεις οι σχέσεις των παιδιών με τους γονείς και τους δασκάλους παρουσίαζαν προβλήματα.

Όπως προκύπτει από την έρευνα της Belle (1999), η απουσία ενηλίκων από το σπίτι βλάπτει τους ανηλίκους σε σημαντικό βαθμό σε σχέση με την ακαδημαϊκή τους πρόοδο. Επιπλέον, η συγγραφέας αναφέρει ότι πολλές φορές οι γονείς κατηγορούν την πολιτεία για τη κακή σχολική επίδοση των παιδιών τους, καθώς και για την έλλειψη φροντίδας και στήριξης μετά τη λήξη του σχολικού ωραρίου.

Σύμφωνα με τους Messer, Wuensch & Diamond (2010), δεν εντοπίστηκαν διαφορές ως προς τη συμπεριφορά, τις ακαδημαϊκές επιτυχίες και την προσωπικότητα 190 φοιτητών που ως μαθητές είτε βίωσαν είτε όχι την απουσία κάποιας επίβλεψης.

Η συγκεκριμένη έρευνα παρείχε στοιχεία που αποδεικνύουν ότι δεν υπάρχει ουσιαστική σχέση ανάμεσα στο γεγονός ότι κάποιος ενήλικες βίωσαν ως παιδιά την έλλειψη φροντίδας από τους γονείς τους και στην εκδήλωση ψυχολογικών δυσκολιών στην ενήλικη ζωή τους.

Από την έρευνα των Hawes & Shores (2001) διαπιστώνεται ότι τα παιδιά με το κλειδί στο χέρι είναι πιο πιθανό να γίνουν θύτες ή θύματα βίας, να υποστούν τραυματισμούς, ακόμα και θανατηφόρους, ή να καταφύγουν στα ναρκωτικά. Ακόμα, όπως υποστηρίζεται από τους συγγραφείς αντιμετωπίζουν συχνότερα προβλήματα όπως η κατάθλιψη και χαμηλότερη αυτοεκτίμηση .από ότι τα συνομήλικα παιδιά που επιβλέπονται από ενήλικες, ενώ σημειώνουν χαμηλές ακαδημαϊκές επιδόσεις. Σύμφωνα με την έρευνα «τα παιδιά με το κλειδί στο χέρι » μπορεί να αντιμετωπίσουν προβλήματα ασφάλειας όταν τα μέλη της οικογένειας δεν συνδέονται συναισθηματικά με την ευρύτερη κοινότητα και τη γειτονιά. Στο παρελθόν οι γείτονες γνώριζαν τα παιδιά που δεν επιβλέπονταν και μπορούσαν να τα επιτηρήσουν για λογαριασμό των γονέων τους, κάτι που δεν ισχύει στην εποχή μας.

Σύμφωνα με τον G. Parker (2015), τα παιδιά που μένουν μόνα τους στο σπίτι αισθάνονται φόβο, μοναξιά και βαρεμάρα κάτι που μπορεί να έχει μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στη μελλοντική ζωή τους. Συχνά εμφανίζουν παραβατικές συμπεριφορές όπως το κάπνισμα, το αλκοόλ και η πρώιμη σεξουαλική συμπεριφορά ή μπορεί να αντιμετωπίσουν προβλήματα που απειλούν την ασφάλεια τους. Παρόλα αυτά επισημαίνεται ότι ορισμένοι ανήλικοι λόγω του βαθμού ωριμότητάς τους μπορούν να τα καταφέρουν χωρίς προβλήματα, κάτι που μάλιστα τους γεμίζει με αισθήματα περηφάνιας λόγω της ικανότητάς τους να ανταπεξέρχονται στις δύσκολες συνθήκες.

Σύμφωνα με τους Atherton, Schofield, Sitka, Conger & Robins (2016) η κατάσταση «με το κλειδί στο χέρι» επιδρά αρνητικά στην συμπεριφορά των μαθητών. Η έρευνα των συγγραφέων αφορούσε 674 παιδιά Μεξικανικής καταγωγής και τους γονείς τους, και διερεύνησε την πιθανότητα εμφάνισης προβλημάτων που συνδέονται με την εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς σε σχέση με το φύλο των παιδιών. Τα παιδιά που έμεναν μόνα στο σπίτι εμφάνισαν σε μεγαλύτερο βαθμό διάφορα προβληματικές συμπεριφορές όπως το να κλέβουν, να πειράζουν τους αδύναμους συμμαθητές και να εμπλέκονται σε καβγάδες. Επίσης, προέκυψε ότι η επιθετικότητα σχετίζεται όχι από το αν μένουν μόνα ή όχι στο σπίτι, αλλά από τον τρόπο που τα

παιδιά αποφασίζουν να ξοδέψουν τις ώρες που δεν επιτηρούνται στο σπίτι. Επομένως, όσοι ανήλικοι επέλεξαν τις συγκεκριμένες ώρες να κάνουν παρέα με παιδιά που εκδηλώνουν αντικοινωνική συμπεριφορά είναι πιο πιθανό να εμφανίσουν τάσεις έντονης επιθετικότητας. Στην έρευνα τα αγόρια εμφάνισαν επιθετικές και προβληματικές συμπεριφορές σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από ότι τα κορίτσια.

Οι Doi, Fujiwara, Isumi, Ochi & Kato (2018), ισχυρίζονται ότι η αυτοφροντίδα των μαθητών δεν φαίνεται να είναι η καλύτερη λύση για τους γονείς που εργάζονται, καθώς μπορεί να επιδράσει αρνητικά στη νοητική ανάπτυξη των μαθητών. Ειδικότερα στην έρευνά τους εξετάστηκε η επίδραση του φαινομένου στην κοινωνική συμπεριφορά των ανηλίκων σε σχέση με το κοινωνικό κεφάλαιο, την κοινωνική θέση της οικογένειας και τη νοητική υγεία των ενηλίκων που τους φροντίζουν. Όπως προέκυψε, τα παιδιά που μένουν μόνα για τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα εμφανίζουν συμπτώματα υπερκινητικότητας και προβλήματα στις σχέσεις με τους συνομηλίκους τους, ενώ όταν είναι μόνα στο σπίτι περιστασιακά δεν φαίνεται να επηρεάζονται αρνητικά. Στην έρευνα διαπιστώθηκε ότι και στις δύο περιπτώσεις οι θετικές επιδράσεις απουσιάζουν εντελώς.

Όπως υποστηρίζεται στην έρευνα των Mertens, Flowers & Mulhall (2003), η κατάσταση με το κλειδί στο χέρι μπορεί να προκαλέσει προβλήματα στην υγεία των ανηλίκων. Τα ευρήματα έδειξαν ότι όσα παιδιά έμεναν μόνα στο σπίτι για λιγότερες από τρεις ώρες δεν επηρεάστηκαν αρνητικά, ενώ αυτά που έμεναν παραπάνω χωρίς τους γονείς τους εμφάνιζαν κατάθλιψη, προβλήματα συμπεριφοράς, χαμηλά επίπεδα αυτοσεβασμού και ακαδημαϊκής αποτελεσματικότητας.

Σύμφωνα με τους Gray E. & Coolson P. (1987), μερικοί επιστήμονες είναι υπέρ του φαινομένου της αυτοφροντίδας των μικρών παιδιών και δίνουν έμφαση στις θετικές του όψεις, ενώ άλλοι τηρούν αρνητική στάση απέναντι στις αντίστοιχες καταστάσεις και υπερτονίζουν τις δυσάρεστες συνέπειες του φαινομένου. Στην πρώτη περίπτωση ανήκουν οι συγγραφείς των διαφόρων περιοδικών και εφημερίδων που απευθύνονται στις εργαζόμενες μητέρες. ενώ στη δεύτερη περίπτωση ανήκουν οι επαγγελματίες της φροντίδας των παιδιών. Οι πρώτοι υποστηρίζουν ότι η κατάσταση είναι διαχειρίσιμη όταν τα παιδιά προετοιμάζονται με τις απαραίτητες δεξιότητες για να προστατεύουν τον εαυτό τους. Επομένως, όσοι υποστηρίζουν το φαινόμενο της

αυτοφροντίδας φαίνεται να δέχονται την ικανότητα των παιδιών να ανταπεξέρχονται στις δύσκολες καταστάσεις.

Σε έρευνα του πανεπιστημίου της Μινεσότας υπογραμμίζεται η θετική πλευρά του φαινομένου βάση των δηλώσεων των συμμετεχόντων. Συγκεκριμένα, το 80 % των παιδιών που φοιτούσαν στο νηπιαγωγείο, στο Δημοτικό ή στις πρώτες τάξεις του Γυμνασίου απάντησαν ότι προτιμούν να φροντίζουν τον εαυτό τους χωρίς την επίβλεψη ενηλίκων (Hedlin, Hannes, Saito, Goldman & Knich, 1987).

Ο Hyman Rodman (1985) και οι συνεργάτες του από το πανεπιστήμιο της Βόρειας Καρολίνα συνέκριναν παιδιά Δ τάξης, που είτε επιβλέπονταν από ενήλικες είτε όχι, ως προς την αυτοεκτίμηση, αυτονομία και τις κοινωνικές δεξιότητες τους. Οι ερευνητές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι μεταξύ των δύο κατηγοριών ανηλίκων δεν υπήρξαν διαφορές (Rodman, 1985).

Έρευνα του πανεπιστημίου του Ουισκόνσιν (Steinberg, 1986) κατέληξε σε ευρήματα σύμφωνα με τα οποία όταν τα παιδιά αφήνονται μόνα στο σπίτι για μεγάλο χρονικό διάστημα μπορεί να αισθανθούν φόβους και ανησυχίες, να επηρεαστούν από τους συνομηλίκους τους και να εμπλακούν σε παραβατικές δραστηριότητες, όπως είναι η κατανάλωση αλκοόλ και η πρόωμη σεξουαλική συμπεριφορά.

Στο ίδιο συμπέρασμα κατέληξε έρευνα της εθνικής επιτροπής της αποτροπής κακοποίησης ανηλίκων. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, διαπιστώθηκε ότι τα παιδιά αισθάνονταν μόνα όταν φροντίζανε τον εαυτό τους και εύχονταν οι γονείς να ήταν στο σπίτι περισσότερες ώρες. Οι συγκεκριμένες απαντήσεις μαθητών δόθηκαν μάλιστα μετά τη διεξαγωγή προγράμματος από την επιτροπή που επιδίωκε την εκμάθηση δεξιοτήτων από παιδιά με το κλειδί ώστε να γνωρίζουν πώς να αντιμετωπίζουν κάποιες δυσκολίες που προκύπτουν όταν δεν επιβλέπονται από ενήλικες (Coolsen, P., M. Seligson, & J. Garbarino, 1986).

Σύμφωνα με τη Gray (1987), οι επιπτώσεις του φαινομένου ποικίλλουν ανάλογα με τους συμμετέχοντες της έρευνας και την κοινότητα στην οποία ανήκουν τα συγκεκριμένα άτομα. Έτσι οι Galambos & Garbarino (1983, όπ. αναφ. Gray, 1987) δεν φαίνεται να εντόπισαν διαφορές ως προς την ακαδημαϊκή πρόοδο παιδιών πέμπτης και έβδομης τάξης, που είτε επιβλέπονταν από ενήλικες είτε ανήκαν στην κατηγορία των παιδιών με το κλειδί στο χέρι. Ακόμη, ο Vandell (1986, όπ. αναφ.

Gray, 1987), που διερεύνησε την περίπτωση 349 μαθητών της τρίτης τάξης από το Ντάλλας, δεν διαπίστωσε σημαντικές διαφορές ως προς την ικανότητα φοίτησής των ανηλίκων, ανεξάρτητα από το αν φροντίζανε μόνοι τον εαυτό τους ή όχι. Αντιθέτως, η Woods (1972, όπ. αναφ. Gray, 1987) παρατήρησε κατά την έρευνά της ότι τα παιδιά των χαμηλότερων κοινωνικών στρωμάτων που κατοικούσαν στις πόλεις και φροντίζανε μόνα τον εαυτό τους οδηγούνταν σε μεγαλύτερη ακαδημαϊκή αποτυχία σε σχέση με τα υπόλοιπα παιδιά. Επιπλέον, σύμφωνα με τον Steinberg (1986, όπ. αναφ. Gray, 1987) ο οποίος μελέτησε τις περιπτώσεις μαθητών που φοιτούσαν στην πέμπτη, έκτη, έβδομη, όγδοη και ένατη τάξη η πίεση που ασκείται από τους συνομηλίκους και η εκδήλωση αντικοινωνικών πράξεων είναι αρκετά συχνότερη στην περίπτωση των παιδιών με το κλειδί στο χέρι. Τέλος, όπως αναφέρει η Gray ο Thomas Long σε άρθρο του στον τύπο υποστηρίζει το γεγονός ότι η απουσία των γονέων από το σπίτι οδηγεί σε αρκετές περιπτώσεις τους μαθητές στην κατανάλωση αλκοόλ και στους πρώιμους σεξουαλικούς πειραματισμούς (Long, 1987, όπ. αναφ. Gray, 1987).

Σύμφωνα με τους Long & Long (1989), το φαινόμενο της αυτοφροντίδας επιδρά αρνητικά στους εφήβους. Συγκεκριμένα οι συγγραφείς διεξήγαγαν μία έρευνα που αφορούσε 362 μαθητές σχολείων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με σκοπό να διαπιστώσουν τους τρόπους με τους οποίους οι ανήλικοι αξιοποιούν τον ελεύθερο χρόνο τους. Οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι τα παιδιά που δεν επιβλέπονταν από ενήλικες χρησιμοποιούσαν περισσότερο το τηλέφωνο για να επικοινωνήσουν με τους φίλους τους, ενώ ήταν πιο πιθανό να πραγματοποιήσουν ενοχλητικές κλήσεις προς άλλα άτομα. Όσον αφορά τις ώρες παρακολούθησης τηλεόρασης από τους ανηλίκους που είτε φρόντιζαν μόνοι τον εαυτό τους είτε όχι, δεν παρατηρήθηκαν διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων μαθητών. Ακόμη, επισημαίνεται ότι τα παιδιά που ανήκαν στην κατηγορία των παιδιών με το κλειδί στο χέρι ήταν πιο πιθανό να συμμετέχουν σε επικίνδυνες και παραβατικές συμπεριφορές. Τέλος, οι συγγραφείς υποστήριξαν ότι μερικοί μαθητές μπορούν να προσαρμοστούν καλύτερα στην κατάσταση με το κλειδί στο χέρι όταν αφήνονται χωρίς επίβλεψη μόνο κατά τις απογευματινές ώρες. Αντιθέτως, υποστηρίζεται ότι και τα πιο ώριμα παιδιά μπορεί να φοβηθούν όταν εγκαταλείπονται κατά τη διάρκεια των νυχτερινών ωρών.

Ο Fink (1986), ο οποίος ήταν υπεύθυνος σε πρόγραμμα σχετικό με τη φροντίδα των παιδιών σχολικής ηλικίας, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το φαινόμενο της αυτοφροντίδας παρουσιάζει κυρίως αρνητικές όψεις. Συγκεκριμένα, ο

συγγραφέας μελέτησε τα στοιχεία τηλεφωνικών κλήσεων σε τηλεφωνικές γραμμές που είχαν δημιουργηθεί για την περίπτωση των παιδιών με το κλειδί στο χέρι και διαπίστωσε ότι οι μαθητές που φροντίζουν μόνοι τον εαυτό τους ένιωθαν ορισμένες φορές φόβο και μοναξιά, ενώ η πλειοψηφία τους αισθανόταν βαρεμάρα. Ακόμη, βασισμένος σε ερωτηματολόγιο που σχετιζόταν με τους τρόπους φροντίδας των παιδιών των εργαζόμενων μητέρων, υποστήριξε ότι η πιο συχνή δραστηριότητα των ανηλίκων που μένουν μόνοι στο σπίτι ήταν η παρακολούθηση τηλεόρασης, η οποία για όλους τους μαθητές αλλά κυρίως για τα κορίτσια τείνει να πάρει το ρόλο του παρένθετου γονέα.

Αντιθέτως, οι Rodman, H., Pratto, D. J., & Nelson, R. S. (1985) κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η αυτοφροντίδα των ανηλίκων είναι μια κατάσταση η οποία μπορεί να είναι θετική για τα άτομα που την βιώνουν. Οι ερευνητές σύγκριναν ως προς την αυτοεκτίμηση και τον αυτοέλεγχο 26 μαθητές της τετάρτης Δημοτικού και 22 μαθητές της έβδομης τάξης που ανήκαν στην κατηγορία των παιδιών με το κλειδί στο χέρι με ισάριθμα παιδιά που φοιτούσαν στην τέταρτη και την έβδομη τάξη και τα οποία ήταν υπό την επίβλεψη ενηλίκων και διαπίστωσαν ότι δεν υπήρχαν διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων.

Ο Bower (1991) αντλεί στοιχεία από δύο πηγές από τις οποίες προκύπτει ότι τα παιδιά με το κλειδί στο χέρι δεν αντιμετωπίζουν περισσότερα κοινωνικά και συναισθηματικά προβλήματα σε σχέση με τα υπόλοιπα παιδιά. Σύμφωνα με την πρώτη από τις δυο πηγές (Vandell & Ramanan, 1986, όπ. αναφ. Bower, 1991) το είδος της φροντίδας των ανηλίκων δεν διαδραματίζει τόσο σημαντικό ρόλο στην εμφάνιση προβλημάτων όσο η ποιότητα των σχέσεων των παιδιών με τις οικογένειές τους. Οι συγγραφείς διερεύνησαν το φαινόμενο μελετώντας ένα δείγμα 199 κοριτσιών και 191 αγοριών που φοιτούσαν στην τρίτη, τέταρτη και πέμπτη τάξη. Όπως προέκυψε τα 28 παιδιά με το κλειδί στο χέρι, που συμμετείχαν στην έρευνα, εκδήλωσαν μεγαλύτερη υπερκινητικότητα και παραβατική συμπεριφορά. Παρόλα αυτά, τα συγκεκριμένα προβληματικά φαινόμενα εξαφανίζονταν στις περιπτώσεις που οι γονείς στήριζαν συναισθηματικά τα παιδιά τους και οι οικογένειες ζούσαν πάνω από το όριο της φτώχειας. Αντιθέτως, στην περίπτωση που η οικογένεια αντιμετώπιζε οικονομικά προβλήματα υπήρχαν οι αρνητικές συνέπειες που προαναφέρθηκαν ακόμα και όταν οι ανήλικοι υποστηρίζονταν συναισθηματικά. Η έρευνα της δεύτερης πηγής (Galambos & Maggs, 1988, όπ. αναφ. Bower, 1991).

αφορούσε τη διανομή 112 ερωτηματολογίων σε παιδιά έκτης τάξης από τον Καναδά και τους γονείς τους. Όπως προέκυψε, δεν παρατηρήθηκαν προβλήματα συμπεριφοράς ή εμπλοκής σε καβγάδες με συνομηλίκους. Όμως, στις περιπτώσεις που ορισμένα παιδιά και ιδιαίτερα κορίτσια περνούσαν τις ώρες που δεν επιβλέπονταν σε εξωτερικούς χώρους και όχι στο σπίτι τους παρατηρήθηκε συχνά το φαινόμενο της καταφυγής στην κατανάλωση αλκοόλ, στο κάπνισμα και τη χρήση ναρκωτικών. Παρόλα αυτά οι συγγραφείς τονίζουν ότι τα προβλήματα αυτά εμφανίζονται μόνο όταν οι ανήλικοι επιθυμούν να «επαναστατήσουν» απέναντι στις επιθυμίες των γονιών τους.

Σε έρευνες υποστηρίζεται ότι το φαινόμενο της αυτοφροντίδας συνδέεται με αναπτυξιακά προβλήματα και υψηλά επίπεδα χρήσης ουσιών από τα παιδιά που δεν επιβλέπονται από τους γονείς τους σε τακτική βάση. Ακόμα, μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη συναισθημάτων φόβου και αγωνίας από τους συγκεκριμένους ανήλικους ή στην εκδήλωση επιθετικής ή παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. Επιπλέον, επιβεβαιώνεται από έρευνες ότι υπάρχει πιθανότητα το φαινόμενο να συσχετίζεται με χαμηλή ακαδημαϊκή ή σχολική πρόοδο από τους μαθητές που παραμένουν μόνοι στο σπίτι για αρκετές ώρες (Diamond, Kataria, & Messer, 1989, Shulman, Kedern, Kaplan, Sever & Braia, 1998, Posner & Vandell, 1999, Mott, Crowe, Richardson & Flay, 1999, Coley, 2004, όπ. αναφ. Mahoney & Parente, 2009). Αντιθέτως, ορισμένες έρευνες κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η αυτοφροντίδα των παιδιών δεν επιδρά αρνητικά ούτε στη συμπεριφορά ούτε στη σχολική επίδοση τους, ενώ υποστηρίζεται ακόμη ότι πολλοί μαθητές που παρέμεναν μόνοι στο σπίτι προόδευαν ακαδημαϊκά περισσότερο σε σχέση με ανήλικους που παρακολούθησαν μετασχολικά προγράμματα αμφίβολης ποιότητας (Vandell & Carasaniti, 1988, Dwyer, 1990, όπ. αναφ. Mahoney & Parente, 2009). Σύμφωνα με τον Osgood (1996, όπ. αναφ. Mahoney & Parente, 2009), που διαπίστωσε ότι το φαινόμενο μπορεί να συνδέεται με αρνητικές επιπτώσεις μόνο σε ορισμένες περιπτώσεις, τα προβλήματα δημιουργούνται μόνο όταν οι κοινωνικές συνθήκες της αυτοφροντίδας παρέχουν ευκαιρίες που ενθαρρύνουν τα παιδιά να εμπλακούν σε επικίνδυνες συμπεριφορές. Αυτό συμβαίνει στις περιπτώσεις που οι ανήλικοι παραμένουν για ώρες σε εξωτερικούς χώρους χωρίς καθορισμένο πρόγραμμα για το πώς θα ξοδέψουν τον χρόνο τους.

Σύμφωνα με τον McCarthy (1987, όπ. αναφ. Nestmann & Hurrelmann, 1994), η απουσία επίβλεψης των παιδιών συνιστά μια από τις πιο σημαντικές αιτίες μαθησιακών προβλημάτων στους ανηλίκους. Ακόμη, όπως επιβεβαιώνεται από έρευνα (Richardson 1989, όπ. αναφ. Nestmann & Hurrelmann, 1994) το φαινόμενο μπορεί να συσχετιστεί με την καταφυγή των μαθητών στο κάπνισμα, τη κατανάλωση αλκοόλ και τη χρήση μαριχουάνα. Παρόλα αυτά, όπως υποστηρίζεται στην εν λόγω εργασία, η πλειοψηφία των παιδιών με το κλειδί στο χέρι δεν φαίνεται να οδηγείται στην κατανάλωση των διαφόρων ουσιών που προαναφέρθηκαν (Richardson 1989, όπ. αναφ. Nestmann & Hurrelmann, 1994)

Στο άρθρο του Berman(1992, όπ. αναφ. Nestmann & Hurrelmann, 1994), τονίζεται ότι δεν υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ των παιδιών της 4^{ης} και της 6^{ης} τάξης που είτε επιβλέπονται μετά το σχολείο είτε όχι ως προς την ικανότητα να ανταπεξέρχονται στις δύσκολες καταστάσεις. Όπως, όμως, αναφέρθηκε τα παιδιά που φροντίζονται από τα αδέρφια τείνουν να παρουσιάζουν χαμηλότερη τη συγκεκριμένη ικανότητα.

Σύμφωνα με τους Θωίδη & Χανιωτάκη (2018) οι οποίοι , επίσης, διερευνούν την επίδραση της αυτοφροντίδας στους μαθητές, το φαινόμενο συσχετίζεται με την αναγκαιότητα λειτουργίας των ολοήμερων σχολείων σε κάθε χώρα και τοπική κοινότητα. Η εν λόγω εργασία αναφέρει τον ρόλο των μέσων μαζικής ενημέρωσης και κυρίως της τηλεόρασης και του διαδικτύου στους ανηλίκους, κάτι που φαίνεται ότι αφορά ακόμα περισσότερο τα παιδιά που δεν επιβλέπονται από ενήλικες κατά τις πρώτες απογευματινές ώρες. Αναφορικά με τις περιπτώσεις εκδήλωσης απαγορευμένων από τους γονείς συμπεριφορών, οι συγγραφείς αναφέρουν ότι τα παιδιά με το κλειδί, εκτός από την ενασχόληση με την τηλεόραση και το διαδίκτυο, είναι πιο πιθανόν να τρώνε περισσότερο και ότι είναι πιο επιρρεπή στη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών. Επιπλέον, τονίζεται ότι οι υπό εξέταση μαθητές δεν έχουν βοήθεια στις κατά οίκον εργασίες κάτι που συνδέεται με την σχολική τους πρόοδο, ενώ τα συναισθήματα από τα οποία διακατέχονται είναι η ανασφάλεια και η αίσθηση κοινωνικής απομόνωσης. Από την άλλη, διαπιστώνεται ότι (Fthenakis, 1997, όπ. αναφ. Θωίδη & Χανιωτάκης , 2018) τα παιδιά που φροντίζουν μόνα τον εαυτό τους δεν γίνονται πιο αυτόνομα και υπεύθυνα.

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο πτυχιακής εργασίας στο ΠΤΔΕ Βόλου (Τότσα, 2016) με θέμα τη σχέση ανάμεσα στην απουσία ενηλίκων στο

σπίτι και στην ενασχόληση των παιδιών με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και ιδιαίτερα την τηλεόραση υπογραμμίζεται ότι η παρατεταμένη απουσία των γονέων μπορεί να οδηγήσει τους ανηλίκους στην αλόγιστη χρήση της τηλεόρασης, του υπολογιστή και των βιντεοπαιχνιδιών. Επίσης, από τη διερεύνηση από την συγγραφέα των συναισθημάτων ικανοποίησης από την παραμονή στο σπίτι στην περίπτωση που απουσιάζουν οι ενήλικες προκύπτει ότι από τη μια μπορεί ένα παιδί να αισθανθεί πιο αυτόνομο και υπεύθυνο όταν φροντίζει μόνο τον εαυτό του και ότι από την άλλη μπορεί να νιώσει διάφορα αρνητικά συναισθήματα όπως μοναξιά, φόβο και θλίψη. Τα αποτελέσματα της έρευνας του 2016 δείχνουν ότι το 87.21% των παιδιών επωφελήθηκαν αρκετά από τη κατάσταση με το κλειδί στο χέρι και συγκεκριμένα ανέπτυξαν την υπευθυνότητα και αυτονομία τους. Ακόμη, σχεδόν τα δύο τρίτα των ερωτηθέντων απολάμβαναν να είναι στο σπίτι μόνοι τους, ειδικά κατά τη διάρκεια της ημέρας, όταν ήταν έφηβοι, ενώ τα μικρότερα παιδιά συχνότερα φοβούνταν και ανησυχούσαν ότι μπορεί να συμβεί κάποιο δυσάρεστο περιστατικό τις ώρες που είναι μόνα στο σπίτι. Επιπλέον, από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων προέκυψε ότι αισθάνθηκαν μοναξιά όταν δεν επιβλέπονταν από τους γονείς και ότι θα προτιμούσαν την παρέα τους για περισσότερες ώρες.

Όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα, στον οποίο και γίνεται μια απόπειρα ανακεφαλαίωσης των θετικών και αρνητικών όψεων του φαινομένου των παιδιών με το κλειδί στο χέρι, παρατηρείται ότι οι αρνητικές διαστάσεις υπερτερούν έναντι των θετικών.

Πίνακας 1: Θετικές και αρνητικές όψεις του φαινομένου των παιδιών με το κλειδί στο χέρι

Φαινόμενο των παιδιών με το κλειδί στο χέρι	
Θετικές όψεις	Αρνητικές όψεις
<p>A. Τα παιδιά γίνονται πιο αυτόνομα και υπεύθυνα.</p> <p>B. Αισθάνονται περηφάνια στις περιπτώσεις που μπορούν να ανταπεξέρθουν στις δύσκολες καταστάσεις.</p>	<p>A. Αισθάνονται φόβο, μοναξιά, μελαγχολία και βαρεμάρα.</p> <p>B. Επηρεάζεται αρνητικά η σχολική επίδοσή τους.</p> <p>Γ. Επηρεάζονται από συνομηλίκους με αποτέλεσμα την κατανάλωση αλκοόλ, τη χρήση ναρκωτικών, την πρόωμη σεξουαλική συμπεριφορά.</p> <p>Δ. Αρνητικές επιπτώσεις στη συμπεριφορά όπως υπερκινητικότητα, επιθετικότητα, καβγάδες, κλοπές, συμμετοχή σε εγκληματικές πράξεις, προβλήματα στις σχέσεις με τους συνομηλίκους, τα αδέρφια, τους γονείς κι τους δασκάλους.</p> <p>E. Προβλήματα υγείας (όπως στην νοητική ανάπτυξη, συμπτώματα κατάθλιψης και αναπτυξιακά προβλήματα).</p> <p>Στ. Έλλειψη αυτοσεβασμού.</p>

2.2.3. Επικοινωνία μεταξύ ανηλίκων με το κλειδί στο χέρι και των γονέων τους

Σύμφωνα με τους Θωίδη και Χανιωτάκη (2018) οι οποίοι μελέτησαν τον τρόπο επικοινωνίας των παιδιών με το κλειδί στο χέρι με τους γονείς τους, προκύπτει ότι οι γονείς και τα παιδιά επικοινωνούν συχνά μέσω σημειωμάτων τα οποία αναγράφουν μηνύματα όπως «κλείσε τις πόρτες», «μην ανοίξεις σε κανέναν», «κάτσε να διαβάσεις», «πάρε τηλέφωνο τον μπαμπά στη δουλειά». Σε διαφορετικά δεδομένα καταλήγει η εργασία της Τότσα (2015) όπου διαπιστώνεται ότι βασικό μέσο επικοινωνίας με τους γονείς ήταν το τηλέφωνο, με το 79.70% των συμμετεχόντων να

χρησιμοποιεί το σταθερό και το 12.18% να χρησιμοποιεί το κινητό τις ώρες που παραμένουν τα παιδιά μόνα στο σπίτι. Ακόμη, ο Steinberg (1986) υποστηρίζει ότι οι γονείς, στις περιπτώσεις που απουσιάζουν από το σπίτι, επικοινωνούν και μπορεί να επιβλέπουν τα παιδιά τους μέσω του σταθερού τηλεφώνου.

2.3. Συμπεράσματα που προκύπτουν από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση

Συνοψίζοντας μπορεί να ειπωθεί ότι με βάση τις έρευνες οι μαθητές που φροντίζουν μόνοι τον εαυτό τους είναι πιο πιθανόν να εμπλακούν σε παραβατικές ή απαγορευμένες από τους γονείς δραστηριότητες. Έτσι, προκύπτει ότι συχνά παρακολουθούν τηλεόραση και παίζουν βιντεοπαιχνίδια για πολλές ώρες, ενώ όταν είναι έφηβοι επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από τους συνομηλίκους με αποτέλεσμα να καταναλώνουν πιο συχνά αλκοόλ, να εμπλέκονται σε φασαρίες και καβγάδες και αρκετές φορές να καταλήγουν στη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών και στην εκδήλωση πρώιμης σεξουαλικής συμπεριφοράς.

Επιπλέον, φαίνεται ότι οι μαθητές που δεν επιβλέπονται από τους γονείς τους παρουσιάζουν φοβίες και κυρίως διακατέχονται από αισθήματα μοναξιάς που, σε ορισμένες περιπτώσεις, παρατηρήθηκαν ακόμη και όταν τα παιδιά διδάχτηκαν να αντιμετωπίζουν προβλήματα που είναι πιθανόν να προκύψουν όταν είναι μόνα στο σπίτι.

Αναφορικά με τον τρόπο επικοινωνίας μεταξύ των παιδιών με το κλειδί στο χέρι και των γονέων τους φαίνεται ότι οι εν λόγω ανήλικοι επικοινωνούν μέσω τηλεφώνου κυρίως του σταθερού, αλλά μερικές φορές μπορεί να χρησιμοποιούνται και σημειώματα για τον συγκεκριμένο σκοπό.

Επίσης, υποστηρίζεται από την έρευνα ότι τα latchkey kids συχνά γίνονται πιο αυτόνομα και υπεύθυνα λόγω της ανάληψης ευθυνών όταν είναι στο σπίτι χωρίς την επίβλεψη κάποιου ενήλικα. Παρόλα αυτά, υπάρχουν ενδείξεις ότι δεν επιτυγχάνεται πάντοτε η πρώιμη ωρίμανση των ανηλίκων ως συνέπεια της υπό εξέταση κατάστασης.

Σε σχέση με την επίδραση του φαινομένου στην σχολική επίδοση των παιδιών με το κλειδί προκύπτει ότι πολλές φορές η σχολική πρόοδος των ανηλίκων επηρεάζεται αρνητικά στις περιπτώσεις που οι ίδιοι αναλαμβάνουν τη φροντίδα τους.

2.4. Παρούσα έρευνα

Βασικός σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση των απόψεων των μαθητών για τις συνθήκες ζωής τους, αμέσως μετά το πέρας των σχολικών μαθημάτων στο χώρο κατοικίας. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζεται η επίδραση που έχει η απουσία ενηλίκων, καθώς και τα προβλήματα που δημιουργεί αυτή η απουσία. Επιδιώξαμε δηλαδή να εξετάσουμε αν υπάρχουν παιδιά στην κατηγορία που ονομάζεται latchkey kids και πόσο αυτό επηρεάζει την μελλοντική τους πορεία. Η επίτευξη των στόχων της έρευνας επιδιώχθηκε από την επίδοση ερωτηματολογίων σε μαθητές.

Οι επιμέρους στόχοι της έρευνας είναι οι παρακάτω: α) να διερευνηθεί το κατά πόσο τα παιδιά με το κλειδί στο χέρι ασχολούνται υπερβολικά με ορισμένες εξωσχολικές δραστηριότητες β) να διερευνήσουμε θετικές και αρνητικές όψεις του φαινομένου για τους μαθητές γ) να διερευνήσουμε το κατά πόσο τα παιδιά με το κλειδί στο χέρι επικοινωνούν με τους γονείς όταν φροντίζουν μόνο τον εαυτό τους δ) να διερευνήσουμε τις θετικές επιδράσεις του φαινομένου και ιδιαίτερα την επίδραση του σε θέματα αυτονομίας και ανεξαρτησίας των μαθητών ε) να εξεταστεί η επίδραση της latchkey κατάστασης στη σχολική επίδοση των μαθητών.

Με βάση τους παραπάνω στόχους διατυπώσαμε τα ακόλουθα ερωτήματα:

- Είναι πιθανό τα «Latchkey kids» να εμπλακούν υπερβολικά σε συγκεκριμένες εξωσχολικές δραστηριότητες;
- Πόσο ικανοποιημένοι είναι οι μαθητές από το γεγονός ότι φροντίζουν μόνοι τον εαυτό τους;
- Πώς επικοινωνούν τα latchkey children με τους γονείς όταν δεν επιβλέπονται από κάποιο ενήλικα;

- Βοηθάει η συγκεκριμένη κατάσταση ώστε τα παιδιά να γίνουν πιο ανεξάρτητα και αυτόνομα;
- Είναι χαμηλότερη ή υψηλότερη η σχολική επίδοση των παιδιών που μένουν μόνα στο σπίτι σε σχέση με τα υπόλοιπα παιδιά;

Οι υποθέσεις της έρευνας είναι οι εξής:

1. Οι μαθητές που παραμένουν μόνοι τους στο σπίτι μετά το σχολείο, αναμένονται να είναι πιο ευάλωτοι στο να κάνουν πράγματα με περισσότερη ελευθερία τα οποία οι γονείς απαγορεύουν κατά τη διάρκεια που είναι οι ίδιοι παρόντες. Για παράδειγμα να βλέπουν πολλές ώρες τηλεόραση, να παίζουν υπολογιστή καθώς και να κάνουν κρυφές εξόδους από το σπίτι.
2. Οι μαθητές που ανήκουν στην κατηγορία των latchkey kids, αναμένονται να νιώθουν περισσότερη μοναξιά στο σπίτι, να τους λείπει το ζεστό φαγητό καθώς και να τους ενοχλεί που διαβάζουν μόνοι τους τα μαθήματά τους.
3. Οι μαθητές που παραμένουν μόνοι τους στο σπίτι, αναμένονται να επικοινωνούν με τους γονείς τους κυρίως με το τηλέφωνο, είτε με το σταθερό είτε με το κινητό τους.
4. Οι μαθητές αυτοί που παραμένουν μόνοι τους στο σπίτι μετά το σχολείο για αρκετές ώρες μέχρι να έρθουν οι γονείς τους, αναμένονται να είναι πιο ανεξάρτητοι σε σχέση με άλλα παιδιά στην ηλικία αυτή , καθώς αυτή η κατάσταση τους έκανε πιο αυτόνομους και πιο υπεύθυνους.
5. Οι μαθητές που μένουν μόνοι τους στο σπίτι για αρκετές ώρες αναμένονται να έχουν χαμηλότερη σχολική επίδοση σε σχέση με αυτούς που είναι με τους γονείς τους στο σπίτι. Όπως έδειξαν παραπάνω σχετικές έρευνες έχουν δείξει ότι τα latchkey kids έχουν χαμηλή επίδοση στο σχολείο.

3.Μέθοδος

3.1.Συμμετέχοντες

Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν 16 τμήματα της Γ', Δ', Ε' και Στ' τάξης Δημοτικού τριών σχολείων, από τα οποία τα δύο βρίσκονται σε συγκεκριμένο επαρχιακό νόμο της Ελλάδας και το τρίτο σχολείο σε δεύτερο επαρχιακό νομό. Συγκεκριμένα πρόκειται για 2 τμήματα της Γ' τάξης, 4 τμήματα της Δ' τάξης, 5 τμήματα της Ε' τάξης και 5 τμήματα της Στ' τάξης του Δημοτικού. Για τη συμμετοχή των σχολείων στην έρευνα μοιράστηκε στους διευθυντές έγγραφο που πιστοποιούσε τη φοιτητική ιδιότητα του ερευνητή.

Συγκεκριμένα τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν από 281 μαθητές (213 μαθητές στον πρώτο νομό και 68 στον δεύτερο). Από τους συμμετέχοντες το 50.5% είναι αγόρια, το 48.8% κορίτσια και το 0.7% δεν συμπλήρωσε το φύλο του (βλ. Πίνακα 1). Το 8.7% φοιτούσε στην τρίτη τάξη, το 21.4% στην τετάρτη, το 34.1% στην πέμπτη, και το 35.9% στην έκτη. Σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο των γονέων έχουν δημιουργηθεί τρεις κατηγορίες. Στην πρώτη ανήκουν όσοι τελείωσαν το Δημοτικό ή το Γυμνάσιο, στην δεύτερη όσοι τελείωσαν το Λύκειο ή μια τεχνική Σχολή και στην τρίτη όσοι τελείωσαν Πανεπιστήμιο ή ΑΤΕΙ.

Όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα, το 15.4% έχει τελειώσει το Δημοτικό ή Γυμνάσιο, το 35.1% ανήκει στην δεύτερη κατηγορία, ενώ το 49.4% τελείωσε το πανεπιστήμιο. Στην περίπτωση των μητέρων τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 16.7%, 29.1% και 54.3%.

Πίνακας 2: Ατομικά χαρακτηριστικά των υποκειμένων του δείγματος

Μεταβλητές	Κατηγορίες	%
Μαθητές		
Φύλο	Αγόρι	50.5
	Κορίτσι	48.8
	Δεν απαντώ	0.7
Μορφωτικό επίπεδο πατέρα	Δημοτικό/Γυμνάσιο	15.4
	Λύκειο/Τεχνική σχολή	35.1
	Πανεπιστήμιο/ΑΤΕΙ	49.4
Μορφωτικό επίπεδο μητέρας	Δημοτικό/Γυμνάσιο	16.7
	Λύκειο/Τεχνική σχολή	29.1
	Πανεπιστήμιο/ΑΤΕΙ	54.3

3.2. Μέσα συλλογής δεδομένων

Το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για να συλλεχθούν τα δεδομένα ήταν ένα δομημένο γραπτό ερωτηματολόγιο που κατασκευάστηκε για τους σκοπούς της έρευνας. Ζητούμενο ήταν η ποσοτική αποτίμηση των απόψεων των μαθητών/τριών και όχι η ποιοτική διερεύνηση. Για την κατασκευή του αξιοποιήθηκαν σχετικές ερευνητικές εργασίες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό (Τότσα, 2016: Ανδρεοπούλου, 2016: Venter & Rambau, 2011). Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο ζητούσε στην αρχή του την συμπλήρωση κάποιων δημογραφικών στοιχείων όπως το φύλο, την τάξη, τον αριθμό των αδερφιών των μαθητών, την εκπαίδευση και την εργασία των γονέων. Στη συνέχεια είχε 18 ερωτήσεις. Η πρώτη ζητούσε να απαντηθεί αν τα παιδιά έμεναν ποτέ μόνα στο σπίτι και η απάντηση γινόταν με τη βοήθεια μιας πενταβάθμιας κλίμακας Likert. Έπειτα, ακολουθούσε η ερώτηση σύμφωνα με την οποία για ποιο λόγο γίνεται αυτό και για πόσες ώρες την ημέρα. Μετά ερωτήθηκαν οι μαθητές ποιος ενήλικας τα προσέχει όταν δεν είναι μόνα, καθώς και το κατά πόσο

τους αρέσει να μένουν μόνοι στο σπίτι. Η έκτη ερώτηση ζητούσε να απαντηθεί το πόσο συχνά ασχολούνται με ορισμένες δραστηριότητες όπως να βλέπουν τηλεόραση, να παίζουν υπολογιστή και άλλες δραστηριότητες. Στη συνέχεια ερωτήθηκαν οι μαθητές αν θα ήθελαν να μένουν οι γονείς περισσότερες ώρες στο σπίτι, τι δεν τους αρέσει όταν είναι μόνοι, αν ένιωσαν έστω κάποια στιγμή μοναξιά, αν επηρεάζεται λόγω της κατάστασης η σχολική τους επίδοση θετικά ή αρνητικά και αν πιστεύουν ότι με την παρουσία των γονέων στο σπίτι θα διάβαζαν περισσότερο τα μαθήματά τους. Έπειτα, ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να απαντήσουν με ποιους τρόπους επικοινωνούν με τους γονείς όταν είναι μόνοι, αν θεωρούν ότι κάνει καλό το να φροντίζουν τον εαυτό τους οι ίδιοι, αν θυμούνται κάποιο δυσάρεστο γεγονός από τις στιγμές που δεν επιβλέπονταν από τους γονείς τους και αν χρειάζεται να φροντίζουν τα μικρότερα αδέρφια τους. Τέλος, ερωτήθηκαν αν έχουν κάποια μεγαλύτερη ελευθερία να κάνουν πράγματα που δεν τους επιτρέπουν οι γονείς, αν πηγαίνουν στο ολόημερο σχολείο και αν ναι για ποιο λόγο.

3.3. Διαδικασία

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στα τρία Δημοτικά σχολεία που προαναφέρθηκαν. Τα ερωτηματολόγια μοιράστηκαν το χρονικό διάστημα του Μαΐου του 2019, ενώ οι μαθητές και οι τάξεις επιλέχθηκαν τυχαία με βάση τη δυνατότητα προσέγγισης σε εν δυνάμει υποκείμενα. Μετά τη συγκέντρωση των απαντήσεων πραγματοποιήθηκε η εισαγωγή των δεδομένων στο πρόγραμμα του SPSS, με τη βοήθεια του οποίου έγινε η απαραίτητη στατιστική επεξεργασία τους.

4.Αποτελέσματα

4.1. Δημογραφικά στοιχεία

Αρχικά επιδίωξη μας ήταν η καταγραφή του προφίλ των ερωτηθέντων. Από την ανάλυση των δημογραφικών στοιχείων και την εύρεση των σχετικών συχνοτήτων προέκυψε ότι ένας στους δέκα περίπου μαθητές είναι μοναχοπαίδια σε αντίθεση με τους υπόλοιπους συμμετέχοντες που δεν ανήκουν στην εν λόγω κατηγορία (βλ. πίνακα 3). Συγκεκριμένα από τα τελευταία άτομα πάνω από τους μισούς έχουν έναν μόνο αδερφό ή αδερφή, το ένα τέταρτο περίπου είναι μέλη οικογενειών με τρία παιδιά, ενώ ένας στους δέκα έχει τουλάχιστον τρία αδέρφια. Αναφορικά με την ηλικία των αδερφιών, στις μισές σχεδόν περιπτώσεις τα αδέρφια είναι μεγαλύτερα, σε λιγότερους από τους μισούς είναι μικρότερα ενώ μια μικρή μειοψηφία των ανηλίκων που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο έχει αδέρφια τόσο μεγαλύτερης όσο και μικρότερης ηλικίας. Σε σχέση με το εργασιακό καθεστώς των γονέων, προέκυψε από τις απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο ότι το ένα τρίτο περίπου των μαθητών συντηρείται μόνο από τον έναν γονέα, σε αντίθεση με τα δύο τρίτα που συντηρούνται τόσο από τον πατέρα όσο και την μητέρα. Όσον αφορά το είδος της εργασίας των γονέων, σε ελάχιστες περιπτώσεις ο πατέρας είναι άνεργος, στο ένα τρίτο των περιπτώσεων είναι ανειδίκευτος εργάτης, χειρωνακτής ή γεωργός, αντίστοιχα είναι τα ποσοστά των εμπόρων, υπαλλήλων ή ειδικευμένων εργατών, ενώ σχεδόν στις μισές περιπτώσεις είναι διευθυντικό στέλεχος ή επιστήμονας. Από την άλλη μία στις επτά περίπου μητέρες των μαθητών είναι άνεργες ή νοικοκυρές, αντίστοιχος είναι ο αριθμός των ανειδίκευτων εργατριών, χειρωνακτών ή αγροτισσών, το ένα τρίτο περίπου είναι έμποροι, υπάλληλοι ή ειδικευμένες εργάτριες, ενώ πάλι στο ένα τρίτο των περιπτώσεων είναι διευθύντριες ή επιστήμονες. Τέλος, εννιά στα δέκα παιδιά περίπου δεν κατοικούν στο ίδιο σπίτι με τους παππούδες, ενώ τα υπόλοιπα μένουν με τον παπού και τη γιαγιά τους.

Πίνακας 3: Δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων		
Μεταβλητές	Κατηγορίες	%
Ύπαρξη Αδερφιών	Κανένα αδέρφι	11.1
	Έχουν αδέρφια	88.9
Αριθμός Αδερφιών	Ένα αδέρφι	60
	Δύο αδέρφια	27.7
	Τουλάχιστον τρία αδέρφια	12.35
Ηλικία αδερφιών	Μεγαλύτερα	48.6
	Μικρότερα	44.6
	Μεγαλύτερα και μικρότερα	6.8
Συντήρηση από γονείς	Μόνο τον έναν	31.5
	Και τους δύο	68.5
Εργασία πατέρα	Άνεργος	0.8
	Ανειδίκευτος εργάτης, χειρωνακτής, αγρότης	29.8
	Έμπορος, Υπάλληλος, ειδικευμένος εργάτης	28.7
	Διευθυντικό στέλεχος, επιστήμονας	40.7
Εργασία μητέρας	Άνεργη	16.8
	Ανειδίκευτη εργάτρια, χειρωνακτής, αγρότισσα	15.9
	Έμπορος, υπάλληλος, ειδικευμένος εργάτης	35
	Διευθυντικό στέλεχος, επιστήμονας	32.3
Διαμονή παπού/γιαγιάς στο ίδιο σπίτι	ΝΑΙ	11.2
	ΟΧΙ	8.2
	Δεν απαντώ	0.6

4.2. Παραμονή των παιδιών στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων

Αναφορικά με το αν οι συμμετέχοντες έχουν μείνει μόνοι στο σπίτι τους δύο τελευταίους μήνες, έστω και περιστασιακά, το ένα τρίτο δεν βρέθηκε ποτέ στη συγκεκριμένη κατάσταση. Τα παιδιά που παρέμεναν μόνοι στο σπίτι σπάνια ή μερικές φορές αντιπροσώπευαν ένα ελαφρώς μικρότερο μέρος του συνόλου των μαθητών, ενώ πολύ χαμηλά ποσοστά των ατόμων έμεναν μόνοι συχνά ή κάθε μέρα (βλ. Παράρτημα, Πίνακας 12 ,σελ. 75).

Όσον αφορά τη συμμετοχή της μητέρας σε αμειβόμενη εργασία και το αν οι συμμετέχοντες φροντίζουν μόνοι τον εαυτό τους ο στατιστικός έλεγχος έδειξε στατιστικά σημαντική σχέση ($F= 3.714, df= 217, p= 0.012$). Οι μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις όταν η μητέρα είναι άνεργη είναι 0.86 και 0.899, όταν είναι ανειδίκευτη εργάτρια, χειρωνακτής ή αγρότισσα είναι 1.20 και 0.964, όταν είναι έμπορος, υπάλληλος ή εξειδικευμένη τεχνίτρια είναι 1.53 και 1.199 και όταν είναι διευθύντρια ή επιστήμονας 1.21 και 0.899 (βλ. Παράρτημα, Πίνακας 13, σελ. 75).

Ακόμη, ο παραμετρικός στατιστικός έλεγχος t-test για ανεξάρτητα δείγματα δεν έδειξε στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ της ανεξάρτητης μεταβλητής «Αυτήν τη χρονική περίοδο εργάζονται και οι δυο γονείς σου» και της εξαρτημένης «υπάρχουν μέρες που μένεις μόνος στο σπίτι». Τέλος, ο έλεγχος T-test έδειξε ότι οι απαντήσεις στο ερώτημα «υπάρχουν μέρες που μένεις μόνος στο σπίτι» δεν διαφοροποιούνται ως προς το φύλο των ερωτώμενων.

4.3. Λόγοι παραμονής των παιδιών στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων

Σε σχέση με την δεύτερη ερώτηση του ερωτηματολογίου που αφορούσε τους λόγους για τους οποίους ορισμένα παιδιά μένουν μόνα, οι απαντήσεις χωρίστηκαν στις εξής τρεις κατηγορίες: «οι γονείς δουλεύουν», «οι γονείς ασχολούνται με εξωτερικές εργασίες» και «άλλο». Από τα αποτελέσματα προέκυψε ότι πάνω από τους μισούς μαθητές αναγκάζονται να φροντίζουν τον εαυτό τους λόγω της εξωτερικής εργασίας των γονέων, ενώ οι άλλες δύο περιπτώσεις φαίνεται να καλύπτονται ισόποσα στις απαντήσεις των συμμετεχόντων (βλ. Παράρτημα , Πίνακας 14, σελ. 75).

4.4.Χρόνος παραμονής των παιδιών στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων

Η τρίτη ερώτηση του ερωτηματολογίου, που αφορούσε τον χρόνο που δεν επιβλέπονται οι ανήλικοι, έδινε το περιθώριο στους μαθητές να επιλέξουν μεταξύ δύο απαντήσεων και συγκεκριμένα να διατυπώσουν αν φροντίζουν τον εαυτό τους μισή με μία ώρα ή δύο με τρεις ώρες και παραπάνω. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων απάντησε ότι παραμένει χωρίς επίβλεψη για μισή ως μία ώρα, ενώ πολλοί δεν επέλεξαν να δώσουν την απάντησή τους (Βλ. Παράρτημα ,Πίνακας 15, σελ. 76).

Από την εφαρμογή του στατιστικού ελέγχου χ^2 προέκυψε στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στις ώρες που τα παιδιά μένουν μόνα στο σπίτι και στην επαγγελματική απασχόληση των γονέων ($\chi^2= 9.213$, $df= 3$, $p= 0.0270$). Συγκεκριμένα το 36% των συμμετεχόντων που και ο ένας τουλάχιστον από τους δυο γονείς τους δεν εργάζεται μένει μόνος για μισή με μία ώρα, το 23% για παραπάνω από 2 ώρες ενώ ένα σημαντικό μέρος των μαθητών δεν απάντησε στη συγκεκριμένη ερώτηση. Στην περίπτωση που και οι δυο γονείς είναι εργαζόμενοι τα ποσοστά ήταν 44% , 33% και 23% αντιστοίχως (Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 16, σελ.76).

Όσον αφορά την εκπαίδευση του πατέρα και το χρονικό διάστημα της αυτοφροντίδας των ανηλίκων, διαπιστώνουμε ότι υπάρχει σημαντική συνάφεια μεταξύ τους ($\chi^2= 7.660$, $df=2$, $p=0.022$). Στις περιπτώσεις που ο πατέρας ήταν απόφοιτος Δημοτικού ή Γυμνασίου, το 35,7 % άφηνε το παιδί του μόνο στο σπίτι για μισή με μία ώρα, ενώ το 64.3% για τουλάχιστον 2 ώρες. Όταν είχε τελειώσει Λύκειο ή τεχνική σχολική τα ποσοστά ήταν 64.9 και 35.1%, ενώ όταν ήταν απόφοιτος πανεπιστημίου τα ποσοστά ήταν 62.8% και 37.2% αντιστοίχως (Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 17, σελ.77).

Για να δούμε αν η εργασία του πατέρα επηρεάζει τις απαντήσεις στο ερώτημα «αν ναι μένεις αρκετές ώρες» εφαρμόσαμε τον στατιστικό έλεγχο χ^2 και καταλήξαμε σε στατιστικώς σημαντικά αποτελέσματα ($\chi^2=6.973$, $df= 2$, $p=0.05$). Όπως προκύπτει το 50.9% των ανειδίκευτων εργατών, χειρωνακτών, γεωργών αφήνουν τα παιδιά τους μόνα για μισή με μία ώρα, ενώ το 49.1% για τουλάχιστον δύο ώρες. Τα ποσοστά για τους εμπόρους, υπαλλήλους και ειδικευμένους τεχνίτες είναι 51.7% και

48.3% αντιστοίχως, ενώ για τους διευθυντές και επιστήμονες είναι 69.3% και 30.7%. (Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 18 , σελ. 77).

Στατιστική σημαντική σχέση υπάρχει ανάμεσα στην εργασία της μητέρας και στο πόσες ώρες τα παιδιά στερούνται την επίβλεψη ενός ενήλικα ($\chi^2= 13.863$, $df= 3$, $p=0.03$). Το 57.1% των ανέργων μητέρων αφήνει τα παιδιά μόνα στο σπίτι για μισή με μία ώρα, ενώ το 42.9% για τουλάχιστον δύο ώρες. Τα αντίστοιχα ποσοστά για τις ανειδίκευτες εργάτριες, χειρωνάκτες και αγρότισσες είναι 48% και 52%, για τις εμπόρους, υπαλλήλους και ειδικευμένες τεχνίτριες 44.4% και 55.6%, ενώ για τις διευθύντριες και επιστήμονες είναι 77.4% και 22.6% (Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 19 , σελ. 78).

Τέλος, δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές του χρονικού διαστήματος που τα παιδιά φροντίζουν τον εαυτό τους και της τάξης των συμμετεχόντων ή της εκπαίδευσης της μητέρας.

4.5. Άτομο που επιβλέπει τους μαθητές

Όσον αφορά την τέταρτη ερώτηση που σχετίζεται με το πρόσωπο που επιβλέπει τους ανηλίκους, οι μαθητές φαίνεται να είναι υπό την εποπτεία των γονέων, ακολουθεί η περίπτωση που την ευθύνη για αυτούς αναλαμβάνει ένα επί πληρωμή πρόσωπο, ακολουθεί η απάντηση σύμφωνα με την οποία επιβλέπονται από τα μεγαλύτερα αδέρφια τους και σε ελάχιστες περιπτώσεις η φροντίδα των παιδιών αναλαμβάνεται από τους παππούδες (Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 20, σελ. 78).

4.6. Προτίμηση παραμονής στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων

Στην ερώτηση 5 που ζητούσε να απαντήσουν οι μαθητές αν τους αρέσει να μένουν μόνοι στο σπίτι, τα παιδιά είχαν τη δυνατότητα να επιλέξουν μεταξύ των κατηγοριών «καθόλου», «λίγο», «έτσι και έτσι», «πολύ», ή «πάρα πολύ». Η απάντηση «έτσι και έτσι» συγκέντρωσε το ένα τρίτο των απαντήσεων, ενώ τα

ποσοστά στις υπόλοιπες ερωτήσεις κυμαίνονταν μεταξύ του 14 και του 19%. (Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 21 ,σελ. 79).

4.7. Συμμετοχή των ερωτώμενων σε εξωσχολικές δραστηριότητες

Αναφορικά με τη συχνότητα συμμετοχής των παιδιών σε δραστηριότητες, η οποία σχετίζεται και με το πρώτο ερώτημα της έρευνάς μας (Βλ. Πίνακας 4) το 8.6% των συμμετεχόντων δεν παρακολουθούν ποτέ τηλεόραση όταν είναι μόνοι, το 13.6% παρακολουθούν σπάνια, το 26.5% μερικές φορές, το 19.6% συχνά, ενώ το 29% παρακολουθούν τηλεόραση κάθε μέρα. Τα αντίστοιχα ποσοστά της ενασχόλησης των μαθητών με παιχνίδια στον υπολογιστή είναι 35.4%, 22.9%, 15%, 17.1%, και 9.6%. Η συχνότητα με την οποία επικοινωνούν οι μαθητές μέσω τηλεφώνου όταν οι γονείς απουσιάζουν από το σπίτι είναι 28.9%, 31%, 18.1%, 10.8% και 11.2% αντιστοίχως. Επίσης, το 41.4% των παιδιών δεν προσκαλούν ποτέ φίλους στο σπίτι, το 22.1% επιδιώκει σπάνια να ενεργήσει ανάλογα, το 21.1% μερικές φορές, 12.4% συχνά, ενώ το 3.4% κάθε μέρα. Τα αντίστοιχα ποσοστά για αυτούς που διαβάζουν βιβλία όταν είναι μόνοι είναι 23.6%, 20.3%, 21.5%, 21.9% και 12.7%, ενώ αναφορικά με το κατά πόσο συχνά βγαίνουν έξω και παίζουν τα ποσοστά είναι 21.1%, 12.1%, 16.8%, 19.8% και 30.2%. Σε σχέση με την συχνότητα ενασχόλησης με τις εργασίες του σχολείου το 4.6% δεν φαίνεται να ενεργεί ανάλογα ποτέ, το 5% διαβάζει σπάνια τα μαθήματά του, 9.2% μερικές φορές, το 16.8% συχνά, ενώ το 64.3% κάθε μέρα. Από τους μαθητές δεν ετοιμάζουν φαγητά ή δεν τρώνε ποτέ όταν είναι μόνοι το 26.7%, σπάνια το 17.4%, το 19.9% μερικές φορές, το 14% συχνά ενώ το 22% κάθε μέρα. Τέλος, δεν ασχολούνται ποτέ με το κινητό το 22.5%, σπάνια το 14.2%, μερικές φορές το 17.5%, συχνά το 19.6% και κάθε μέρα το 26.3%.

Πίνακας 4: Συμμετοχή μαθητών σε εξωσχολικές δραστηριότητες

Συμμετοχή σε δραστηριότητες	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Κάθε μέρα
Παρακολουθώ τηλεόραση	8.6%	13.6%	26.5%	16.9%	29%
Παίζω με υπολογιστή	35.4%	22.9%	15%	17.1%	9.6%
Επικοινωνία μέσω τηλεφώνου	28.9%	31%	18.1%	10.8%	11.2%
Προσκαλώ φίλους στο σπίτι	41.4%	22.1%	21.1%	12.4%	3.4%
Διαβάζω βιβλία	23.6%	20.3%	21.5%	21.9%	12.7%
Βγαίνω έξω και παίζω	21.1%	12.1%	16.8%	19.8%	30.2%
Κάνω τις εργασίες του σχολείου	4.6%	5%	9.2%	16.8%	64.3%
Ετοιμάζω φαγητό/ τρώω	26.7%	17.4%	19.9%	14%	22%
Ασχολούμαι με κινητό	22.5%	14.2%	17.5%	19.6%	26.3%

Όσον αφορά τον βαθμό συχνότητας των παραπάνω δραστηριοτήτων, φαίνεται ότι η δραστηριότητα «κάνεις τις εργασίες του σχολείου όταν είσαι μόνος» πραγματοποιείται περισσότερο συχνά από όλες ($M.O.= 3.31$, $T.A.= 1.123$). Στη συνέχεια ακολουθούν η παρακολούθηση τηλεόρασης ($M.O.= 2.44$, $T.A.= 1.294$), το εξωτερικό παιχνίδι ($M.O.= 2.26$, $T.A.= 1.521$), η ενασχόληση με το κινητό ($M.O.= 2.13$, $T.A.= 1.510$), η ετοιμασία φαγητού ($M.O.= 1.87$, $T.A.= 1.510$) και έπειτα το διάβασμα βιβλίων ($M.O.= 1.80$, $T.A.= 1.537$). Με μέσο όρο κάτω του 1.5 εμφανίζονται οι τηλεφωνικές ομιλίες ($M.O.= 1.44$, $T.A.= 1.311$), τα παιχνίδια με τον υπολογιστή ($M.O.= 1.43$, $T.A.= 1.370$), και τέλος η δραστηριότητα κατά την οποία τα παιδιά συναντούν τους φίλους τους όταν είναι μόνοι ($M.O.= 1.14$, $T.A.= 1.185$) (Βλ. Πίνακας 5).

Πίνακας 5: Εξωσχολικές δραστηριότητες- (Μ.Ο. και Τ.Α.)

Δραστηριότητες	N	Μ.Ο.	Τ.Α.
Κάνω τις εργασίες του σχολείου όταν είμαι μόνος	281	3.31	1.123
Παρακολούθηση τηλεόρασης	281	2.44	1.294
Εξωτερικό παιχνίδι	281	2.26	1.521
Ενασχόληση με το κινητό	281	2.13	1.510
Ετοιμασία φαγητού	281	1.87	1.510
Διάβασμα βιβλίων	281	1.80	1.537
Τηλεφωνικές ομιλίες	281	1.44	1.311
Παιχνίδια στον υπολογιστή	281	1.43	1.370
Συνάντηση με φίλους	281	1.14	1.185

Για την διερεύνηση της ύπαρξης στατιστικά σημαντικής σχέσης ανάμεσα στην ενασχόληση με τις παραπάνω δραστηριότητες και το φύλο των συμμετεχόντων πραγματοποιήσαμε τον έλεγχο T-test στο SPSS, ενώ για τον παράγοντα παίξεις με τον υπολογιστή όταν είσαι μόνος χρησιμοποιήθηκε ο μη παραμετρικός έλεγχος Mann-Whitney καθώς ο αριθμός Levene ήταν μικρότερος του 0.05. Από το t-test προέκυψε ότι στατιστική σημαντικότητα υπήρχε μόνο για ορισμένες από τις δραστηριότητες και συγκεκριμένα για τις ασχολίες «βρίσκεσαι με φίλους όταν είσαι μόνος» και «κάνεις τις εργασίες όταν είσαι μόνος». Στην πρώτη περίπτωση τα κορίτσια φαίνεται να προτιμούν τις εξόδους περισσότερο από τα αγόρια ($M.O.=1.24$, $T.A.= 1.243$ και $M.O.=1.01$, $T.A.= 1.090$ αντιστοίχως) ($t=-1.496$, $df= 225.900$, $p= 0.027$) ενώ στην δεύτερη περίπτωση και πάλι τα κορίτσια φαίνεται να υπερτερούν έναντι των αγοριών ($M.O.= 3.42$, $T.A.= 1.004$ και $M.O.= 3.20$, $T.A.= 1.233$ αντιστοίχως) ($t=1.526$, $df= 223.250$, $p=0.009$) (Βλ. Πίνακας 6)(Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 22,σελ. 79).

Αναφορικά με την δραστηριότητα παίξεις με τον υπολογιστή όταν είσαι μόνος ο μέσος όρος για τα αγόρια είναι υψηλότερος από ότι στην περίπτωση των κοριτσιών ($M.O.=1.66$, $T.A.= 1.431$) και ($M.O.= 1.16$, $T.A.= 1.261$) ($t= 2.877$, $df=235.192$, $p= 0.008$). Όπως αναφέρθηκε ακολούθησε ο έλεγχος Mann-Whitney για τη συγκεκριμένη δραστηριότητα, καθώς οι τιμές των μεταβλητών δεν ακολουθούσαν

την κανονική κατανομή, ενώ οι δείκτες που αφορούσαν τον συγκεκριμένο μη παραμετρικό έλεγχο ήταν οι εξής: ($U=5683$, $Z= -2.71$, $p= 0.007$) (Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 23 , σελ. 80).

Πίνακας 6. Εξωσχολικές δραστηριότητες και φύλο- (Μ.Ο. και Τ.Α.)

	Φύλο	Μέσος Όρος	Τυπική Απόκλιση	P
Βλέπεις τηλεόραση όταν είσαι μόνος	Αγόρι	2.41	1.308	0.755
	Κορίτσι	2.44	1.280	
Παίζεις με τον υπολογιστή όταν είσαι μόνος	Αγόρι	1.66	1.431	0.08
	Κορίτσι	1.16	1.261	
Μιλάς στο τηλέφωνο όταν είσαι μόνος	Αγόρι	1.49	1.322	0.557
	Κορίτσι	1.38	1.307	
Βρίσκεσαι με τους φίλους όταν είσαι μόνος	Αγόρι	1.01	1.090	0.027
	Κορίτσι	1.24	1.234	
Διαβάζεις βιβλία όταν είσαι μόνος	Αγόρι	1.72	1.357	0.767
	Κορίτσι	1.86	1.355	
Βγαίνεις έξω και παίζεις όταν είσαι μόνος	Αγόρι	2.36	1.466	0.293
	Κορίτσι	2.12	1.570	
Κάνεις τις εργασίες του σχολείου όταν είσαι μόνος	Αγόρι	3.20	1.233	0.009
	Κορίτσι	3.42	1.004	
Ετοιμάζεις φαγητό όταν είσαι μόνος	Αγόρι	1.66	1.560	0.054
	Κορίτσι	2.07	1.425	
Ασχολείσαι με το κινητό όταν είσαι μόνος	Αγόρι	2.26	1.519	0.657
	Κορίτσι	1.97	1.494	

Για να διαπιστωθεί αν υπάρχει σχέση ανάμεσα στην τάξη των συμμετεχόντων και την ενασχόληση τους με τις παραπάνω δραστηριότητες πραγματοποιήθηκαν οι αναλύσεις διακύμανσης ANOVA. Ο έλεγχος έδειξε ότι ήταν στατιστικά σημαντική η σχέση ανάμεσα στον παράγοντα «ασχολείσαι με το κινητό» και στη μεταβλητή της τάξης των συμμετεχόντων ($F= 3.314, df=236, p=0.021$). Συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε ότι η χρήση των κινητών τηλεφώνων από τους μαθητές της έκτης τάξης ήταν η υψηλότερη ($M.O.=2.40$, $T.A.=1.434$) ακολούθησε η χρήση από τους μαθητές της τρίτης τάξης ($M.O.= 2.32$, $T.A.= 1.945$) και έπειτα από τους μαθητές της πέμπτης τάξης ($M.O.=2.08$, $T.A.= 1.457$). Τέλος, οι μαθητές της τετάρτης τάξης δεν φάνηκε να

ασχολούνται με κάποιο κινητό τις ώρες που παρέμεναν μόνοι στο σπίτι ($M.O.= 1.56$, $T.A.=1.455$) (Βλ. Πίνακας 7), (Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 24, σελ.). Η χρήση του μη παραμετρικού ελέγχου Kruskal-Wallis για την παραπάνω δραστηριότητα και τη τάξη των συμμετεχόντων έδειξε στατιστικά σημαντική σχέση ($\chi^2 =10.002$, $df=3$, $p=0.019$). (Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 25, σελ. 82).

Πίνακας 7: Εξωσχολικές δραστηριότητες και τάξη των συμμετεχόντων (Μ.Ο. και Τ.Α.)

	Τάξη	Μέσος όρος	Τυπική απόκλιση	P
Βλέπεις τηλεόραση όταν είσαι μόνος	Τρίτη	2.65	1.496	0.477
	Τετάρτη	2.52	1.271	
	Πέμπτη	2.52	1.303	
	Έκτη	2.28	1.236	
Παίζεις με τον υπολογιστή όταν είσαι μόνος	Τρίτη	1.84	1.214	0.227
	Τετάρτη	1.62	1.243	
	Πέμπτη	1.43	1.508	
	Έκτη	1.24	1.332	
Μιλάς στο τηλέφωνο όταν είσαι μόνος	Τρίτη	1.12	1.536	0.130
	Τετάρτη	1.30	1.152	
	Πέμπτη	1.31	1.218	
	Έκτη	1.70	1.390	
Βρίσκεσαι με φίλους στο σπίτι όταν είσαι μόνος	Τρίτη	0.94	0.998	0.789
	Τετάρτη	1.16	1.186	
	Πέμπτη	1.08	1.137	
	Έκτη	1.21	1.266	
Διαβάζεις βιβλία όταν είσαι μόνος	Τρίτη	1.89	1.491	0.737
	Τετάρτη	1.96	1.488	
	Πέμπτη	1.77	1.372	
	Έκτη	1.69	1.263	
Βγαίνεις έξω και παίζεις όταν είσαι μόνος	Τρίτη	2.44	1.617	0.551
	Τετάρτη	2.14	1.593	
	Πέμπτη	2.42	1.540	

	Έκτη	2.13	1.453	
Ετοιμάζεις τις εργασίες του σχολείου όταν είσαι μόνος	Τρίτη	3.39	1.335	0.278
	Τετάρτη	3.36	1.171	
	Πέμπτη	3.45	0.962	
	Έκτη	3.13	1.202	
Ετοιμάζεις φαγητό όταν είσαι μόνος	Τρίτη	1.95	1.481	0.148
	Τετάρτη	1.56	1.485	
	Πέμπτη	2.13	1.593	
	Έκτη	1.72	1.406	
Ασχολείσαι με το κινητό όταν είσαι μόνος	Τρίτη	2.32	1.945	0.021
	Τετάρτη	1.56	1.445	
	Πέμπτη	2.08	1.457	
	Έκτη	2.40	1.434	

Για να διερευνήσουμε τη σχέση ανάμεσα στην εκπαίδευση του πατέρα των συμμετεχόντων και τη συχνότητα εμπλοκής στις εξωσχολικές δραστηριότητες χρησιμοποιήσαμε την ανάλυση διακύμανσης ANOVA. Στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση εντοπίστηκε για δύο δραστηριότητες και συγκεκριμένα την ενασχόληση των ανηλίκων με παιχνίδια στον υπολογιστή ($F=4.623$, $df= 224$, $p= 0.011$) και για το παιχνίδι των μαθητών σε εξωτερικούς χώρους ($F= 3.919$, $df=215$, $p= 0.021$). Όσον αφορά την πρώτη περίπτωση προέκυψε ότι οι μαθητές παίζουν συχνότερα με τον υπολογιστή τους όταν ο πατέρας τους είχε αποφοιτήσει από το Δημοτικό ή Γυμνάσιο ($M.O.= 1.62$, $T.A.= 1.479$), ακολουθούσε η κατηγορία αυτών που ο πατέρας τους είχε λάβει εκπαίδευση πανεπιστημιακή ($M.O.=1.55$, $T.A.= 1.405$) και τέλος ο μέσος όρος ήταν χαμηλότερος για τα παιδιά που ο πατέρας τους αποφοίτησε από το Λύκειο ($M.O.= 1.00$, $T.A.= 1.140$). Στην περίπτωση της δραστηριότητας «βγαίνεις έξω και παίζεις» οι αντίστοιχοι μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις ήταν $M.O.=2.80$ και $T.A.=1.431$, $M.O.= 1.98$ και $T.A.=1.548$, $M.O.= 2.24$ και $T.A.= 1.448$ (Βλ. Πίνακας 8)(Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 26 , σελ.82). Επειδή, ο αριθμός Levene ήταν μικρότερος από το 0.05 όταν εξετάστηκε η δραστηριότητα του παιχνιδιού των μαθητών με τους υπολογιστές χρησιμοποιήθηκε ο μη παραμετρικός

έλεγχος Kruskal-Wallis. Τα αποτελέσματα ανέδειξαν σημαντική σχέση ανάμεσα στη συγκεκριμένη δραστηριότητα και την εκπαίδευση του πατέρα ($\chi^2 = 8.054$, $df=2$, $p=0.018$) (Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 27, σελ. 83).

Πίνακας 8: Εξωσχολικές δραστηριότητες και εκπαίδευση του πατέρα-(Μ.Ο. και Τ.Α.)

		Μέσος όρος	Τυπική απόκλιση	P
Βλέπεις τηλεόραση όταν είσαι μόνος	Δημοτικό- Γυμνάσιο	2.25	1.422	0.415
	Λύκειο- Τεχνική Σχολή	2.29	1.316	
	Πανεπιστήμιο- ΑΤΕΙ	2.50	1.208	
Παίζεις με τον υπολογιστή όταν είσαι μόνος	Δημοτικό- Γυμνάσιο	1.62	1.479	0.011
	Λύκειο- Τεχνική Σχολή	1.00	1.140	
	Πανεπιστήμιο- ΑΤΕΙ	1.55	1.405	
Μιλάς στο τηλέφωνο όταν είσαι μόνος	Δημοτικό- Γυμνάσιο	1.74	1.336	0.156
	Λύκειο- Τεχνική Σχολή	1.25	1.253	
	Πανεπιστήμιο- ΑΤΕΙ	1.32	1.286	
Βρίσκεσαι με φίλους στο σπίτι όταν είσαι μόνος	Δημοτικό- Γυμνάσιο	1.46	1.172	0.179
	Λύκειο- Τεχνική Σχολή	1.09	1.172	
	Πανεπιστήμιο- ΑΤΕΙ	1.04	1.165	
Διαβάζεις βιβλία όταν είσαι μόνος	Δημοτικό- Γυμνάσιο	1.86	1.457	0.874
	Λύκειο- Τεχνική Σχολή	1.85	1.368	
	Πανεπιστήμιο- ΑΤΕΙ	1.76	1.302	
Βγαίνεις έξω και παίζεις όταν είσαι μόνος	Δημοτικό- Γυμνάσιο	2.80	1.431	0.021
	Λύκειο- Τεχνική Σχολή	2.24	1.488	
	Πανεπιστήμιο- ΑΤΕΙ	1.98	1.548	
Ετοιμάζεις τις εργασίες του σχολείου όταν είσαι μόνος	Δημοτικό- Γυμνάσιο	3.53	0.941	0.550
	Λύκειο- Τεχνική Σχολή	3.29	1.124	
	Πανεπιστήμιο- ΑΤΕΙ	3.34	1.090	
Ετοιμάζεις φαγητό όταν είσαι μόνος	Δημοτικό- Γυμνάσιο	2.36	1.477	0.090
	Λύκειο- Τεχνική Σχολή	1.71	1.468	

	Πανεπιστήμιο- ΑΤΕΙ	1.84	1.499	
Ασχολείσαι με το κινητό όταν είσαι μόνος	Δημοτικό- Γυμνάσιο	2.14	1.313	0.624
	Λύκειο- Τεχνική Σχολή	2.17	1.464	
	Πανεπιστήμιο- ΑΤΕΙ	1.96	1.614	

Η ανάλυση ANOVA χρησιμοποιήθηκε ακόμη για να διερευνηθεί η εξάρτηση ανάμεσα στην συμμετοχή σε εξωσχολικές δραστηριότητες και την εκπαίδευση της μητέρας. Στατιστική σημαντικότητα βρίσκουμε μόνο στη δραστηριότητα του εξωτερικού παιχνιδιού των μαθητών ($F=3.529$, $df=214$, $p=0.031$). Ο υψηλότερος μέσος όρος παρουσιάστηκε όταν η μητέρα των παιδιών τελείωσε Δημοτικό ή Γυμνάσιο ($M.O.=2.50$, $T.A.= 1.521$), ακολουθεί η περίπτωση που η μητέρα τους τελείωσε Λύκειο ή Τεχνική Σχολή ($M.O.=2.48$, $T.A.= 1.501$) και έπειτα ακολουθεί η περίπτωση που η μητέρα τελείωσε πανεπιστήμιο ($M.O.= 1.94$, $T.A.= 1.494$)(Βλ. Πίνακας 9) (Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 28, σελ.83).

Πίνακας 9: Εξωσχολικές δραστηριότητες και εκπαίδευση της μητέρας-(Μ.Ο. και Τ.Α.)

		Μέσος όρος	Τυπική απόκλιση	P
Βλέπεις τηλεόραση όταν είσαι μόνος	Δημοτικό- Γυμνάσιο	2.21	1.277	0.704
	Λύκειο- Τεχνική Σχολή	2.37	1.335	
	Πανεπιστήμιο- ΑΤΕΙ	2.41	1.272	
Παίζεις με τον υπολογιστή όταν είσαι μόνος	Δημοτικό- Γυμνάσιο	1.49	1.539	0.487
	Λύκειο- Τεχνική Σχολή	1.20	1.231	
	Πανεπιστήμιο- ΑΤΕΙ	1.41	1.350	
Μιλάς στο τηλέφωνο όταν είσαι μόνος	Δημοτικό- Γυμνάσιο	1.69	1.305	0.133
	Λύκειο- Τεχνική Σχολή	1.47	1.284	
	Πανεπιστήμιο- ΑΤΕΙ	1.23	1.291	

Βρίσκεσαι με φίλους στο σπίτι όταν είσαι μόνος	Δημοτικό- Γυμνάσιο	1.21	1.175	0.384
	Λύκειο- Τεχνική Σχολή	1.27	1.175	
	Πανεπιστήμιο- ΑΤΕΙ	1.03	1.191	
Διαβάζεις βιβλία όταν είσαι μόνος	Δημοτικό- Γυμνάσιο	1.86	1.494	0.929
	Λύκειο- Τεχνική Σχολή	1.79	1.452	
	Πανεπιστήμιο- ΑΤΕΙ	1.77	1.226	
Βγαίνεις έξω και παίζεις όταν είσαι μόνος	Δημοτικό- Γυμνάσιο	2.50	1.521	0.031
	Λύκειο- Τεχνική Σχολή	2.48	1.501	
	Πανεπιστήμιο- ΑΤΕΙ	1.94	1.494	
Ετοιμάζεις τις εργασίες του σχολείου όταν είσαι μόνος	Δημοτικό- Γυμνάσιο	3.27	1.170	0.937
	Λύκειο- Τεχνική Σχολή	3.35	1.124	
	Πανεπιστήμιο- ΑΤΕΙ	3.32	1.105	
Ετοιμάζεις φαγητό όταν είσαι μόνος	Δημοτικό- Γυμνάσιο	2.00	1.472	0.666
	Λύκειο- Τεχνική Σχολή	1.73	1.472	
	Πανεπιστήμιο- ΑΤΕΙ	1.89	1.520	
Ασχολείσαι με το κινητό όταν είσαι μόνος	Δημοτικό- Γυμνάσιο	2.24	1.442	0.496
	Λύκειο- Τεχνική Σχολή	2.15	1.400	
	Πανεπιστήμιο- ΑΤΕΙ	1.95	1.579	

Με την ανάλυση διακύμανσης ANOVA πραγματοποιήθηκε έλεγχος και για την επίδραση της εργασίας του πατέρα στην ενασχόληση των παιδιών με τις παραπάνω δραστηριότητες. Στατιστική σημαντικότητα υπήρξε στην περίπτωση της χρήσης του σταθερού τηλεφώνου από τους μαθητές ($F=3.469$, $df=217$, $p=0.017$) καθώς και στη χρήση του κινητού από τους ίδιους ($F=3.098$, $df=225$, $p=0.028$). Όσον αφορά την πρώτη δραστηριότητα οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις είναι για τους ανέρργους $M.O.=1.00$ και $T.A.=1.414$, για τους χειρωνάκτες, τους γεωργούς και

ανειδίκευτους εργάτες $M.O.=1.55$ και $T.A.=1.323$, για τους εμπόρους υπάλληλους και ειδικευμένους τεχνίτες $M.O.=1.85$ και $T.A.=1.447$ και τέλος για τους διευθυντές και επιστήμονες $M.O.=1.18$ και $T.A.=1.163$. Για τη δεύτερη δραστηριότητα οι αντίστοιχοι δείκτες είναι $M.O.=1.00$ και $T.A.=1.414$, $M.O.= 2.44$ και $T.A.=1.469$, $M.O.= 2.35$ και $T.A.=1.422$ και τέλος $M.O.= 1.82$ και $T.A.=1.555$ (Βλ. Πίνακας 10), (Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 29, σελ.84).

Πίνακας 10: Εξωσχολικές δραστηριότητες και εργασία του πατέρα- (Μ.Ο. και Τ.Α.)

		Μέσος όρος	Τυπική απόκλιση	P
Βλέπεις τηλεόραση όταν είσαι μόνος	Άνεργοι	2.50	2.121	0.932
	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνακτές, γεωργοί	2.54	1.279	
	Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	2.42	1.478	
	Διευθυντές, επιστήμονες	2.41	1.200	
Παίζεις με τον υπολογιστή όταν είσαι μόνος	Άνεργοι	1.50	0.707	0.398
	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνακτές, γεωργοί	1.37	1.475	
	Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	1.63	1.451	
	Διευθυντές, επιστήμονες	1.25	1.204	
Μιλάς στο τηλέφωνο όταν είσαι μόνος	Άνεργοι	1.00	1.414	0.017
	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνακτές, γεωργοί	1.55	1.323	
	Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	1.85	1.447	
	Διευθυντές, επιστήμονες	1.18	1.163	
Βρίσκεσαι με φίλους στο σπίτι όταν είσαι μόνος	Άνεργοι	1.00	1.414	0.331
	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνακτές, γεωργοί	1.37	1.253	
	Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	1.12	1.146	
	Διευθυντές, επιστήμονες	1.02	1.168	
Διαβάζεις βιβλία όταν είσαι μόνος	Άνεργοι	1.50	2.121	0.948
	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνακτές, γεωργοί	1.83	1.387	
	Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	1.79	1.368	
	Διευθυντές, επιστήμονες	1.72	1.295	

Βγαίνεις έξω και παίζεις όταν είσαι μόνος	Άνεργοι	2.50	2.121	0.105
	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνακτες, γεωργοί	2.51	1.480	
	Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	2.44	1.454	
	Διευθυντές, επιστήμονες	1.97	1.516	
Ετοιμάζεις τις εργασίες του σχολείου όταν είσαι μόνος	Άνεργοι	4.00	0.00	0.377
	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνακτες, γεωργοί	3.43	1.033	
	Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	3.13	1.274	
	Διευθυντές, επιστήμονες	3.30	1.101	
Ετοιμάζεις φαγητό όταν είσαι μόνος	Άνεργοι	3.00	1.414	0.484
	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνακτες, γεωργοί	2.02	1.409	
	Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	1.86	1.500	
	Διευθυντές, επιστήμονες	1.74	1.569	
Ασχολείσαι με το κινητό όταν είσαι μόνος	Άνεργοι	1.00	1.414	0.028
	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνακτες, γεωργοί	2.44	1.469	
	Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	2.35	1.422	
	Διευθυντές, επιστήμονες	1.82	1.555	

Σημαντικά ευρήματα προκύπτουν από τη διερεύνηση της επίδρασης της εργασίας της μητέρας σε ορισμένες δραστηριότητες όπως είναι η ενασχόληση των παιδιών με το τηλέφωνο ($F=3.338$, $df=186$, $p=0.021$), καθώς και το εξωτερικό παιχνίδι των ανηλίκων ($F=2.698$, $df=187$, $p=0.047$). Ως προς την πρώτη δραστηριότητα οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις για τους μαθητές που οι μητέρες τους είναι άνεργες είναι $M.O.=1.15$ και $T.A.=1.234$, ενώ για την περίπτωση που οι μητέρες τους είναι χειρωνακτες, αγρότισσες και ανειδίκευτες εργάτριες $M.O.=1.47$ και $T.A.=1.332$. Ακόμη, όταν εργάζονται ως έμποροι υπάλληλοι και ειδικευμένες τεχνίτριες οι αντίστοιχοι δείκτες είναι $M.O.=1.73$ και $T.A.=1.348$ και τέλος όταν είναι διευθύντριες και επιστήμονες οι δύο δείκτες είναι $M.O.=1.05$ και

$T.A.=1.209$. Ως προς τη δεύτερη δραστηριότητα οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις είναι αντιστοίχως $M.O.= 2.78$ και $T.A.=1.560$, $M.O.= 2.43$ και $T.A.= 1.406$, $M.O.=2.22$ και $T.A.=1.506$ και $M.O.= 1.89$ και $T.A.=1.484$ (Βλ. Πίνακας 11),(Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 30, σελ.85).

Πίνακας 11: Εξωσχολικές δραστηριότητες και εργασία της μητέρας -(Μ.Ο. και Τ.Α.)

		Μέσος όρος	Τυπική απόκλιση	P
Βλέπεις τηλεόραση όταν είσαι μόνος	Άνεργοι	2.18	1.290	0.152
	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνακτες, γεωργοί	2.76	1.146	
	Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	2.25	1.408	
	Διευθυντές, επιστήμονες	2.56	1.228	
Παίζεις με τον υπολογιστή όταν είσαι μόνος	Άνεργοι	1.03	1.193	0.169
	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνακτες, γεωργοί	1.40	1.476	
	Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	1.67	1.429	
	Διευθυντές, επιστήμονες	1.38	1.228	
Μιλάς στο τηλέφωνο όταν είσαι μόνος	Άνεργοι	1.15	1.234	0.021
	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνακτες, γεωργοί	1.47	1.332	
	Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	1.73	1.348	
	Διευθυντές, επιστήμονες	1.05	1.209	
Βρίσκεσαι με φίλους στο σπίτι όταν είσαι μόνος	Άνεργοι	1.24	1.232	0.567
	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνακτες, γεωργοί	1.21	1.207	
	Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	1.22	1.266	
	Διευθυντές, επιστήμονες	0.95	1.136	
Διαβάζεις βιβλία όταν είσαι μόνος	Άνεργοι	1.76	1.478	0.819
	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνακτες, γεωργοί	1.97	1.267	
	Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	1.68	1.448	
	Διευθυντές, επιστήμονες	1.77	1.179	
Βγαίνεις έξω και	Άνεργοι	2.78	1.560	0.047

παίζεις όταν είσαι μόνος	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνακτες, γεωργοί	2.43	1.406	
	Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	2.22	1.526	
	Διευθυντές, επιστήμονες	1.89	1.484	
Ετοιμάζεις τις εργασίες του σχολείου όταν είσαι μόνος	Άνεργοι	3.41	1.048	0.634
	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνακτες, γεωργοί	3.25	1.078	
	Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	3.16	1.154	
	Διευθυντές, επιστήμονες	3.38	1.128	
Ετοιμάζεις φαγητό όταν είσαι μόνος	Άνεργοι	1.47	1.419	0.145
	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνακτες, γεωργοί	2.06	1.263	
	Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	2.09	1.566	
	Διευθυντές, επιστήμονες	1.67	1.535	
Ασχολείσαι με το κινητό όταν είσαι μόνος	Άνεργοι	1.97	1.403	0.143
	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνακτες, γεωργοί	1.97	1.616	
	Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	2.33	1.482	
	Διευθυντές, επιστήμονες	1.72	1.530	

Για να διερευνήσουμε αν επηρεάζεται η συμμετοχή των μαθητών στις δραστηριότητες που προαναφέρθηκαν από το εργασιακό καθεστώς των γονέων, πραγματοποιήσαμε τον έλεγχο t-test. Από τα αποτελέσματα προέκυψε ότι καμία ασχολία δεν διαφοροποιείται σημαντικά με βάση το αν εργάζονται οι γονείς ή όχι (Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 31, σελ. 86), (Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 32, σελ. 86).

4.8. Βαθμός ικανοποίησης από την απουσία επίβλεψης

Από τις απαντήσεις στις ερωτήσεις 7,8 και 9 προκύπτει ο βαθμός ικανοποίησης των συμμετεχόντων λόγω της κατάστασης με «το κλειδί στο χέρι». Συγκεκριμένα στο ερώτημα που ζητάει τους λόγους για τους οποίους τα παιδιά θα ήθελαν οι γονείς τους να παραμένουν περισσότερες ώρες στο σπίτι το ένα τρίτο περίπου των μαθητών αναφέρει ότι αισθάνεται μοναξιά χωρίς αυτούς, ελάχιστοι αισθάνονται να τους λείπει το ζεστό φαγητό, ένας στους δέκα νιώθει ότι του λείπει η φασαρία στο σπίτι, ενώ το ένα τρίτο διάλεξε την επιλογή «άλλο» (Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 33, σελ.88). Αναφορικά με το τι δεν τους αρέσει όταν μένουν τα παιδιά χωρίς την επίβλεψη κάποιου ενήλικα, το 30% περίπου απάντησε η ησυχία μέσα στο σπίτι, ένα μικρό ποσοστό ότι δεν τους αρέσει που πρέπει να βάζουν μόνα τους φαγητό για να φάνε, ένας στους δέκα που φροντίζουν τα αδέρφια τους και τέλος λίγο λιγότεροι από το ένα τρίτο των μαθητών αισθάνονται άσχημα που διαβάζουν μόνοι τα μαθήματά τους (Βλ. Παράρτημα 34, σελ. 88). Στην ερώτηση για το αν έχουν ποτέ αισθανθεί μοναξιά ένα ποσοστό που αγγίζει τις μισές περιπτώσεις απάντησε ότι ποτέ δεν νιώθει μόνος, ένας αντίστοιχος αριθμός ότι αισθάνθηκε μοναξιά σε πολύ σπάνιες στιγμές, λιγότεροι από ένας στους δέκα συχνά, γύρω στο 4% πολύ συχνά και ελάχιστοι ότι πάντα αισθάνονταν μοναξιά (Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 35 ,σελ.89). Με τη βοήθεια της εντολής του χ^2 αναδεικνύεται η σημαντική στατιστική εξάρτηση ανάμεσα στις απαντήσεις της ερώτησης 7 και την τάξη των μαθητών ($\chi^2=29.353,df=9,p=0.01$). Από τους μαθητές της τρίτης το 72.2% νιώθει μοναξιά χωρίς τους γονείς, το 11.1% τους λείπει το ζεστό φαγητό, το 0 % τους λείπει η φασαρία ενώ το 16.7% ανέφερε πως θα ήθελε τους γονείς στο σπίτι για κάποιο άλλο λόγο. Τα ποσοστά για τους μαθητές της Τετάρτης είναι 50%, 0%, 10% και 40%, για τους μαθητές της Πέμπτης είναι 49.4%, 7.9%, 12.4% και 30.3%, ενώ για τους μαθητές της έκτης είναι 24.1%, 5.7%, 14.9% και 55.2% αντιστοίχως (Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 36 ,σελ. 89).

4.9. Επίδραση του φαινομένου των παιδιών με το κλειδί στο χέρι στην σχολική επίδοση

Αναφορικά με την επίδραση της κατάστασης με «το κλειδί στο χέρι» στην σχολική επίδοση των μαθητών, και σύμφωνα με τις απαντήσεις στην δέκατη ερώτηση του ερωτηματολογίου τα δύο τρίτα των ερωτηθέντων, επηρεάζονται θετικά στην σχολική τους πρόοδο σε αντίθεση με το ένα τρίτο των παιδιών που επηρεάζονται αρνητικά. (Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 37, σελ. 89). Όσον αφορά την 11^η ερώτηση σύμφωνα με την οποία ρωτούνται οι μαθητές αν πιστεύουν ότι θα διάβαζαν τα μαθήματά τους περισσότερο στην περίπτωση που οι γονείς ήταν παρόντες στο σπίτι το μισό των συμμετεχόντων απάντησαν ότι δεν θα διάβαζαν περισσότερο στη συγκεκριμένη περίπτωση, ενώ σχεδόν οι μισοί εξέφρασαν την αντίθετη άποψη (Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 38, σελ.90).

4.10. Τρόπος επικοινωνίας των παιδιών με το κλειδί στο χέρι

Όσον αφορά την 12^η ερώτηση του ερωτηματολογίου που σχετίζεται με τον τρόπο επικοινωνίας των latchkey παιδιών με τους γονείς τους το 40% περίπου των συμμετεχόντων επικοινωνούν με το σταθερό τηλέφωνο, το ένα τρίτο επικοινωνεί μέσω του κινητού, ένα ελάχιστο ποσοστό χρησιμοποιεί σημειώματα για τον αντίστοιχο σκοπό, το 5 % δεν επικοινωνεί ποτέ με τους γονείς τους και σχεδόν ένας στους δέκα επιδιώκει άλλους τρόπους για να έρθει σε επαφή με τους γονείς τους όταν είναι μόνοι στο σπίτι (Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 39, σελ.90).

4.11. Αυτονομία και ανεξαρτησία των παιδιών με το κλειδί στο χέρι

Αναφορικά με τις θετικές επιδράσεις του υπό εξέταση φαινομένου στην αυτονομία και υπευθυνότητα των μαθητών (13η ερώτηση) το ένα τέταρτο των παιδιών απάντησε ότι επηρεάζεται θετικά από πολλές απόψεις με το να μένει μόνο

στο σπίτι, λίγο λιγότεροι από τους μισούς υποστηρίζει ότι η κατάσταση με το κλειδί στο χέρι τους βοηθάει να γίνονται πιο αυτόνομοι και υπεύθυνοι, ένας στους δέκα σχεδόν πιστεύει ότι το να είναι μόνοι στο σπίτι δεν τους προσφέρει τίποτα και τέλος πάνω από ένας στους δέκα αναφέρει ότι η απουσία επίβλεψης τους ωφελεί με διαφορετικούς τρόπους (Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 40,σελ.91).

4.12.Φροντίδα μικρότερων αδερφιών

Όσον αφορά την 15^η ερώτηση που ζητούσε από τους συμμετέχοντες να απαντήσουν αν είχαν τη φροντίδα κάποιου μικρότερου αδερφιού, οι μισοί απάντησαν ότι πρόσεχαν ένα ή περισσότερα από τα μικρότερης ηλικίας αδέρφια τους, ενώ λιγότεροι από τους μισούς δήλωσαν το αντίθετο (Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 41, σελ. 91).

4.13. Ελευθερία ενασχόλησης με απαγορευμένες από τους γονείς δραστηριότητες

Αναφορικά με το αν τα παιδιά που φροντίζουν μόνο τον εαυτό τους έχουν μεγαλύτερη ελευθερία να προβούν σε παραβατικές συμπεριφορές, ποσοστά μεταξύ του 10% και 20% των συμμετεχόντων υποστήριξαν ότι ασχολούνται με τον υπολογιστή, βλέπουν τηλεόραση ή τρώνε γλυκά. Ένα πολύ μικρό ποσοστό απάντησε ότι πραγματοποιεί κρυφές εξόδους από το σπίτι ή καταφεύγει στην κατανάλωση junk food, ενώ σχεδόν οι μισοί προτίμησαν την επιλογή «άλλο» (Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 42, σελ. 92).

4.14.Παραμονή στο ολοήμερο

Σε σχέση με την 17^η ερώτηση που διερευνά τη συχνότητα φοίτησης των συμμετεχόντων στο ολοήμερο σχολείο προέκυψε ότι οι 9 στους 10 μαθητές δεν πηγαίνουν στο ολοήμερο σχολείο, ενώ ελάχιστοι πηγαίνουν στο ολοήμερο σχολείο (Βλ. Παράρτημα, Πίνακας 43, σελ.92)

4.15. Λόγοι παραμονής στο ολοήμερο

Όσον αφορά τους λόγους που επιλέγουν το ολοήμερο σχολείο (18^η ερώτηση), ένα χαμηλό ποσοστό το προτιμάει γιατί του αρέσει ή γιατί το προτιμάνε οι φίλοι του, ενώ γύρω στο ένα τέταρτο των συμμετεχόντων το επιλέγει γιατί εργάζονται οι γονείς του. Ένα ποσοστό που αντιπροσωπεύει περίπου το μισό των μαθητών επέλεξε την επιλογή «άλλο» (Παράρτημα, Πίνακας 44, σελ.92).

4.16. Δυσάρεστο γεγονός

Η 14^η ερώτηση στο ερωτηματολόγιο της έρευνας σχετίζεται με τα δυσάρεστα γεγονότα που έλαβαν χώρα όταν οι μαθητές δημοτικού παράμεναν μόνοι στα σπίτια τους. Στην εν λόγω ερώτηση πολλά παιδιά απάντησαν ότι τα ίδια ή τα αδέρφια τους χτύπησαν στο πόδι ή το κεφάλι ή ότι έσπασαν το χέρι τους. Σχετικά συχνές ήταν και οι δηλώσεις σύμφωνα με τις οποίες ορισμένα αντικείμενα όπως βάζα και ποτήρια έπεσαν και έσπασαν. Ορισμένα παιδιά είχαν φοβίες που σχετίζονταν με κλέφτες, ή φαντάσματα, ενώ ένα παιδί ισχυρίστηκε ότι φοβήθηκε από τη δυνατή βροχή. Επίσης, τα χτυπήματα στην πόρτα, τα κουδούνια και οι αναπάντητες κλήσεις φόβισαν αρκετούς από τους ανηλίκους. Τέλος, υπήρξαν και ορισμένες σχετικά απίθανες ιστορίες όπως το γεγονός ότι ο παππούς του μαθητή πέρασε από το σπίτι για να δει ειδήσεις καθώς και η περίπτωση που το παιδί πέταξε μια μπάλα στην αδερφή του και έριξε το γιαούρτι που είχε στα χέρια της.

5. Συζήτηση

Με βάση τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την πραγματοποίηση των απαραίτητων στατιστικών ελέγχων, μπορούμε να καταλήξουμε στο εάν επαληθεύονται ή όχι οι υποθέσεις που διατυπώσαμε.

Αναφορικά με την εμπλοκή των συμμετεχόντων σε εξωσχολικές δραστηριότητες, φαίνεται ότι οι μαθητές της έρευνας ακολουθούν σε γενικές γραμμές τις οδηγίες των γονέων τους. Μόνο η δήλωση «κάνω τις εργασίες του σχολείου όταν είμαι μόνος» έχει υψηλό μέσο όρο και συγκεκριμένα πάνω από 3. Ακόμη, ορισμένες δραστηριότητες πραγματοποιούνται με κάποια αυξημένη συχνότητα, δηλαδή με μέσο όρο μεταξύ 2 και 3, όπως είναι η παρακολούθηση τηλεόρασης, η ενασχόληση με το κινητό και το παιχνίδι με τους φίλους σε εξωτερικούς χώρους. Όλες οι υπόλοιπες δραστηριότητες είναι σχετικά σπάνιες και συγκεντρώνουν μέσους όρους κάτω του 2. Επομένως η πρώτη υπόθεση δεν επαληθεύεται σε αντίθεση με την πλειοψηφία των ερευνών, όπως για παράδειγμα η εργασία των Rajalakshmi & Thanasekaran, που κατέληξαν στα αντίθετα συμπεράσματα (2015).

Συγκρίνοντας τις απαγορευμένες από τους γονείς δραστηριότητες με ορισμένες παραμέτρους και συγκεκριμένα με τον παράγοντα του φύλου των συμμετεχόντων προέκυψαν ορισμένες διαφορές. Συγκεκριμένα, τα αγόρια χρησιμοποιούν αρκετά περισσότερο τον υπολογιστή όταν είναι μόνα στο σπίτι. Από την άλλη τα κορίτσια βρίσκονται πιο συχνά με φίλους στο σπίτι, ενώ φαίνεται να κάνουν τις εργασίες του σχολείου τακτικότερα από τα αγόρια όταν δεν βρίσκονται υπό την εποπτεία των γονέων.

Λαμβάνοντας υπόψη τις απαντήσεις των ερωτώμενων σχετικά με την ενασχόληση με τις συγκεκριμένες δραστηριότητες και το αν ο ένας ή και οι δύο γονείς τους εργάζονται διαπιστώσαμε ότι οι μαθητές εμπλέκονται σε όλες τις δραστηριότητες στον ίδιο βαθμό ανεξάρτητα από το εργασιακό καθεστώς των γονέων.

Όσον αφορά την τάξη φοίτησης και τις ασχολίες των συμμετεχόντων προέκυψε ότι οι απαντήσεις διαφοροποιούνται μόνο ως προς τη χρήση του κινητού

από τους ανηλίκους, όπου διαπιστώθηκε ότι οι μαθητές της έκτης προτιμούν την συγκεκριμένη δραστηριότητα. Σε μικρότερο βαθμό ασχολούνται με το κινητό τους οι μαθητές της τρίτης τάξης, ακολουθούν τα παιδιά που φοιτούν στην πέμπτη τάξη, ενώ τα παιδιά της τετάρτης Δημοτικού ενεργούν ανάλογα σε μικρότερο βαθμό.

Από την έρευνα μας καταλήγουμε ότι η εκπαίδευση του πατέρα επηρεάζει τη συχνότητα τόσο της ενασχόλησης των ανηλίκων με τον υπολογιστή όσο και των εξωτερικών παιχνιδιών των μαθητών με τους φίλους τους. Στην πρώτη περίπτωση περισσότερα παιδιά χειρίζονται τους υπολογιστές τους όταν ο πατέρας τους αποφοίτησε από Δημοτικό ή Γυμνάσιο, ακολουθούν οι ανήλικοι των οποίων ο πατέρας αποφοίτησε από το Πανεπιστήμιο και λιγότερες ώρες ασχολούνται με τον υπολογιστή τους οι μαθητές των οποίων ο πατέρας αποφοίτησε από το λύκειο. Στην δεύτερη περίπτωση είναι αυξημένες οι έξοδοι των παιδιών από το σπίτι όταν ο πατέρας έχει τελειώσει μόνο το Δημοτικό, είναι λιγότερες όταν ο πατέρας αποφοίτησε από το Λύκειο και είναι ακόμα λιγότερες όταν τελείωσε ΑΕΙ.

Η συμμετοχή σε εξωσχολικές δραστηριότητες από τα παιδιά όταν είναι μόνα στο σπίτι εξαρτάται από το επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας μόνο όσον αφορά το εξωτερικό παιχνίδι των ανηλίκων. Στην περίπτωση που η μητέρα των μαθητών έχει αποφοιτήσει από το Δημοτικό ή γυμνάσιο τα παιδιά βγαίνουν τακτικότερα από το σπίτι, δραστηριότητα που δεν είναι τόσο συχνή στην περίπτωση που η μητέρα τελείωσε το Λύκειο. Και στις δύο περιπτώσεις οι μέσοι όροι είναι αρκετά υψηλοί και βρίσκονται γύρω στο 2.5. Από την άλλη όταν η μητέρα είναι απόφοιτος ΑΕΙ οι περιπτώσεις που οι ανήλικοι βγαίνουν έξω για να παίξουν είναι σχετικά σπάνιες, ενώ ο μέσος όρος είναι κάτω του 2.

Η χρήση του σταθερού και του κινητού από τους μαθητές είναι οι μόνες ασχολίες που επηρεάζονται από την εργασία του πατέρα. Οι ανήλικοι των οποίων ο πατέρας είναι άνεργος χρησιμοποιούν περισσότερο το σταθερό τηλέφωνο, ακολουθούν τα παιδιά των οποίων ο πατέρας είναι χειρωνακτής, γεωργός ή ανειδίκευτος εργάτης, έπειτα τα παιδιά που ο πατέρας τους είναι έμπορος, υπάλληλος ή ειδικευμένος τεχνίτης και λιγότερο χρησιμοποιούν το σταθερό οι μαθητές που ο πατέρας τους είναι διευθυντής ή επιστήμονας. Αναφορικά με την δεύτερη περίπτωση προηγούνται ως προς τη χρήση του κινητού τα παιδιά που ο πατέρας τους είναι χειρωνακτής, γεωργός ή ανειδίκευτος εργάτης, ακολουθούν οι ανήλικοι των οποίων ο

πατέρας είναι έμπορος, υπάλληλος ή ειδικευμένος τεχνίτης, έπειτα οι μαθητές που ο πατέρας τους είναι διευθυντής ή επιστήμονας και λιγότερο χρησιμοποιούν το κινητό τα παιδιά που ο πατέρας τους ήταν άνεργος.

Οι απαντήσεις για ορισμένες δραστηριότητες διαφοροποιούνται σε σχέση με την εργασία της μητέρας. Πρόκειται για τους δείκτες «επικοινωνία μέσω τηλεφώνου» και «βγαίνεις έξω και παίζεις». Όσον αφορά την πρώτη περίπτωση, οι μαθητές των οποίων η μητέρα είναι έμπορος, υπάλληλος ή ειδικευμένη εργάτρια χρησιμοποιούν περισσότερο το σταθερό τηλέφωνο, ακολουθούν τα παιδιά που η μητέρα τους είναι χειρωνακτής, γεωργός και ανειδίκευτη εργάτρια, μετά είναι τα παιδιά που η μητέρα τους είναι άνεργη, ενώ το σταθερό χρησιμοποιείται λιγότερο από τους μαθητές που οι μητέρες τους είναι διευθύντριες ή επιστήμονες. Όσον αφορά τη δεύτερη περίπτωση, περισσότερο βγαίνουν και παίζουν οι μαθητές που η μητέρα τους είναι άνεργη, ακολουθούν τα παιδιά που η μητέρα τους είναι χειρωνακτής, γεωργός ή ανειδίκευτη εργάτρια, έπειτα οι ανήλικοι που η μητέρα τους είναι έμπορος, υπάλληλος ή ειδικευμένη εργάτρια και σπανιότερα βγαίνουν οι μαθητές που η μητέρα τους είναι διευθύντρια ή επιστήμονας.

Όσον αφορά τη δεύτερη υπόθεση, αυτή επιβεβαιώνεται εν μέρει, γεγονός που συμφωνεί με αρκετές έρευνες στις οποίες χαρακτηριστικά μπορούμε να αναφέρουμε την επιστημονική έρευνα του Fink (1986). Από τα αποτελέσματα της έρευνας μας προέκυψε ότι ένα μεγάλο ποσοστό μαθητών που παραμένουν στο σπίτι, και συγκεκριμένα πάνω από το ένα τρίτο, αισθάνεται μοναξιά. Στην ερώτηση «γιατί θα ήθελαν να μένουν οι γονείς περισσότερες ώρες στο σπίτι» ένα μεγάλο ποσοστό δεν επέλεξε μια ξεκάθαρη απάντηση και επομένως δεν γνωρίζουμε για ποιον λόγο θα ήθελαν την παρουσία ενηλίκων στο σπίτι. Στην ερώτηση στο τι δεν τους αρέσει όταν είναι μόνοι αρκετοί από τους συμμετέχοντες απάντησαν ότι δεν τους αρέσει που διαβάζουν μόνοι τα μαθήματά τους. Από την άλλη δεν τους αρέσει η ησυχία στο σπίτι όταν απουσιάζουν οι γονείς, ενώ σπάνια φαίνεται να τους λείπει το ζεστό φαγητό. Παρόλα αυτά και εδώ ένα μεγάλο ποσοστό δήλωσε ότι ενοχλείται από παράγοντες που δεν είναι καταγεγραμμένοι στο ερωτηματολόγιο, γεγονός που γεννάει ερωτήματα για το τι είναι τελικά αυτό που δεν αρέσει σε ορισμένους από τους μαθητές. Αν και πολλά παιδιά αισθάνονται μοναξιά όταν λείπουν οι γονείς, από τις απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο προέκυψε ότι ένα πολύ μικρό ποσοστό αισθανόταν μοναξιά συχνά ή πάντα. Έτσι το συγκεκριμένο συναίσθημα αφορούσε πολλούς μαθητές, αλλά δεν

φαίνεται να τους απασχολούσε το μεγαλύτερο μέρος των ωρών κατά τις οποίες δεν επιβλέπονταν.

Σε σχέση με τον τρόπο επικοινωνίας των παιδιών με τους γονείς τους, ένα συντριπτικό ποσοστό (σχεδόν 80%) επικοινωνεί μέσω του κινητού ή σταθερού τηλεφώνου, ποσοστό που επιβεβαιώνει τη τρίτη υπόθεση και βρίσκεται σε συμφωνία με έρευνες όπως του Steinberg (1986). Ένα πολύ μικρό ποσοστό χρησιμοποιεί σημειώματα για να έρθει σε επαφή με τους γονείς, ενώ το 5% δεν επικοινωνεί καθόλου. Το τελευταίο ποσοστό θα πρέπει να θορυβήσει την κοινωνία γιατί σημαίνει ότι ορισμένοι ανήλικοι δεν επιβλέπονται ούτε εξ αποστάσεως και έτσι καθίστανται ακόμα πιο ευάλωτοι σε διάφορους κινδύνους

Η κατάσταση με το κλειδί στο χέρι όπως φαίνεται από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων βοήθησε τους μαθητές σε πολλές καταστάσεις, όπως υποστηρίζεται και από τους Rodman, H., Pratto, D. J., & Nelson, R. S. (1985). Σχεδόν οι μισοί δηλώνουν πιο αυτόνομοι και υπεύθυνοι, κάτι που επιβεβαιώνεται από ένα μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας, ενώ ένα μικρό ποσοστό της τάξης του 10 % δεν ωφελήθηκε καθόλου. Άρα η τέταρτη υπόθεση φαίνεται να επαληθεύεται, αν και το τελευταίο ποσοστό θα πρέπει να μας οδηγήσει στο να έχουμε κάποιες επιφυλάξεις.

Αναφορικά με την σχολική πρόοδο, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι περισσότεροι μαθητές απάντησαν ότι η ακαδημαϊκή τους επίδοση επηρεάστηκε θετικά από την όλη κατάσταση, ενώ πάνω από τους μισούς ισχυρίστηκαν ότι η παρουσία των γονέων στο σπίτι δεν θα τους βοηθούσε στο να διαβάσουν περισσότερο τα μαθήματά τους. Εδώ, επομένως, παρατηρήθηκε μια αντίφαση ανάμεσα στις έρευνες που προαναφέρθηκαν, όπως για παράδειγμα στην εργασία των Mertens, Flowers & Mulhall (2003) όπου τονίστηκε η επίδραση του φαινομένου στην σχολική αποτυχία των ανηλίκων, και στην έρευνα που πραγματοποιήσαμε. Επομένως, η πέμπτη υπόθεση δεν επαληθεύεται.

6. Τελικές παρατηρήσεις

Από την παρούσα έρευνα προέκυψε ότι οι μαθητές που δεν επιβλέπονται εμπλέκονται ελάχιστα σε δραστηριότητες που δεν επιτρέπονται από τους γονείς. Αισθάνονται μοναξιά σε σπάνιες περιπτώσεις κατά τις οποίες απουσιάζουν οι γονείς και επικοινωνούν με τους γονείς τους κυρίως μέσω του σταθερού και κινητού τηλεφώνου. Δηλώνουν πιο αυτόνομοι και υπεύθυνοι, ενώ δεν φαίνεται να επηρεάζεται αρνητικά η ακαδημαϊκή τους επίδοση.

Από τα αποτελέσματα της έρευνάς μας προκύπτει ότι ένα μέρος των ευρημάτων μας συμφωνεί με τα ερευνητικά δεδομένα που καταγράψαμε στο θεωρητικό μέρος της εργασίας. Ωστόσο, ένα σημαντικό κομμάτι των αποτελεσμάτων διαφωνεί με τα αποτελέσματα άλλων ερευνών. Ενώ θα ανέμενε κανείς την αυξημένη ενασχόληση με δραστηριότητες όπως η χρήση του τηλεφώνου, η παρακολούθηση τηλεόρασης κτλ, δεν παρατηρείται σε σημαντικό βαθμό η εκδήλωση συγκεκριμένων συμπεριφορών από τους συμμετέχοντες. Ακόμη, διαπιστώνεται ότι σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών δεν επηρεάζεται αρνητικά η σχολική πρόοδος των παιδιών που παραμένουν μόνα στο σπίτι σε αντίθεση με τα υπάρχοντα ερευνητικά δεδομένα. Από την άλλη, οι διάφορες θετικές όψεις του υπό διερεύνηση φαινομένου, με κυριότερη την αυτονομία και την υπευθυνότητα των ανηλίκων, παρατηρήθηκαν στην έρευνα μας όπως προκύπτει και από τα αποτελέσματα άλλων ερευνών. Αισθήματα μοναξιάς όταν λείπουν οι γονείς ένιωθαν οι συμμετέχοντες και στην παρούσα έρευνα, ενώ παρατηρείται ομοιότητα μεταξύ της εργασίας μας και των ερευνητικών δεδομένων ως προς τους τρόπους επικοινωνίας των παιδιών με το κλειδί στο χέρι με τους γονείς τους.

Από τη βιβλιογραφία και την έρευνα που διεξήχθη συμπεραίνουμε ότι το φαινόμενο παρουσιάζει σημαντικές αρνητικές όψεις. Τα παιδιά που δεν επιβλέπονται από ενήλικες απειλούνται από σειρά κινδύνων οι οποίοι είναι απαραίτητο να αντιμετωπιστούν από τον σχολικό θεσμό. Πρωτεύουσα θέση στην επίλυση του φαινομένου μέσω της εκπαίδευσης θα πρέπει να κατέχει η συστηματοποίηση του θεσμού του ολοήμερου σχολείου. Ο συγκεκριμένος θεσμός μπορεί να διαφυλάξει τα παιδιά από πληθώρα προβλημάτων τις ώρες που εργάζονται οι γονείς τους. Έτσι, οι

τελευταίοι μπορούν να συντηρήσουν τις οικογένειες τους χωρίς να αγχώνονται για την φροντίδα των παιδιών τους. Πέρα όμως από τη φύλαξη των ανηλίκων η απογευματινή παρουσία των μαθητών στο σχολείο έχει πολλά άλλα οφέλη, όπως τη βελτίωση της σχολικής επίδοσης, την κοινωνικοποίηση των παιδιών, την αντιμετώπιση των αισθημάτων μοναξιάς και την παροχή εκπαίδευσης για τη σωστή χρήση της τηλεόρασης και του διαδικτύου.

Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα. Η παρούσα έρευνα ανήκει στην κατηγορία των ποσοτικών ερευνών και επομένως συνοδεύεται από τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα που χαρακτηρίζουν τη συγκεκριμένη μέθοδο. Εκτός όμως από την εύρεση σχέσεων μεταξύ διαφόρων μεταβλητών, ενδιαφέρον θα είχε και η χρήση των ποιοτικών μεθόδων έρευνας με σκοπό τον προσδιορισμό των στάσεων και αντιλήψεων των μαθητών. Ακόμη, σημαντική θα ήταν η διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ των παιδιών με το κλειδί στο χέρι και των γονέων τους. Η συγκεκριμένη κατάσταση μπορεί μερικές φορές να δημιουργεί προβλήματα στην ασφάλεια των μαθητών, αλλά δεν θα ήταν μικρής σημασίας να ληφθούν υπόψη και οι πιθανές επιπτώσεις της στις αλληλεπιδράσεις των ενηλίκων και των μαθητών.

Περιορισμοί έρευνας. Οι περιορισμοί της έρευνας εντοπίζονται κυρίως στο μέγεθος του δείγματος. Ακόμη, το ηλικιακό εύρος των συμμετεχόντων ήταν μικρό αφού περιελάμβανε μόνο μαθητές Δημοτικού. Επομένως, τα συμπεράσματα της παρούσας εργασίας δεν μπορούν να γενικευτούν σε όλο τον πληθυσμό. Ίσως, σε κάποιο μικρό βαθμό τα ευρήματα να ισχύουν για την πόλη του ενός επαρχιακού νομού, καθώς οι συμμετέχοντες φοιτούσαν στο ένα από τα δύο Δημοτικά σχολεία της συγκεκριμένης περιοχής χωρίς όμως η διαπίστωση αυτή να είναι δεδομένη. Περισσότερες έρευνες θα ήταν απαραίτητες ώστε να βοηθήσουν στην διεξαγωγή συμπερασμάτων για τη συχνότητα και τις θετικές ή αρνητικές όψεις του φαινομένου των παιδιών με το κλειδί στο χέρι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

Alston F.K. (2010). Latchkey children. NYU Child Study Center. Ανακτήθηκε από: <https://www.como.gov/parksandrec/wp-content/uploads/sites/25/2017/09/latch-key-children-education-2010.pdf>

Atherton O. E., Schofield T.J., Sitka A., Conger R.D.& Robins R.W. (2016). Unsupervised Self-Care Predicts Conduct Problems: The Moderating Roles of Hostile Aggression and Gender. *J Adolesc.* 2016 April 48: 1-10.

Belle D.(1999). *The After School Lives of Children*. London: Lawrence Erlbaum Associates.

Bower (1991) Home Alone: Latchkey Kids on Good Behavior. *Science News* Vol. 140, No. 4 (Jul. 27, 1991), p. 54 (1 page).

Coleman, M. Robinson, B. & Rowland, H. (1990). Children in Self Care: An Examination of Research Confounds. *Children and Youth Services Review*, 12(4), 327-399.

Coolsen, P., M. Seligson, and J. Garbarino (1986). WHEN SCHOOL'S OUT AND NOBODY'S HOME. National Committee for Prevention of Child Abuse.

Doi S., Fujiwara T., Isumi A, Ochi M. &Kato T. (2018). Relationship Between Leaving Children at Home Alone and Their Mental Health: Results From the A-CHILD Study in Japan.*Front Psychiatry*. 2018; 9: 192. Published online 2018 May 25.

Eberstadt M. (2001). Home-alone America. *Policy Review*, 2001, 107:5-19.

Gray E. (1987). Latchkey children. Ανακτήθηκε από: <https://www.ericdigests.org/pre-927/latchkey.htm>

Fink (1986). Latchkey Children in Their Communities. *Children's Environments Quarterly* Vol. 3, No. 2, p.p. 9-12.

Gray E. & Coolsen P. (1987). How Do Kids Really Feel About Being Home Alone? *Children today*. January- February 1987. Volume 16. Number 1.

Halpern, R. (2002). A different kind of child development institution: The history of after-school programs for low-income children. *Teachers College Record*, 104(2), 178-211.

Howes G. M.& Shores E. F. (2001). The family in America. An Encyclopedia. Volume one. ABC- CLIO.

Kerrebrock, N. &M. Lewit, E. (1999). Children in Self-Care. *The future of children, when school is out*, 9(2),151-160.

Lauer, P. A., Akiba, M., Wilkerson, S. B., Apthorp, H. S., Snow, D., & Martin-Green, M. (2006). Out-of school time programs: A meta-analysis of effects for at-risk students. *Review of Educational Research*, 76(2), 275–313.

Little, P., Wimer, C., & Weiss, H. (2008). After school programs in the 21st century: Their potential and what it takes to achieve it. In: *Issues and opportunities in out-of-school time evaluation*, 10. Cambridge, MA: Harvard Family Research Project.

Long L. & Long Th. J. (1989). Latchkey Adolescents- How administrators can respond to their needs. *NASSP Bulletin*. February 1989.

Mahoney, J. L., Parente, M., & Zigler, E. (2009). Afterschool programs in America: Origins, growth, popularity, and politics. *Journal of Youth Development*, 3, 9–29.

Mahoney and Parente(2009) . Should We Care About Adolescents Who Care for Themselves? What We've Learned and What We Need to Know About Youth in Self-Care. *Child Dev Perspect*. 2009 Dec; 3(3): 189–195. Published online 2009 Nov 18. doi: [10.1111/j.1750-8606.2009.00105.x](https://doi.org/10.1111/j.1750-8606.2009.00105.x)

Mertens, Flowers & Mulhall (2003) Should Middle Grades Students Be Left Alone After School? *Middle school journal*. May 2003.

Messer St. C., Wuensch K. L. & Diamond J. M. (2010). Former Latchkey Children: Personality and Academic Correlates. *The Journal of Genetic Psychology: Research and Theory on Human Development*. 150:3, 301-309.

National Research Council and Institute of Medicine. (2000). *After-School Programs that Promote Child and Adolescent Development: Summary of a Workshop*. National Academies Press.

Nestmann & Hurrelmann (1994). *Social Networks and Social Support in Childhood and Adolescence*. Walter de Gruyter. Berlin. New York.

Newman, S. A., Fox, J. A., Flynn, E. A., & Christeson, W. (2000). *America's After-School Choice: The Prime Time for Juvenile Crime, or Youth Enrichment and Achievement*. Washington DC: Fight Crime: Invest in Kids.

Parker G. (2015). *The Lonely Little Leaguer*. Bookwhirl Publishing.

Rajalakshmi, J. & Thanasekaran, P. (2015). The Effects and Behaviours of Home Alone Situation by Latchkey Children. *American Journal of Nursing Science*., 4(4), 207-211.

Steinberg, L. (1986). Latchkey children and susceptibility to peer pressure: An ecological analysis. *Developmental Psychology*, 22(4), 433–439.

St Pierre, T. L., Mark, M. M., Kaltreider, D. L., & Campbell, B. (2001). Boys & girls clubs and school collaborations: A longitudinal study of a multi component substance abuse prevention program for high-risk elementary school children. *Journal of Community Psychology*, 29(2), 87-106.

U.S. Department of Education. (2000). *After-School Programs: Keeping Children safe and Smart*.

Venter, E. & Rambau, E (2011). The effect of a latchkey situation on a child's educational success, *South Africa Journal of Education*, 31(3), 345-356

Ελληνόγλωσση

Ανδρεοπούλου Ι. (2016). Τα παιδιά με το κλειδί στο χέρι, Latchkey Kids. Δημοσίευτη πτυχιακή εργασία, ΠΤΔΕ Φλώρινας, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Γεωργιάδου Στεργιανή (2018). Εξωσχολικά προγράμματα: Η περίπτωση των Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών. Δημοσίευτη εργασία. ΠΤΔΕ Δυτικής Μακεδονίας.

Γογγάκη, Κ., Χριστόδουλος, Α., & Κάτσικας, Χ. (2004). Ελεύθερος Χρόνος και Ενασχόληση του Μαθητικού Πληθυσμού της Αττικής με Αθλητικές Δραστηριότητες. *Φυσική Αγωγή-Αθλητισμός-Υγεία, 16-17*, 63-73.

Θωίδης & Χανιωτάκης (2007). Ολοήμερη εκπαίδευση. Η ευρωπαϊκή εμπειρία και η περίπτωση της Ελλάδας. *Επιστημονικό Βήμα*. Μάιος 2007.

Θωίδης & Χανιωτάκης (2018). *Ολοήμερο σχολείο. Παιδαγωγικές και κοινωνικές διαστάσεις*. Αφοί Κυριακίδη. Εκδόσεις Α.Ε.

Λουκέρης. Δ. (2005). *Ολοήμερο Σχολείο. Θεωρία, Πράξη και Αξιολόγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Παπαδοπούλου, Β., Γκόλια, Π., Κασίδου, Σ., Δαϊκόπουλος, Ι(2005). Η εικόνα της παιδικής ηλικίας στο καινούριο Ανθολόγιο της Ε΄και Στ΄ τάξης του Δημοτικού. «*Επιστήμες Αγωγής*», (4) 119-129.

Πεχτελίδης. Ι. (2015). *Κοινωνιολογία της παιδικής ηλικίας. ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ*. Αθήνα: Εκδόσεις Κάλλιπος. .

Πυργιωτάκης (2001) *.Ολοήμερο σχολείο. Λειτουργία και προοπτικές*. Αθήνα 2001.

Τότσα Μ. (2016). «Τα παιδιά με το κλειδί»: Εμπειρική διερεύνηση. Δημοσίευτη πτυχιακή εργασία, ΠΤΔΕ Βόλος, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

-

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Το ερωτηματολόγιο αυτό είναι ανώνυμο. Θα ήθελα να σου ζητήσω να το συμπληρώσεις και να σε ευχαριστήσω για τον χρόνο που θα διαθέσεις. Προσπάθησε να απαντάς επιλέγοντας κάθε φορά την απάντηση που ταιριάζει κατά τη γνώμη σου, καθώς δεν υπάρχουν σωστές ή λάθος απαντήσεις.

Σε ευχαριστώ πολύ!

-

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Είμαι μαθητής Δημοτικού Είμαι μαθήτρια Δημοτικού

Τάξη

Έχεις αδέρφια; Ναι Όχι

Αν ναι, πόσα αδέρφια έχεις; Είναι μεγαλύτερα ή μικρότερα

Εκπαίδευση πατέρα : Δημοτικό/ Γυμνάσιο
Λύκειο/Τεχνική σχολή
Πανεπιστήμιο/Α.Τ.Ε.Ι

Εκπαίδευση μητέρας: Δημοτικό/ Γυμνάσιο
Λύκειο/Τεχνική σχολή
Πανεπιστήμιο/Α.Τ.Ε.Ι

Αυτήν τη χρονική περίοδο εργάζονται και οι δύο οι γονείς σου; ΝΑΙ ΟΧΙ

Εργασία πατέρα.....

Εργασία μητέρας.....

Στο σπίτι σου μένουν η γιαγιά και ο παππούςσου;

ΝΑΙ ΟΧΙ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τους τελευταίους δύο μήνες υπάρχουν ημέρες που μετά τη λήξη των σχολικών μαθημάτων μένεις μόνος/η στο σπίτι; (βάλε Χ στην αντίστοιχη στήλη)

Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Κάθε μέρα

2. Αν ναι, για ποιο λόγο;

.....

3. Αν ναι, μένεις αρκετές ώρες; (βάλε Χ στην αντίστοιχη στήλη)

Μισή-1ώρα	2-3 ώρες	3-4 ώρες	4-5 ώρες	Παραπάνω

4. Αν δεν μένεις μόνος στο σπίτι μετά από το σχολείο, ποιος βρίσκεται στο σπίτι μαζί σου; (βάλε X στην αντίστοιχη στήλη)

γονείς	Παπούς	γιαγιά	Μεγάλος αδερφός/ή	Άλλο πρόσωπο επί πληρωμή

5. Σου αρέσει να μένεις μόνος στο σπίτι; (βάλε X στην αντίστοιχη στήλη)

Καθόλου	Λίγο	Έτσι και έτσι	Πολύ	Πάρα πολύ

6. Με τι ασχολείσαι όταν μένεις μόνος σου στο σπίτι μετά από το σχολείο;

(βάλε X στην αντίστοιχη στήλη)	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Κάθε μέρα
Βλέπω τηλεόραση					
Παίζω υπολογιστή					
Μιλώ στο τηλέφωνο					
Βρίσκομαι με φίλους στο σπίτι					
Διαβάζω βιβλία					
Βγαίνω έξω και παίζω					
Κάνω τις εργασίες του σχολείου					
Ετοιμάζω φαγητό/ τρώω					
Ασχολούμαι με το κινητό τηλέφωνο					

7. Θα ήθελες να έμεναν οι γονείς σου περισσότερες ώρες στο σπίτι; Αν ναι, γιατί: (βάλε X όπου συμφωνείς)

Νιώθω μοναξιά χωρίς αυτούς	Μου λείπει το ζεστό φαγητό.	Μου λείπει η φασαρία μέσα στο σπίτι.	Άλλο

8. Τι δεν σου αρέσει όταν μένεις μόνος/η; (βάλε X όπου συμφωνείς)

Η ησυχία μέσα στο σπίτι	Που πρέπει να βάζω εγώ μόνος μου φαγητό για να φάω.	Που φροντίζω εγώ τον αδερφό/ή μου	Που διαβάζω μόνος/η τα μαθήματα μου	Άλλο

9. Έχει έρθει ποτέ στιγμή που ένιωσες μοναξιά;

Ποτέ	Σπάνια	συχνά	Πολύ συχνά	πάντα

10. Πιστεύεις πως το ότι μένεις μόνος στο σπίτι επηρεάζει τη σχολική σου επίδοση;
Αν ναι, πως πιστεύεις ότι την επηρεάζει, θετικά ή αρνητικά;

ΘΕΤΙΚΑ ΑΡΝΗΤΙΚΑ

11. Πιστεύεις πώς αν είναι κάποιος μαζί σου στο σπίτι θα διαβάζεις τα μαθήματά σου περισσότερο;

ΝΑΙ ΟΧΙ

12. Όταν μένεις μόνος-η στο σπίτι με ποιους τρόπους επικοινωνείς με τους γονείς σου; (βάλε Χ όπου συμφωνείς)

Με το σταθερό τηλέφωνο	Με το κινητό τηλέφωνο	Με σημειώματα (π.χ. πάνω στο ψυγείο)	Δεν επικοινωνώ	Άλλο

13. Θεωρείς πως το να μένεις μόνος-η στο σπίτι σου κάνει καλό; Νιώθεις αυτονομία; υπευθυνότητα; (βάλε Χ όπου συμφωνείς)

Μου κάνει καλό σε αρκετά πράγματα	Με κάνει αυτόνομο, πιο υπεύθυνο	Δε με βοηθάει καθόλου στον χαρακτήρα μου	Άλλο

14. Υπάρχει κάποιο δυσάρεστο περιστατικό που θυμάσαι να συνέβη όταν βρισκόσουν στο σπίτι μόνος/η;

.....
.....
.....
.....
.....

15. Έχεις τη φροντίδα κάποιου μικρότερου αδερφού (ή το ανάποδο)

ΝΑΙ ΟΧΙ

16. Έχεις μεγαλύτερη ελευθερία να κάνεις πράγματα που δεν επιτρέπουν οι γονείς σου; Όπως..

τηλεόραση	Υπολογιστή	γλυκά	Junk food	Κρυφοί έξοδοι από το σπίτι	Άλλο

17. Μένεις στο ολόημερο σχολείο;

ναι όχι

18. Αν ναι, γιατί;

Γιατί εργάζονται οι γονείς μου	Γιατί μου αρέσει το ολόημερο σχολείο	Γιατί πηγαίνουν οι φίλοι μου	Γιατί κάνω εκεί τα μαθήματα μου	Άλλο

Πίνακας 12: Διαμονή των παιδιών στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων (Τους τελευταίους δύο μήνες υπάρχουν ημέρες που μετά τη λήξη των σχολικών μαθημάτων μένετε μόνος/η στο σπίτι;)

		Frequency	Valid Percent
Valid	Ποτέ	92	33,0
	Σπάνια	83	29,7
	Μερικές φορές	78	28,0
	Συχνά	18	6,5
	Κάθε μέρα	8	2,9
	Total	279	100,0
Missing	18	2	
Total		281	

Πίνακας 13: Διαμονή των παιδιών στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων και εργασία της μητέρας

ANOVA

	Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	11,709	3	3,903	3,714	,012
Within Groups	224,860	214	1,051		
Total	236,569	217			

Πίνακας 14: Λόγοι διαμονής στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων (Για ποιο λόγο μένετε μόνιμοι στο σπίτι;)

		Frequency	Valid Percent
Valid	Οι γονείς δουλεύουν	88	54,7
	Εξωτερικές δουλειές	36	22,4
	Άλλο	37	23,0
	Total	161	100,0
Missing	18	120	
Total		281	

Πίνακας 15: Ώρες διαμονής στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων (Μένεις αρκετές ώρες στο σπίτι;)

		Frequency	Valid Percent
Valid	Μισή ώρα	113	40,2
	2-3 ώρες	84	29,9
	18	84	29,9
	Total	281	100,0

Πίνακας 16: Ώρες διαμονής των παιδιών στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων και το εργασιακό καθεστώς των γονέων

Chi-Square Tests

	Value	Df	Asymptotic Significance (2-sided)	Monte Carlo Sig. (2-sided)		Monte Carlo Sig. (1-sided)			
				Significance	99% Confidence Interval		Significance	99% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound		Lower Bound	Upper Bound
Pearson Chi-Square	9,213 ^a	3	,027	,025 ^b	,021	,029			
Likelihood Ratio	8,962	3	,030	,032 ^b	,027	,036			
Fisher's Exact Test	8,725			,031 ^b	,027	,036			
Linear-by-Linear Association	8,688 ^c	1	,003	,003 ^b	,002	,005	,002 ^b	,001	,003
N of Valid Cases	251								

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 9,44.

b. Based on 10000 sampled tables with starting seed 1535910591.

c. The standardized statistic is -2,948.

Πίνακας 17: Ωρες διαμονής των παιδιών στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων και εκπαίδευση του πατέρα

Chi-Square Tests

	Value	Df	Asymptotic Significance (2-sided)	Monte Carlo Sig. (2-sided)		Monte Carlo Sig. (1-sided)			
				Significance	99% Confidence Interval		Significance	99% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound		Lower Bound	Upper Bound
Pearson Chi-Square	7,660 ^a	2	,022	,020 ^b	,016	,023			
Likelihood Ratio	7,543	2	,023	,024 ^b	,020	,028			
Fisher's Exact Test	7,434			,023 ^b	,019	,027			
Linear-by-Linear Association	4,146 ^c	1	,042	,049 ^b	,044	,055	,028 ^b	,024	,032
N of Valid Cases	179								

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 11,42.

b. Based on 10000 sampled tables with starting seed 1451419960.

c. The standardized statistic is -2,036.

Πίνακας 18: Ωρες διαμονής των παιδιών στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων και εργασία του πατέρα

Chi-Square Tests

	Value	Df	Asymptotic Significance (2-sided)	Monte Carlo Sig. (2-sided)		Monte Carlo Sig. (1-sided)			
				Significance	99% Confidence Interval		Significance	99% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound		Lower Bound	Upper Bound
Pearson Chi-Square	5,973 ^a	2	,050	,048 ^b	,042	,053			
Likelihood Ratio	6,066	2	,048	,047 ^b	,041	,052			
Fisher's Exact Test	6,016			,047 ^b	,041	,052			
Linear-by-Linear Association	4,793 ^c	1	,029	,029 ^b	,025	,033	,017 ^b	,014	,021
N of Valid Cases	186								

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 21,94.

b. Based on 10000 sampled tables with starting seed 1451419960.

c. The standardized statistic is -2,189.

Πίνακας 19: Ωρες διαμονής των παιδιών στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων και εργασία της μητέρας

Chi-Square Tests									
	Value	Df	Asymptotic Significance (2-sided)	Monte Carlo Sig. (2-sided)			Monte Carlo Sig. (1-sided)		
				Significance	99% Confidence Interval		Significance	99% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound		Lower Bound	Upper Bound
Pearson Chi-Square	13,863 ^a	3	,003	,003 ^b	,002	,004			
Likelihood Ratio	14,454	3	,002	,003 ^b	,002	,005			
Fisher's Exact Test	14,217			,003 ^b	,001	,004			
Linear-by-Linear Association	4,296 ^c	1	,038	,037 ^b	,032	,042	,024 ^b	,020	,028
N of Valid Cases	162								

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 8,94.

b. Based on 10000 sampled tables with starting seed 1451419960.

c. The standardized statistic is -2,073.

Πίνακας 20: Παρουσία ατόμων στο σπίτι εκτός των συμμετεχόντων (Αν δεν μένεις μόνος ποιος βρίσκεται στο σπίτι μαζί σου;)

		Frequency	Valid Percent
Valid	Γονείς	140	54,5
	Παππούς	15	5,8
	Μεγάλα αδέρφια	40	15,6
	Άλλο πρόσωπο	62	24,1
	Total	257	100,0
Missing	18	24	
Total		281	

Πίνακας 21: Προτίμηση διαμονής των παιδιών στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων
(Σου αρέσει να είσαι μόνος στο σπίτι;)

		Frequency	Valid Percent
Valid	Καθόλου	39	14,2
	Λίγο	51	18,6
	Έτσι και έτσι	86	31,4
	Πολύ	45	16,4
	Πάρα πολύ	53	19,3
	Total	274	100,0
Missing	18	7	
Total		281	

Πίνακας 22: Συμμετοχή σε εξωσχολικές δραστηριότητες και φύλο

		Levene's Test for Equality of Variances				
		F	Sig.	t	Df	Sig. (2-tailed)
Βλέπεις τηλεόραση όταν είσαι μόνος	Equal variances assumed	,097	,755	-,177	241	,860
	Equal variances not assumed			-,177	240,778	,860
Παίζεις υπολογιστή όταν είσαι μόνος	Equal variances assumed	7,175	,008	2,864	236	,005
	Equal variances not assumed			2,877	235,192	,004
Μιλάς στο τηλέφωνο όταν είσαι μόνος	Equal variances assumed	,346	,557	,633	228	,527
	Equal variances not assumed			,633	227,073	,528
Βρίσκεσαι με φίλους στο σπίτι όταν είσαι μόνος	Equal variances assumed	4,948	,027	-1,493	228	,137
	Equal variances not assumed			-1,496	225,900	,136
Διαβάζεις βιβλία όταν είσαι μόνος	Equal variances assumed	,088	,767	-,801	233	,424
	Equal variances not assumed			-,801	232,831	,424

Βγαίνεις έξω και παίζεις όταν είσαι μόνος	Equal variances assumed	1,110	,293	1,241	228	,216
	Equal variances not assumed			1,239	224,724	,217
Κάνεις τις εργασίες του σχολείου όταν είσαι μόνος	Equal variances assumed	6,964	,009	-1,528	234	,128
	Equal variances not assumed			-1,526	223,250	,129
Ετοιμάζεις φαγητό όταν είσαι μόνος	Equal variances assumed	3,759	,054	-2,100	232	,037
	Equal variances not assumed			-2,100	230,114	,037
Ασχολείσαι με το κινητό όταν είσαι μόνος	Equal variances assumed	,198	,657	1,442	236	,151
	Equal variances not assumed			1,443	235,933	,150

Πίνακας 23: Χρήση του υπολογιστή και φύλο (Έλεγχος Mann-Whitney)

Test Statistics^a

	Paizeis_ypologisti_otan_eisai_monos
Mann-Whitney U	5683,000
Wilcoxon W	12353,000
Z	-2,710
Asymp. Sig. (2-tailed)	,007

a. Grouping Variable: fylo

Πίνακας 24: Συμμετοχή σε εξωσχολικές δραστηριότητες και τάξη στην οποία φοιτούν.

ANOVA

		Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Total		304,277	273			
Βλέπεις τηλεόραση όταν είσαι μόνος	Between Groups	4,153	3	1,384	,833	,477
	Within Groups	395,537	238	1,662		
	Total	399,690	241			
Παίζεις υπολογιστή όταν είσαι μόνος	Between Groups	8,223	3	2,741	1,457	,227
	Within Groups	440,063	234	1,881		
	Total	448,286	237			
Μιλάς στο τηλέφωνο όταν είσαι μόνος	Between Groups	9,623	3	3,208	1,905	,130
	Within Groups	378,831	225	1,684		
	Total	388,454	228			
Ερίσκεσαι με φίλους στο σπίτι όταν είσαι μόνος	Between Groups	1,484	3	,495	,350	,789
	Within Groups	319,338	226	1,413		
	Total	320,822	229			
Διαβάζεις βιβλία όταν είσαι μόνος	Between Groups	2,364	3	,788	,423	,737
	Within Groups	428,952	230	1,865		
	Total	431,316	233			
Βγαίνεις έξω και παίζεις όταν είσαι μόνος	Between Groups	4,901	3	1,634	,703	,551
	Within Groups	524,964	226	2,323		
	Total	529,865	229			
Κάνεις τις εργασίες του σχολείου όταν είσαι μόνος	Between Groups	4,917	3	1,639	1,292	,278
	Within Groups	293,023	231	1,268		
	Total	297,940	234			
Ετοιμάζεις φαγητό όταν είσαι μόνος	Between Groups	12,043	3	4,014	1,798	,148
	Within Groups	508,974	228	2,232		
	Total	521,017	231			
Ασχολείσαι με το κινητό όταν είσαι μόνος	Between Groups	22,126	3	7,375	3,314	,021
	Within Groups	518,566	233	2,226		
	Total	540,692	236			

Πίνακας 25: Ενασχόληση των συμμετεχόντων με το κινητό και τάξη των μαθητών
(Μη παραμετρικός έλεγχος Kruskal- Wallis)

	Asxoleisai_ me_to_kinit o_otan_eis ai_monos
Chi-Square	10,002
Df	3
Asymp. Sig.	,019

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: taxh

Πίνακας 26: Συμμετοχή σε εξωσχολικές δραστηριότητες και εκπαίδευση πατέρα

		Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Βλέπεις τηλεόραση όταν είσαι μόνος	Between Groups	2,896	2	1,448	,882	,415
	Within Groups	364,464	222	1,642		
	Total	367,360	224			
Παίζεις υπολογιστή όταν είσαι μόνος	Between Groups	16,407	2	8,203	4,623	,011
	Within Groups	393,975	222	1,775		
	Total	410,382	224			
Μιλάς στο τηλέφωνο όταν είσαι μόνος	Between Groups	6,171	2	3,085	1,875	,156
	Within Groups	352,069	214	1,645		
	Total	358,240	216			
Βρίσκεσαι με φίλους στο σπίτι όταν είσαι μόνος	Between Groups	4,729	2	2,365	1,732	,179
	Within Groups	290,896	213	1,366		
	Total	295,625	215			
Διαβάζεις βιβλία όταν είσαι μόνος	Between Groups	,492	2	,246	,135	,874
	Within Groups	398,142	218	1,826		
	Total	398,633	220			
Βγαίνεις έξω και παίζεις όταν είσαι μόνος	Between Groups	17,853	2	8,926	3,919	,021
	Within Groups	485,184	213	2,278		
	Total	503,037	215			
Κάνεις τις εργασίες του σχολείου όταν είσαι μόνος	Between Groups	1,396	2	,698	,599	,550
	Within Groups	250,407	215	1,165		
	Total	251,803	217			
Ετοιμάζεις φαγητό	Between Groups	10,748	2	5,374	2,437	,090

όταν είσαι μόνος	Within Groups	474,151	215	2,205		
	Total	484,899	217			
Ασχολείσαι με το κινητό όταν είσαι μόνος	Between Groups	2,181	2	1,090	,473	,624
	Within Groups	504,936	219	2,306		
	Total	507,117	221			

Πίνακας 27: Ενασχόληση με τον υπολογιστή και εκπαίδευση του πατέρα (Μη Παραμετρικός έλεγχος Kruskal-Wallis)

Test Statistics^{a,b}

	Paizeis_yp ologisti_ota n_eisai_mo nos
Chi-Square	8,054
Df	2
Asymp. Sig.	,018

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable:

Ekpaidefsi_Patera

Πίνακας 28: Συμμετοχή σε εξωσχολικές δραστηριότητες και εκπαίδευση της μητέρας

ANOVA

		Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Βλέπεις τηλεόραση όταν είσαι μόνος	Between Groups	1,171	2	,586	,351	,704
	Within Groups	368,811	221	1,669		
	Total	369,982	223			
Παίζεις υπολογιστή όταν είσαι μόνος	Between Groups	2,626	2	1,313	,721	,487
	Within Groups	400,674	220	1,821		
	Total	403,300	222			
Μιλάς στο τηλέφωνο όταν είσαι μόνος	Between Groups	6,786	2	3,393	2,034	,133
	Within Groups	353,698	212	1,668		
	Total	360,484	214			
Βρίσκεσαι με φίλους όταν είσαι μόνος	Between Groups	2,693	2	1,347	,961	,384
	Within Groups	295,643	211	1,401		
	Total	298,336	213			
Διαβάζεις βιβλία όταν είσαι μόνος	Between Groups	,268	2	,134	,074	,929
	Within Groups	390,070	216	1,806		
	Total	390,338	218			

Βγαίνεις έξω και παίζεις όταν είσαι μόνος	Between Groups	15,890	2	7,945	3,529	,031
	Within Groups	477,292	212	2,251		
	Total	493,181	214			
Κάνεις τις εργασίες του σχολείου όταν είσαι μόνος	Between Groups	,165	2	,082	,066	,937
	Within Groups	269,254	214	1,258		
	Total	269,419	216			
Ετοιμάζεις φαγητό όταν είσαι μόνος	Between Groups	1,825	2	,913	,407	,666
	Within Groups	480,027	214	2,243		
	Total	481,853	216			
Ασχολείσαι με το κινητό όταν είσαι μόνος	Between Groups	3,265	2	1,632	,704	,496
	Within Groups	502,967	217	2,318		
	Total	506,232	219			

Πίνακας 29: Συμμετοχή σε εξωσχολικές δραστηριότητες και εργασία του πατέρα

ANOVA

		Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Βλέπεις τηλεόραση όταν είσαι μόνος	Between Groups	,755	3	,252	,146	,932
	Within Groups	387,917	225	1,724		
	Total	388,672	228			
Παίζεις με τον υπολογιστή όταν είσαι μόνος	Between Groups	5,494	3	1,831	,992	,398
	Within Groups	408,088	221	1,847		
	Total	413,582	224			
Μιλάς στο τηλέφωνο όταν είσαι μόνος	Between Groups	17,548	3	5,849	3,469	,017
	Within Groups	360,879	214	1,686		
	Total	378,427	217			
Βρίσκεσαι με φίλους στο σπίτι όταν είσαι μόνος	Between Groups	4,877	3	1,626	1,147	,331
	Within Groups	301,796	213	1,417		
	Total	306,673	216			
Διαβάζεις βιβλία όταν είσαι μόνος	Between Groups	,657	3	,219	,121	,948
	Within Groups	392,520	216	1,817		
	Total	393,177	219			
Βγαίνεις έξω και παίζεις όταν είσαι μόνος	Between Groups	13,838	3	4,613	2,072	,105
	Within Groups	474,190	213	2,226		
	Total	488,028	216			
Κάνεις τις εργασίες του σχολείου όταν είσαι μόνος	Between Groups	3,974	3	1,325	1,037	,377
	Within Groups	280,985	220	1,277		
	Total	284,960	223			

Ετοιμάζεις φαγητό όταν είσαι μόνος	Between Groups	5,557	3	1,852	,820	,484
	Within Groups	492,389	218	2,259		
	Total	497,946	221			
Ασχολείσαι με το κινητό όταν είσαι μόνος	Between Groups	20,637	3	6,879	3,098	,028
	Within Groups	492,943	222	2,220		
	Total	513,580	225			

Πίνακας 30: Συμμετοχή σε εξωσχολικές δραστηριότητες και εργασία της μητέρας

ANOVA

		Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Βλέπεις τηλεόραση όταν είσαι μόνος	Between Groups	8,900	3	2,967	1,780	,152
	Within Groups	323,307	194	1,667		
	Total	332,207	197			
Παίζεις υπολογιστή όταν είσαι μόνος	Between Groups	9,311	3	3,104	1,697	,169
	Within Groups	345,694	189	1,829		
	Total	355,005	192			
Μιλάς στο τηλέφωνο όταν είσαι μόνος	Between Groups	16,477	3	5,492	3,338	,021
	Within Groups	301,063	183	1,645		
	Total	317,540	186			
Βρίσκεσαι με φίλους στο σπίτι όταν είσαι μόνος	Between Groups	2,979	3	,993	,678	,567
	Within Groups	266,661	182	1,465		
	Total	269,640	185			
Διαβάζεις βιβλία όταν είσαι μόνος	Between Groups	1,673	3	,558	,309	,819
	Within Groups	336,137	186	1,807		
	Total	337,811	189			
Βγαίνεις έξω και παίζεις όταν είσαι μόνος	Between Groups	18,212	3	6,071	2,698	,047
	Within Groups	414,017	184	2,250		
	Total	432,229	187			
Κάνεις τις εργασίες του σχολείου όταν είσαι μόνος	Between Groups	2,134	3	,711	,571	,634
	Within Groups	237,784	191	1,245		
	Total	239,918	194			
Ετοιμάζεις φαγητό όταν είσαι μόνος	Between Groups	12,074	3	4,025	1,822	,145
	Within Groups	415,239	188	2,209		
	Total	427,313	191			
Ασχολείσαι με το κινητό όταν είσαι μόνος	Between Groups	12,462	3	4,154	1,830	,143
	Within Groups	433,456	191	2,269		
	Total	445,918	194			

Πίνακας 31: Συσχέτιση εξωσχολικών δραστηριοτήτων των μαθητών με το εργασιακό καθεστώς των γονέων. (Μ.Ο. και Τ.Α.).

Group Statistics					
	Εργάζονται ή όχι	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Βλέπεις τηλεόραση όταν είσαι μόνος	Όχι	67	2,36	1,311	,160
	Ναι	154	2,45	1,309	,105
Παίζεις υπολογιστή όταν είσαι μόνος	Όχι	68	1,29	1,339	,162
	Ναι	149	1,50	1,369	,112
Μιλάς στο τηλέφωνο όταν είσαι μόνος	Όχι	66	1,53	1,268	,156
	Ναι	144	1,44	1,347	,112
Βρίσκεσαι με φίλους στο σπίτι όταν είσαι μόνος	Όχι	67	1,07	1,146	,140
	Ναι	144	1,16	1,216	,101
Διαβάζεις βιβλία όταν είσαι μόνος	Όχι	67	1,73	1,377	,168
	Ναι	148	1,84	1,359	,112
Βγαίνεις έξω και παίζεις όταν είσαι μόνος	Όχι	64	2,56	1,511	,189
	Ναι	146	2,10	1,489	,123
	Ναι	151	3,25	1,156	,094
Ετοιμάζεις φαγητό όταν είσαι μόνος	Όχι	67	1,78	1,465	,179
	Ναι	149	1,92	1,500	,123
Ασχολείσαι με το κινητό όταν είσαι μόνος	Όχι	69	2,22	1,513	,182
	Ναι	149	2,07	1,503	,123

Πίνακας 32: Συμμετοχή σε εξωσχολικές δραστηριότητες και εργασιακό καθεστώς των γονέων

		Levene's Test for Equality of Variances				
		F	Sig.	T	Df	Sig. (2-tailed)
Βλέπεις τηλεόραση όταν είσαι μόνος	Equal variances assumed	,022	,881	-,503	219	,616
	Equal variances not assumed			-,502	125,507	,616

Παίζεις υπολογιστή όταν είσαι μόνος	Equal variances assumed	,013	,909	-1,018	215	,310
	Equal variances not assumed			-1,026	132,496	,307
Μιλάς στο τηλέφωνο όταν είσαι μόνος	Equal variances assumed	,548	,460	,437	208	,663
	Equal variances not assumed			,447	133,470	,656
Βρίσκεσαι με φίλους στο σπίτι όταν είσαι μόνος	Equal variances assumed	2,159	,143	-,482	209	,630
	Equal variances not assumed			-,493	136,033	,623
Διαβάζεις βιβλία όταν είσαι μόνος	Equal variances assumed	,137	,711	-,564	213	,574
	Equal variances not assumed			-,561	126,012	,576
Βγαίνεις έξω και παίζεις όταν είσαι μόνος	Equal variances assumed	,155	,694	2,051	208	,042
	Equal variances not assumed			2,039	118,735	,044
Κάνεις τις εργασίες του σχολείου όταν είσαι μόνος	Equal variances assumed	,181	,671	,578	215	,564
	Equal variances not assumed			,592	131,099	,555
Ετοιμάζεις φαγητό όταν είσαι μόνος	Equal variances assumed	,344	,558	-,654	214	,514
	Equal variances not assumed			-,660	130,018	,510
Ασχολείσαι με το κινητό όταν είσαι μόνος	Equal variances assumed	,014	,907	,655	216	,513
	Equal variances not assumed			,653	131,658	,515

Πίνακας 33: Λόγοι για τους οποίους προτιμούν τα παιδιά την επίβλεψη των γονέων
(Γιατί θα ήθελες να μένανε οι γονείς περισσότερες ώρες στο σπίτι;)

		Frequency	Valid Percent
Valid	Νιώθω μοναξιά χωρίς αυτούς	103	41,5
	Μου λείπει το ζεστό φαγητό	14	5,6
	Μου λείπει η φασαρία μέσα στο σπίτι	30	12,1
	Άλλο	100	40,3
	Total	248	100,0
Missing	18	33	
Total		281	

Πίνακας 34: Αρνητικές όψεις της διαμονής στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων
(Τι δεν σου αρέσει όταν είσαι μόνος στο σπίτι;).

		Frequency	Valid Percent
Valid	Η ησυχία μέσα στο σπίτι	88	34,8
	Που πρέπει να βάζω εγώ μόνος μου φαγητό για να φάω	22	8,7
	Που φροντίζω εγώ τον αδερφό μου	32	12,6
	Που διαβάζω μόνος τα μαθήματά μου	25	9,9
	Άλλο	86	34,0
	Total	253	100,0
Missing	18	28	
Total		281	

Πίνακας 35: Μοναξιά λόγω της διαμονής των παιδιών στο σπίτι χωρίς επίβλεψη των γονέων (Έχει έρθει ποτέ η στιγμή που ένιωσες μοναξιά;)

		Frequency	Valid Percent
Valid	Ποτέ	115	41,8
	Σπάνια	119	43,3
	Συχνά	25	9,1
	Πολύ συχνά	12	4,4
	Πάντα	4	1,5
	Total	275	100,0
Missing	18	6	
Total		281	

Πίνακας 36: Λόγοι για τους οποίους προτιμούν τα παιδιά την επίβλεψη των γονέων και την τάξη των συμμετεχόντων.

	Value	Df	Asymptotic Significance (2-sided)	Monte Carlo Sig. (2-sided)		
				Significance	99% Confidence Interval	
				Lower Bound	Upper Bound	
Pearson Chi-Square	29,353 ^a	9	,001	,000 ^b	,000	,001
Likelihood Ratio	34,902	9	,000	,000 ^b	,000	,000
Fisher's Exact Test	30,212			,000 ^b	,000	,000
Linear-by-Linear Association	16,680 ^c	1	,000	,000 ^b	,000	,000
N of Valid Cases	244					

Πίνακας 37: Θετική ή αρνητική επίδραση της απουσίας επίβλεψης στην σχολική επίδοση (Επηρεάζεται η σχολική σου επίδοση είτε θετικά είτε αρνητικά;)

		Frequency	Valid Percent
Valid	Θετικά	135	60,5
	Αρνητικά	88	39,5
	Total	223	100,0
Missing	18	58	
Total		281	

Πίνακας 38: Επίδραση της παρουσίας ενηλίκων στην ενασχόληση των παιδιών με τα μαθήματα (Πιστεύεις ότι αν ήταν κάποιος στο σπίτι θα διάβαζες τα μαθήματα περισσότερο;)

		Frequency	Valid Percent
Valid	Όχι	133	50,8
	Ναι	129	49,2
	Total	262	100,0
Missing	18	19	
Total		281	

Πίνακας 39: Τρόποι επικοινωνίας με τους γονείς (Πως επικοινωνείς με τους γονείς όταν είσαι μόνος;)

		Frequency	Valid Percent
Valid	Με το σταθερό τηλέφωνο	120	45,3
	Με το κινητό τηλέφωνο	99	37,4
	Με σημειώματα	8	3,0
	Δεν επικοινωνώ	14	5,3
	Άλλο	24	9,1
	Total	265	100,0
Missing	18	16	
Total		281	

Πίνακας 40: Θετικές επιπτώσεις της κατάστασης με το κλειδί στο χέρι
(Θεωρείς ότι σου κάνει καλό να μένεις μόνος;)

		Frequency	Valid Percent
Valid	Μου κάνει καλό σε αρκετά πράγματα	70	26,9
	Με κάνει πιο αυτόνομο και υπεύθυνο	129	49,6
	Δεν βοηθάει καθόλου στον χαρακτήρα μου	26	10,0
	Άλλο	35	13,5
	Total	260	100,0
Missing	18	21	
Total		281	

Πίνακας 41: Φροντίδα των αδερφιών των συμμετεχόντων (Έχεις τη φροντίδα κάποιου μικρού αδερφιού;)

		Frequency	Valid Percent
Valid	Όχι	127	47,0
	Ναι	143	53,0
	Total	270	100,0
Missing	18	11	
Total		281	

Πίνακας 42: Ελευθερία ενασχόλησης με δραστηριότητες (Έχεις μεγαλύτερη ελευθερία να κάνεις πράγματα;)

		Frequency	Valid Percent
Valid	Τηλεόραση	32	14,2
	Υπολογιστή	25	11,1
	Γλυκά	37	16,4
	Junk food	10	4,4
	Κρυφοί έξοδοι από το σπίτι	20	8,9
	Άλλο	101	44,9
	Total	225	100,0
Missing	18	56	
Total		281	

Πίνακας 43: Παραμονή στο ολοήμερο σχολείο (Μένεις στο ολοήμερο σχολείο;)

		Frequency	Valid Percent
Valid	Όχι	256	93,1
	Ναι	19	6,9
	Total	275	100,0
Missing	18	6	
Total		281	

Πίνακας 44: Λόγοι παραμονής στο ολοήμερο σχολείο (Αν ναι, γιατί;)

		Frequency	Valid Percent
Valid	Γιατί εργάζονται οι γονείς μου	18	27,7
	Γιατί μου αρέσει το ολοήμερο σχολείο	4	6,2
	Γιατί πηγαίνουν οι φίλοι μου	1	1,5
	Γιατί κάνω εκεί τα μαθήματα μου	7	10,8
	Άλλο	35	53,8
	Total	65	100,0
Missing	18	216	
Total		281	

